

ACININ SANATÇI PSİKOLOJİSİ VE DOLASIYLA SANAT ESERLERİNE
ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ŞEVVAL BAŞALAN

NİSAN, 2022

ACININ SANATÇI PSİKOLOJİSİ VE DOLASIYLA SANAT ESERLERİNE
ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ŞEVVAL BAŞALAN

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PLASTİK SANATLAR VE RESİM
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

NİSAN, 2022

İNTİHAL SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

27.04.2022

ŞEVVAL BAŞALAN

ÖZET

Bu tez çalışmasının temel sorunu, acının sanatçıların psikolojisine ve dolayısı ile de sanat eserlerine hangi biçimlerde yansıdığını anlamaya yönelik olmuştur. Buna bağlı olarak araştırma, acının insanın psikolojisini, yaşam biçimini nasıl değiştirip, dönüştürdüğünü ve sanatçı üzerindeki bu etkilerinin eserlerinde nasıl görüldüğü konusuna odaklanmıştır. Konunun araştırması, literatür taramasına, konunun sanat teorisi içerisindeki yerini anlamaya ve bu arada kaçınılmaz olarak eser incelemelerine odaklanmıştır. Çalışmanın teorik zemin, sanat teorisiyle sınırlandırılmayacak biçimde, bireysel ve toplumsal acılarla ilişkisi nedeniyle, sosyolojinin, antropolojinin, felsefenin, tıbbin ve psikoloji alanlarının acı ile olan ilişkisinin araştırılması ile gerçekleşmiştir.

Araştırma konusu olan kavramın, acının, tanımlanması ve düşün alanındaki yerini anlama çabası felsefe alanına yönelmeyi sağlarken, birey olarak sanatçı üzerindeki etkisini anlama ve ifade etme çabası, psikoloji alanının bölüm olarak teze dahil olmasına neden olmuştur. Ruhun çektiği acılar ele alınırken ruh, beden ve toplum ilişkisi irdelenmiş olup acı ve travmaların ilişkili olduğu alanlar başlığı altında bütünleşmiştir. Tüm bu sorular, başlıklar ve alt başlıklar çalışmayı psikoloji alanına yönlendirmiş olup araştırmanın ana başlığı olduğu düşünülen 3. Bölümün, ruhun bitmeyen acıları, sanat, psikoloji ve acı başlığının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Araştırma, yukarıda da belirtildiği gibi, kitap, makale ve tez çalışmalarının incelenmesi, konuyla ilgili eserlerin, görsel analiz yöntemleriyle analiz edilmesi ve konu dahilinde üretilen eserlerden edinilen deneyimle tamamlanmıştır.

Temel sonuçlar kısmında, acı kavramının sanatçı hayatında ve dolayısı ile üretim süreçleri ve eserleri üzerindeki, araştırmada bulunan etkilerinin, altı çizilmiştir. Acı kavramı kimi zaman sanatçının üretim motivasyonu, kimi zaman kurtarıcısı kimi zaman ise aksine onu en diplere çeken, yeniden doğumunu sağlayan, dönüştüren, olgunlaştıran unsur olarak ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu araştırmanın önemi acı kavramının sanat tarihinin bir parçası olan sanatçıların gerek toplum ile gerekse bireysel yaşantılarında ve en önemlisi de psikolojileri üzerindeki önemini gözler önüne sermiştir.

Anahtar kelimeler: acı, sanat , psikoloji

ABSTRACT

Main proposition of this thesis study is oriented toward understanding the ways of reflection of pain on artists' psychology, and thereby on their artworks. Accordingly this research focuses on how pain changes and transforms human psychology and his/her life style, and therefore how these effects on an artist appear on his/her artworks. Doing research on this topic focuses on reviewing the literature, and understanding the importance of it on the theory of art, and inevitably the analyzing related artworks in the meantime. Due to its relationship with individual and social pains, theoretical basis of the study, which is not restricted to the theory of art, is established to investigate the relation between the pain and sociology, anthropology, philosophy, medicine, and psychology.

While making an effort to understand its significance on the school of thought and to define the concept of pain, which is the main subject of this research, ensures to be oriented in the field of philosophy; striving to discover and express its effects on an artist as an individual causes to make psychology included as a part of the thesis. When tackling pains that a soul feels, the relationship between spirit, body and the society has been examined, and integrated with the thesis under the topic named "The Fields Related with Traumas". All of these questions, titles, and subtitles have directed this study to the field of psychology, and made the "Part 3. endless pains of a soul, art, psychology, and pain" emerged, which is deemed the main headline of this research.

This research as mentioned above has been completed by reviewing various books, articles, thesis studies, and by analyzing artworks with the usage of visual methods, and by having experience from the art pieces created within the research theme.

In the part of main conclusions of the study, the effects of the concept of pain on an artist life and therefore on his/her creation processes and artworks are underscored. The concept of pain is sometimes revealed as an artist's motivation for creation, and sometimes as his/her rescuer, and sometimes as a factor which makes artists fall into the very bottom, and then reborn, transformed, and matured, in contrast. As a result, the significance of this research is to show the importance of the concept of pain on the artists' life both as an individual and within the society, and more importantly on their psychologies.

Key words: pain, art, psychology.

TEŞEKKÜR

Bu tezin tamamlanma sürecinde bana bilgileri ve yönlendirmeleri ile çok fazla şey katan sayın tez danışmanım ve hocam Dr.Turan Aksoy'a , yakın dönemde kaybettiğim ve ağır hastalıklarının acılarıyla müthiş bir şekilde savaşıyor anneannem Betül Süssleyici'ye, tüm eğitim sürecim boyunca yanımda olan ve beni her zaman destekleyen sevgili annem Neslihan Süssleyici'ye sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
RESİM LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
2. ACI VE TRAVMANIN İLİŞKİLİ OLDUĞU ALANLAR	6
2.1.Felsefe ve Acı Kavramı Üzerine Düşünme	11
2.2 Acının Gerçekliği, Tıbbi Açıdan Acı	13
2.3.Yaşamın Acısı Sosyolojik Olarak Acı.....	24
2.3.1 Savaş Acı ve Sanatçı.....	25
2.3.2 Öteki Olmanın Acısı	30
3. RUHUN BİTMİYEN ACILARI SANAT PSİKOLOJİ VE ACI.....	38
3.1 Travmalar ve Sanat Üzerinde Psikolojik Sonuçları.....	40
3.2 Duygusal Yıkım Olarak Aşk Acısı ve Sanata Yansıması	49
3.3. Acı ve Haz Dengesi ; Sadizm ve Mazoşizm	55
3.4 Acının Bir Sonucu Olarak Sanatçının İntiharı.....	64

3.5 Ölüm Acısı ,Matem Biçiminde Sanat.....	70
3.6. Sosyoloji Psikoloji İlişkisinde Şiddet ve Ritüeller	75
4. TEZ YAZARI TARAFINDAN ARAŞTIRMA ÇERÇEVESİNDE ÜRETİLMİŞ ESERLER	83
5. SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA	98

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Francisco Goya, ‘‘ Arrieta ile otoportre’’ (1820), tuval üzerine yağlı boya	16
Resim 2. Frida Kahlo, ‘‘Umut Olmadan’’, (1945), Tuval Üzerine Yağlı Boya	18
Resim 3. Bob Flanagan, ‘‘bdsm biotip ve hastane yatağı’’, (1996), performans	23
Resim 4. ‘ Bob Flanagan ve Sheree Rose ile ‘, 1996	24
Resim 5. Salvador Dali, ‘‘Savaşın Yüzü’’,(1940), tuval üzerine yağlı boya, 64x79cm.....	26
Resim 6. Martha Rosler’’,Savaşı Eve Getirmek’’, (1967),Kolaj.....	27
Resim 7. Marina Abramović, ‘‘Balkan Baroque’’, 1997,Performans	29
Resim 8. Carolee Schneeman ‘‘Interior Scroll’’,(1975), Performans	33
Resim 9. ‘‘Kataliz’’, (1970-71), Performans	35
Resim 10. Santiago Sierra, ‘‘Ödeme Yapılan Altı Kişinin Üzerindeki 250 cm	37
Resim 11. Fikret Mualla, ‘‘ Saint anne akıl hastanesinde çizilen desen serisi’’, (1953-57), kağıt üzerine mürekkepli kalem.....	41
Resim 12. Vincent Van Gogh , ‘‘ Buğday Tarlası ve Kargalar’’,(1890), tuval üzerine yağlı boya.....	42
Resim 13. Louise Bourgeois, ‘‘Babanın Yok Edilmesi’’,(1974), sıva, latesk, ağaç, kumaş,enstalasyon	46
Resim 14. Artemisia Gentileschi, ‘‘Judith Holofernes’in Başını Keserken’’ (1620- 21), yağlı boya.....	48
Resim 15. Camille Claudel, ‘‘Uçup Giden Tanrı’’, (1864), bronz	51
Resim 16. Egon Schiele, ‘‘Ölüm ve Bakire’’,(1915-1916)	53
Resim 17. Tracey Emin, ‘‘I Have Ever Slept With’’, (1963), enstalasyon	54
Resim 18. Otto Mühl, Mama and Papa, (1964), Performans.....	59
Resim 19. Rudolf Schwartzkoglar, ‘‘3rd Action’’,(1965), performans.....	60
Resim 20. Chris Burden, ‘‘shoot’’, (1971), performans	62
Resim 21. Stelarc, ‘‘suspansion’’, (1980), performans	63
Resim 22. Richard Gerstl, ‘‘Otoportre’’, (1908), tuval üzerine yağlı boya.....	66
Resim 23. Nicolas de Steal, ‘‘Konser’’, (1955), yağlıboya	67
Resim 24. ‘‘ Torment’’, (1964), tuval üzerine yağlı boya	68
Resim 25. Andrea Mantegna, ‘‘Ölü İsa’ya Anıt’’ 1470, tempera	72

Resim 26. Edward munch ‘‘Hasta Odasındaki Ölüm’’,(1893), tuval üzerine yağlı boya ...	73
Resim 27. Kathe Kollwitz, ‘‘Ölü Çocuklu Kadın’’(1903) , kağıt üzerine.....	74
Resim 28. Gina Pane ‘‘Duyusal Eylem’’, (1974), performans.....	76
Resim 29. Hermann Nitsch, ‘‘96.Action series’’,1996, performans	78
Resim 30. Hermann Nitsch, ‘‘96.Action series’’,1996, performans	79
Resim 31. Şevval Başalan ,‘’ baskı’’ ,(2021), video performans	81
Resim 32. Şevval başalan ‘‘Bana Son Hediye’’ 2020, seramik kili üzerine akrilik.....	84
Resim 33. Şevval Başalan, ‘‘Performans Serisi’’, (2020-2021), video performans.....	85
Resim 34. Şevval Başalan.Plesebo Etkisi	87
Resim 35. Şevval Başalan,’’Büyük Acılar Büyük Zevkler ve Koca Dünya’’, 2021,seramik kili üzerine karışık teknik	87
Resim 36.Şevval Başalan,‘‘Özür Dilerim Benim Böceğim, Tüm Aşkılarım Birer Böcekti’’,(2020), ayakkabı,seramik kili ve akrilik	89
Resim 37 Şevval başalan ‘‘Elektra Kompleksi’’, 2021, tuval üzerine akrilik.....	90
Resim 38 Şevval Başalan, ‘‘Aşk Değil Aktarım’’, (2021), sanatçının saç, dış kalıpları,seramik kili ve akrilik	91
Resim 39 Şevval Başalan, ‘‘Zehri Akıt’’ 2020, rende, seramik kili ve akrilik	92
Resim 40. Şevval Başalan, ‘‘Herkeste Alkışladı Mı ? ‘’ (2020), seramik kili üzerine.....	93

1. GİRİŞ

Bu tezin amacı insanın temel duygularından biri olan acının sanata yansıma biçimleri ve sanatçı üzerindeki etkilerini sanat teorisi ve eserleri üzerinden örneklerle araştırmaktır. İnsanın acıyla bedensel, ruhsal, bireysel ve toplumsal ilişkileri ve bu konuları farklı bilim-disiplin dallarını ilgilendirmesi ve bu farklı disiplinlerin yine bu konular üzerinde yaptıkları araştırma ve onların verileri konuyu epeyce karmaşık hale getirmektedir.

Acı, felsefenin, antropolojinin, psikolojinin, sosyolojinin ama belki de hepsinden gerçek biçimde tıbbın önemli konusudur. Sanat ile acı arasında kurulmaya çalışacak her ilişki bu alanların da sanatla ilişkilerine, kullandıkları dile bir şekilde karışmış olur. Bu farklı alanların bir yüksek lisans tezinin kapsamını çok aşacak karmaşık dilleri ve sorunlarını bu tezde anlatmak mümkün olmasa da yer yer değinilecektir. Araştırma konusu eğer yalnızca acının konu alındığı, temsil edildiği eserler bağlamında olsaydı kuşkusuz daha kolay olurdu. Ancak çağdaş sanatın, sanatçının otobiyografik konulara ilgisi, toplumsal bellekle ilgili araştırmaları kullanması, performatik yöntemlere geniş yer vermesi vb. düşünüldüğünde konunun yalnızca bir temsil-tasvir meselesi değil aynı zamanda sanat üretim yöntemleri gibi şeylerle de ilgili olduğu ve bu nedenle karmaşık olduğu söylenebilir ve bu nedenle tezin girişinde sanatın bu farklı disiplinlerle ilişkilerinde ve onların acıyla ilişkilerine kısaca değinilecektir. Ancak yazar sonuç olarak bu ilişkilerden Ruhun Bitmeyen Acıları, Sanat Psikoloji ve Acı başlığına odaklanacaktır. İnsan doğası gereği varoluşunu sorgulayan ve varoluşuna anlam kazandırmaya çalışan bir varlıktır. Acı ve varoluş arasında oluşan güçlü ilişki felsefecilerin önemli düşünme alanlarından biri olmuştur. Felsefe yaşamın gerçek anlamına yanıtlar bulmaya çalışmıştır. Nefes alan her canlı fiziksel ve duygusal acıyı hisseder bu yüzden acı varoluşun temelinde yatan en temel duygu olmuştur. Bu duyguyu ele alan düşünürler kimi zaman acının karşısı olarak hazza ve mutluluğa ulaşmak amacıyla insanın acıdan kaçması gerektiğini savunmuş kimi zaman ise acının insan için bir güç ve gelişme kaynağı olduğu düşüncesini savunmuşlardır.

Acının düşünsel olarak sorgulanması bireyin kendi duygu ve düşünceleri üzerinde yoğunlaşması psikoloji alanına da katkı sağlamıştır. İnsan psikolojisinin karmaşık yapısı

bireysel ve toplumsal olaylardan doğrudan etkilenmektedir. Hayat boyu yaşadığımız deneyimler, travmalar ve maruz kaldığımız her olay bilinçaltı ile doğrudan ilişkilidir. Psikolojik acı bireyin deneyimlediği çeşitli travmalar sonucunda açığa çıkan acılardır. Bu acıların sonucunda ruhsal çöküntülerin oluşması muhtemeldir. Bu çöküntüler nevroz, psikoz ve çeşitli ruhsal duygu durumlarıyla açığa çıkan psikolojik acılardır. Bu acı süreçleriyle mücadele etme yöntemi kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Acı her bireyin olgunlaşmasını sağlarken aynı zamanda problemler ile başa çıkma becerisinin gelişimini de sağlamaktadır. Acı ile başa çıkma becerisinin en etkili ifade yöntemlerinden biri ise sanattır. Bu çalışmada ele alınacak olan sanatçıların yolu çeşitli acılardan geçmiş olanlar arasından seçilmiştir. Psikoloji ile ilişkili travmalar, anılar, bilinçaltı yeniden hatırlamalar üzerinden ele alınacaktır.

Her toplumda inanç sistemleri, acıya yüklenen misyonlar ve acıyı ifade ediş şekilleri değişim göstermektedir. Bazı toplumlarda bir grubun veya topluluğun bir parçası olmak adına insan bedeni üzerinde uygulanan ritüeller gelenekselleştirilmiştir. Sosyoloji ve psikoloji ilişkisinde acıyı tetikleyen bir unsur olarak görülen şiddet eylemleri birçok ritüelin temelini oluşturmuştur. Bu ritüeller bir inanca, kültüre ve içinde yaşanılan topluma hizmet etmek amacıyla var olmuşlardır. Bireylere şiddetin ve acının hem psikolojik hemde fiziksel anlamda yoğun yaşatıldığı bu ritüelleri katlanılır bir hale getiren faktörler ise bir amaç doğrultusunda yapılması ve gelenekselleştirilmesi olmuştur. Birçok ritüel özellikle kadın bedenine uygulanan şiddet gösterileriyle varlığını sürdürmüştür. Şiddet ve eziyet açısından ele alındığında sanat tarihi için bir eleştiri unsuru olmakla birlikte bu ritüellerin bir amaç ve inanç doğrultusunda uygulanması, sanatçının bir amaç doğrultusunda çektiği acılar ve bu acıların sonucunda ürettiği eserler ile benzerlik göstermektedir. Bu tezin konusu doğrultusunda ele alınan sanatçılar yaşamları boyunca farklı yollardan deneyimlediği ve derinden hissettikleri acıları algılamak, sorgulamak, eleştirmek ve varoluşun acısını anlamlı kılmak adına sanatlarını üretmişlerdir. Dolayısıyla sanat acı ve sosyal yapı ilişkisi, kültürel alışkanlıklar, iktidar ve azınlık ilişkisi, savaşlar gibi unsurlar üzerinden ele alınacaktır. Bu bağlamda iktidara ve toplumların süregelen geleneklerine, normlarına ve politikalarına kimlik, kültür, cinsiyet , inanç sistemleri gibi unsurlar sebebiyle uyum sağlayamayan sanatçıların bireysel olarak yaşadığı acılar ve maruz bırakıldıkları ötekileştirme algısına tepki olarak ürettikleri eserler ele alınacaktır.

Günümüzde hala tam anlamıyla çözülemeyen insan bedeni, acıları farklı yollar ile

deneyimler. Hastalıkların yaratmış olduğu ağrılar, insan yaşamını etkisi altına alan acılardır. Bu acılar tıp alanının ilgisi içerisindedir ve yüzyıllardır bunların temsilleri de yapılmıştır. Çeşitli hastalıklardan dolayı fiziksel ağrıları deneyimleyen bireyler acılarıyla farklı şekillerde başa çıkarlar. Bu hastalıklara sahip sanatçılar ise hastalığın yarattığı acılar ile başa çıkabilmek adına kendi sanatına yönelen bireyler olmuşlardır. Böylelikle sanatçılar için acı kavramı çoğu zaman gerçeklikten kaçış ya da gerçekliğe varış açısından önemli bir duygu haline gelmiştir. Tıp, acı ve sanat ilişkisi insanların bedeni, bedensel eksikler, sanatçının kendi acısı ile yüzleşmesine odaklanacaktır. Bu araştırma Erinç Seymen'in araştırma konularına da değinmiştir.

İnsan beynini görüntüleme çalışmalarında fonksiyonel rezonans inceleme(MRI) ve potrizon emisyon tomografisi olan (PET) görüntülerinde psikolojik acı ile fiziksel acının kimyasal tepkilemelerinin benzerliği saptanmıştır.(Mee ve ark.2006) Depresif hastalar için yapılan incelemelerde Heeringen ve arkadaşlarının (2010) psikolojik acı üzerinde olan çalışmaları depresif bozukluklara sahip bireylerde acı hissiyatı ve intihar yatkınlık derecesi ‘‘Orbach-Mikulincet Mental Ağrı Ölçeği’’ve ‘‘Hamilton’un Depresyon Ölçeği’’ ve ‘‘Beck Umutsuzluk Ölçeği’’ile ‘‘Spect Tomografi Sistemi’’ ile ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda ise psikolojik acının seviyesi, depresyon ve intihar ilişkisi ortaya çıkmış ve beyinde birçok nosiseptör yapının etkilendiği saptanmıştır. İnsan vücudu psikolojik acıyı hissederken benzer olarak fiziksel acıyı da deneyimleme özelliğine sahiptir. Bu iki acı türü de birbiriyle ilişkilidir. Whitman’ın şiirlerindeki gibi ‘‘ İnsan parçalara indirgenemeyecek bir bütündür. Beden ve ruh birbirlerine karışmış, emülsiyon haline gelmiştir.’’(Lehrer,21) Acının vermiş olduğu hissiyat hem psikolojik hem fiziksel anlamda insan yaşamını etkisi altına alan önemli bir faktördür. Tıbbi açıdan fiziksel acı ele alındığında insan bedeninin çeşitli sebepler sonucuyla sahip olduğu hastalıklar araştırılmaktadır. Bu hastalıklarla mücadele hastanın psikolojisi ve hastalığın ciddiyeti ile bağlantılıdır. Bu çalışmada ele alınan başlıklar bireysel ve toplumsal acılardan yola çıkarak üretilmiştir. Bu konular incelenirken toplumu derinden etkileyen savaşlar, ölümler, farklı kültürlerin inanç sistemlerinin yarattığı acılar ve bir taraftan da toplumsal normlara uygun olmamakla birlikte açığa çıkan öteki olarak sınıflandırılan ve tüm bu acıların deneyimleri sonucunda eserler üreten sanatçılar incelenmiştir. Öteki olmanın vermiş olduğu acı ve içinde bulunduğu toplum tarafından kimlik, inanç, kültür, cinsiyet gibi önemli unsurlar sebebiyle azınlık olarak varlığını sürdürmek zorunda olan sanatçıların eserleri ve bu eserlerin

üretimlerinin arkasında yaşanan psikolojik acılar ele alınmıştır.

Sanatçının içinde bulunduğu toplumun acıları, bireysel acılar ve bu acıların sanatlarına hangi psikolojik durumlar yaşayarak yansıttıkları ele alınmıştır. Kimi zaman çocukluk travmaları, psikolojik ve fizyolojik hastalıkların etkileri , aşk, ayrılık ve ölüm acılarının yarattığı yıkımlar ve bu yıkımların sanata dönüştürülmesi incelenmiştir. Tıbbi literatürde hastalık olarak görülen ve ruhsal bozukluk tanısı ile ifade edilen sadizm, mazoşizm ve sado-mazoşizmin arka planında yer alan ve bir insanı acıdan zevk almak durumuna getirip bunu sanatsal bir üretim haline getiren unsurlar ele alınmıştır.

Her insanın acı karşısında tepkisi ve onunla mücadele etmek yöntemi farklıdır. Sanatçının da kendi hissettiği acıyı eserlerinde yansıtmayı kendi sanatsal anlayışı ve disiplini doğrultusunda kendine özgüdür. Bu tezde ele alınan birçok sanatçı üretimlerinde acıya dayanmak adına acıya haz duygusunu yüklemiş ve onu yeniden anlamlandırmışlardır. Bu durum gerçekliği yeniden yaratmak açısından psikoloji alanıyla doğrudan ilişkilidir. Ele alınan birçok sanat eserlerinde ve özellikle performans sanatı uygulamalarında sanatçı kendi acısının ve sınırlarının ötesine geçmeyi hedeflemiş ve duygusuna karşı bir direnç oluşturmuştur. Böylelikle acının sanata ve sanatçıya kattığı güç yadsınamaz niteliktedir. Diğer taraftan da ruhsal ve fiziksel acıya dayanamayan bir çok büyük sanatçının kendini üretmek için yetersiz bulması ve çeşitli travmaları atlatamaması sonucunda bir kurtuluş yolu olarak tercih ettiği intihar vardır.

Ölüm acısı hassas bireylerin psikolojileri üzerinde travma oluşmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle beklenmedik ölümler bireyler üzerinde şok etkisi yaratacak güce sahiptir. Tüm bu süreçler her insan için zor dönemler olmakla birlikte birçok kültürde acının ifadesi olan matemler ile dışavurumu sağlanmıştır ve sağlanmaktadır. Matemler farklı topluluklarda benzer özellikler göstermektedir. Bu uygulamalar; yemek yememe, saç sakal uzatma, siyah giyinme, ağıt, kendine zarar verme, uzun bir süre boyunca siyah kıyafetlerin kullanılması gibi ölünün arkasından onu kaybetmiş olmanın verdiği acı farklı şekillerde gösterilmiştir. Psikoloji açısından matemler, ölümün acısıyla yüzleşmek ve rutine dönmek amacıyla hafifletici ve alıştırıcı bir süreç olarak görülmüştür. Ölüm acısının ve matemın sanata yansması da bu acı ile başa çıkma ve yüzleşme açısından önemlidir. Sanatçıların yüzyıllardan beri ele almış olduğu ölüm konusunun çeşitli tasvirleri acılarının bir ifadesi olarak sanat tarihinde yerini almıştır.

Sanatçılar yaşamın acısını kendi algısı ve gerçeklikleri ile yeniden yaratma yeteneğine

sahiptirler. İnsanın varoluşuna ilgi duyan sanatçılar acıyla, ölümle varoluşlarını anlamak için derinden ilgilenmişlerdir. Sigmund Freud bilinçaltını cinsel ve agresif dürtülerin isimsiz korku ve dileklerin travmatik çocukluk hatıralarının barındırdığı dinamik bir yapı olduğuna inanmaktadır. Ona göre söz konusu bilinçaltı dürtüler, rüyalar, dil sürçmeleri , akıl hastalığı belirtileri ve toplumun kabul edemediği sanat ve edebiyat eserleri olarak bilince çıkar.Bilinçaltını açığa çıkarmak hem psikanaliz tekniği ile hem de sanatla mümkündür.(Sayar ve Dinç,2020,s:15) . Bilinçaltında yer alan birçok travma ve yıkımlar psikanaliz süreçlerine benzer olarak sanat sayesinde açığa çıkmışlardır. Bu bağlamda sanat hislerin, yaşamın ve bilinçaltının somut haline dönüşmüştür.

2. ACI VE TRAVMANIN İLİŞKİLİ OLDUĞU ALANLAR

Tez çalışmasının oluşturulma sürecinde birçok yazılı kaynaktan faydalanılmıştır. Tez çalışmasında giriş bölümünde verilen bilgileri oluşturmada yardımcı olan ve tüm başlıkların oluşmasını sağlayan kitaplar analiz edilmiştir. Bu kitaplar ;

- David Le Breton Acının Antropolojisi, 2003
- Mehmet Yılmaz Modernden Postmoderne Sanat, 2012
- Sanat ve Kuram 1900-2000 Değişen Fikirler Ontolojisi, Charles Harrison, Paul Wood, 2016
- Savaş ve Toplum, Gürsoy Akça, İkbâl Vurucu, 2016 Eğitim Yayınevi
- Sanat ve Ruhsallık Üzerine, Wasilly Kandinsky, Altıkkırkbeş Basınevi: Çev:Gülin Ekici, 2015
- Cinselliğin tarihi, Micheal De Foucoult, 2003, Ayrıntı Yayınları, Çev: Hülya Uğur Tanrıöver
- Rod Judkins, Yaratıcı Düşünme Sanatı, 2017, Pegasus Yayınları
- Soyutlama ve Özdeşleyim, Wilhelm Worringer, Hayalperest Yayınevi, 2017
- Sanatta Cinselliğin Özü, Özkan Eroğlu, 2017, Tekhne yayınları
- Korkunun Düşleri İğrençlik Üzerine Denemeler, Julia Kristeva , Ayrıntı yayınları 2004
- Sanatta Acı ve Şiddet Eylemleri, Şule Sayan, 2016, Elektronik Bilimler Dergisi
- Bedenin Gösterisinde Yanılsamadan Gerçek Şiddete-sanatta Kanlı İçselleştirmeler, Meliha Yılmaz, 2013
- Sanatta Ölüm Kavramının Beden ve Cinsellik Üzerinden Deneyimlenmesi, İdil Tokdemir, 2018
- Bir Sınır Meselesi Abject(iğrenç) Nesne ve Sanat Yapıtı, Zeynep Gürler, Özkan Işık, Aralık 2019
- Psikanaliz, Freud ve Sanat, Esra Ali Çavuşoğlu , 2012
- Sanatın Temsili Postmodern Sanatta Temsil, Kafiye Özlem Alp, 2013

2. bölüm olarak ele alınmış olan Acı ve Travmanın İlişkili olduğu alanlar başlığı ve bu konunun alt başlıkları olarak ; felsefe ve acı kavramı üzerine düşünme alt başlığı oluşturulurken çeşitli kaynaklar incelenmiştir. Bu kaynaklar;

- Schopehour'un Metamorfozu ya da Karamsar Filozofun Mutlu Olma Arayışı Prof.dr. Ahmet Özer, 2012
- Varoluşçuluk, Jean Paul Sartre , 2000,Say yayınları
- Yaratma Cesareti, Rollo May , 2007, Metis yayıncılık

2. bölümün alt başlıklarından olan ‘‘tıbbi açıdan acı’’ başlığı için incelenen kaynaklar;

- David Le Breton Acının Antropolojisi, 2003
- John Lehrer, Proust Bir Sinirbilimciydi, 2007
- Aydınlanmanın Gölgesinde Goya, Tzvetan todorov, 2019
- Frida Kahlo, Nazan Arısoy, 2019
- Bob Flanagan’ın Ölüm Belgeseli, Dead of Bob Flanagan, 2016
- Supermasochist Paper Back , Andrea Juno, V.vale, 1993
- Bob fFlanagan üzerinden Sanatçının acısının gerçekliği isimli tezi, Eriç Seymen, 2010
- Ağrı ve ağrı mekanizmalarına güncel bakış, adli tıp fakültesi dergisi, Osman Nuri Aydın,2002

Bir diğer alt başlık olan ‘‘savaş, acı ve sanatçı’’ başlığı için incelenen kaynaklar ;

- Salvador Dali, Boyut yayınları,2012
- Susan Sontag, Başkasının Acısına Bakmak, 2004
- Martha Rosler ,Savaşı Eve Getirmek, Susan Stoops, 2018

Bir diğer alt başlık olan ‘‘öteki olmanın acısı’’ alt başlığında ise azınlık psikolojisi incelenmiştir.

- Foucoult’da şiddet ve İktidar,Ferda Keskin,1996, makale
- Foucoult, Hapishane’nin doğuşu, 2001
- Elias Canetti, Kitle ve İktidar,1998
- Ahu Antmen, 20. yüzyıl Batı sanatında akımlar
- Öncü feminist sanatçı Carolee Schnemann’ın ardından, Ece Basar,2019
- Çağdaş sanatı anlamak Graham Qhitman ve Grant Pooke ,2018
- Kitle ve İktidar ve Totaliter Toplumların Açıklanması, Birikim Dergisi, İring Fetscher, 1998
- Manik Çoğunluk Depresif Azınlık, Azınlık Olma Hali Üzerine Psikolojik Bir Çözümleme Denemesi, Durdu Baran Çiftçi,2014

- 1940tan günümüze Sanat, Jonathan Fineberg, 2014
- Sigmund Freud, Kitle Psikolojisi ve Ego Analizi, 2021, Roman yayınları

Bir diğer bölümde Ruhun bitmeyen acıları sanat ve psikoloji ve acı bölümünde;

- Victor Frankl, İnsanın Anlam Arayışı ,2009
- Van Gogh Theo'ya mektuplar, 2017, Remzi kitapevi
- Ferid Edgü, Şimdi Saat Kaç, 2008
- Sigmund Freud, Sanat ve Sanatçılar Üzerine, Bozok yayınları, 1979
- Rolla May, Kendini Arayan İnsan ,2013
- Psikozun Tanımı, Murat Erdem, 2020
- Psikolojik Acı ve Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Makale, Mehmet Emin Demirkol, 2019
- Schneidmann Defination of Suicide, Newyork : John Wiley, 1985
- Sanat ve Sanatçı Örneğinde Nevrotik Psikoloji ve Fikret Mualla , Doç.Dr.Süleyman Özdemir, 2020

Ruhun bitmeyen acıları sanat ve psikoloji ve acı başlığının alt başlığından biri olan ‘‘travmalar ve sanat üzerinde psikolojik sonuçları’’ alt başlığı için incelenmiş olan kaynaklar;

- Travmaların Yaratıcı Etkinliğe yansımaları, Dergipark.org , Yeliz Cantekin, Rahmi Atalay Araştırma Makalesi, 2020
- Psychological Pain a Review of Evidence, Mee s., Bunney Bg., Reist C., Potkin Sg., Bunney We., 2006
- Psikolojiye Giriş, Kemal Sayar, Mehmet Dinç, 2020
- Sanat ve Tıp , Dr.Musa Albukrek, 2018
- Van Gogh, David Spance, 2011
- Sigmund Freud, Cinsiyet Üzerine , 1997
- Sigmund Freud, Mutlu Olma İhtimalimiz, Zeplin Yayın Evi, 2019
- Simund Frued, Bilim Çağında Bir Trajedi Yazarı, Yapı Kredi Yayınları, 2015
- Babanın Yok Edilmesi, Müge Yetener, 2020
- Psikiyatrinin Abcsi Ruhsal Bozukluklar Tanı ve Tedavisi, Say yayınları, Cengiz Güleç

- Artemisia'nın Çilesi, Susan Vreeland,2007
- Artemisia Bu Resimde Aslında Neyi Anlatıyor? Sanatatak, 2020

Tez çalışmasında ele alınan bir diğer alt başlık ise ‘‘duygusal yıkım olarak aşk acısı’’ başlığıdır. Bu bölüm yazılırken incelenen kaynaklar;

- Ayrılık Acısı Nasıl Atlatılır? İlişki Bittikten Sonra Beyinde Neler Oluyor?, Derya Uludüz , 2019
- Uzm.Dr.Gülşah Merah Özgür, Sternberg'in Aşk Üçgeni yazısı,2019
- Camille Claudel ,Bir Kadın, Anne Delbee,2021
- Sanatın Büyük Ustaları 12-Egon Schiele, Hayalperest yayınevi,2019
- Tracey Emin,2019, Vogue röportaj
- Tracey Emin hakkında, İmkansız Aşkın Acısı Hong Kong 'ta sergileniyor, Akif Altındaş,2016

Tez çalışmasında ele alınan bir diğer alt başlık ise

- ‘‘Psikolojik Acı, Sadizm ve Mazoşizm ‘‘Sadizm ve mazoşizm makalesi,Asiye Nurnihan, Yurdakul Mert,2003
- Bdsm , Mazoşizm Sadizm makakesi, Abdullah Özer,2011
- Leopold Von Sacher-masoch, Kürklü Venüs, 2016,Ayrıntı yayınları
- Cinsel Psikolopati,Richard Von Krafft Ebing,1886
- İsidor Sadger, ‘‘Sadomazoşist Kompleksi ile İlgili’’ makale,1913
- Georges Bataille'da Erotizmle Ölümün birliği ve sanat, Ali Artun,2015
- Eric Fromm,Salman y,Sevme sanatı,1995,Payel yayınevi
- Eric From'un Şiddete Yaklaşımı ve bir örnek film’’Falling Down sonun başlangıcı’’, Serpil Kirel,2014,Marmara üniversitesi
- Eric From İnsandaki Yıkıcılığın kökenleri2, Payel yayınları,1993
- Julia Kristeva, Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine denemeler,2004

Tez çalışmasında ele alınan bir diğer alt başlık ‘‘acının bir sonucu olarak intihar’’ konusu araştırılırken incelenen çalışmalar;

- Psikolojik acı, Mehmet Emin Demirkol,Zeynep Namlı, Lut Tamam,2019
- İntiharın kısa tarihçesinden sebep ve yöntemlerine genel bir bakış, Erkut Bulut,Hüdaverdi Küçüker, Necati Bulut,Cumhuriyet Tıp dergisi 2012
- Sigmund Freud, Bir Cinayetin Psikanalizi,2017

- Shneidmann 1993, Valente 1994, Leenars 1995, Orbach ve ark,2003 , Psikolojik acı ve intihar notları
- İntihar Ederek Hayata Veda Eden Ressamların Geride Bıraktıkları Son Eserleri,Onedio.com,2020

Bir diğer alt başlık olarak ele alınan ‘ölümün acısı matem biçiminde sanat’ isimli bölüm için incelenen kaynaklar;

- Claudia Herbert, Travma sonrası Psikolojik Tepkileri Anlamak 2008
- Bir Annenin Çığılığı.Kathe Kollwitz,Nihal Narı,2021
- Bedenin Gösterisinde Yanılsamadan Gerçek Şiddete- Sanata Kanlı İçselleştirmeler,İdil Dergi,Meliha Yılmaz,2012
- Ölü İsaya Ağıt’’lamentation over the dead christ’’ Mantegna ,2014,S anatabaşla.com

Bir diğer alt başlık olarak ele alınan sosyoloji ve psikoloji ilişkisinde şiddet ve ritüeller’’ bu konu ele alınırken diğer başlıklarda da yararlanılmış olan Le Breton’un acının antropolojisi isimli kitabı tez çalışması için önemli olmuştur.

- Mehmet Yılmaz,2012 Moderninden Post Moderne Sanat, Ütopya yayınları,
- Meliha Yılmaz’’ Bedenin Gösterisinde Yanılsamadan Gerçek Şiddete Sanatta Kanlı İçselleştirmeler’’ İdil Dergisi 2013
- Mursi Kabilesinde Kadınların Güzel Olmak İçin Çektiği Çile,Hürriyet.com,2017
- Çin’de Yaşayan Ayaklarını Bağlamış Olan Kadınlar, 2015,Onedio.com
- Jonathan Fineberg,1940’tan Sonra Günümüze Sanat

Acı kavramı geniş bir yelpazeye sahip bir kavramdır. Yaşamın her alanında farklı şekillerde yerini almıştır. İnsanın varoluşu ile ilgili sorular sormasıyla başlayan felsefede yaşamın anlamının sorgulanması ile ortaya çıkmış olup varoluş ile ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda karşıt kavram olara haz ilkesi üzerinde durulmuş olup çeşitli düşünürler tarafından ele alınmıştır.

Tıbbi açıdan ele alınan acı kavramı ise fiziksel acılar ve hastalıklar olarak incelenmiştir. Bu acıların bireylerin psikolojisi ve sanatsal üretimleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Sosyolojik bir konu olarak ele alınan acı kavramı ise iktidarların yarattığı savaşlar sonucunda oluşan yıkımı ve bu yıkımın bireyler üzerinde yarattığı hissiyatları ele

almıştır. Bu bağlamda yaşadığı dönemde savaşın şiddetine ve her türlü acısına şahit olan sanatçıların savaşı ve savaş karşıtlığını temsilen ürettiği eserler incenmiştir.

Ele alınan bir diğer önemli konu ise iktidarların ve toplumların cinsiyet,ırk, kimlik, inanç, cinsiyet ve benzeri özellikler sebebi ile öteki konumuna getirdiği sanatçıların maruz kaldığı ayrıştırıcı tutumları sanatlarına yansıtma biçimlerinin ele alınması olmuştur

Acının ilişkili olduğu bu alanlarda hem toplumlar hemde toplumları yaratan bireylerin psikolojisi üzerinde oluşan etkiler ön planda tutulmuştur.Psikoloji ve Acı, bireylerin yaşamış olduğu aniden gelişen travmalar ve acı olaylar sonucunda oluşan ruhsal hastalık süreçleri ile incelenmiştir. Sanat, psikoloji ve acı kavramının ilişkisi ele alınmıştır.

2.1.Felsefe ve Acı Kavramı Üzerine Düşünme

İnsanın varoluşunu anlamlandırmaya çalışan felsefe alanı insanın acısını ve mutluluğunu da sorgulamıştır. Bazı düşünürler mutluluğu acıdan kaçış yolu olarak tanımlamıştır. Hedonizm; hazcılık ilkesi yaşamda mutlak iyinin bireyin yaşamından zevk alması temeli üzerine oluşturulması gerektiğini ileri sürmüştür. Epikuros’a göre insan acıdan kaçınmalı ve mutluluğu yakalamalıdır. Haz her şeyden önce acının yokluğu ile belirlenmelidir. Fiziksel, ruhsal ve zihinsel hazların en üst dozu acı duygusunun tamamen yok olmasıyla ilişkilidir. Bu noktada yapılan tüm eylemlerin bireye haz sağlayıcı şekilde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bazı düşünürler ise acı kavramını ruhu olgunluk seviyesine getiren önemli bir unsur olarak ele almıştır. Bu düşünürler insan acısının doğumun sancılı süreciyle başladığını belirtmişler ve var olmanın acısını kaçınılmaz bir yol, bir dönüşüm olarak ifade etmişlerdir.

“Felsefe somut gerçeklikten yola çıkmalı ve sonra tekrar somut gerçekliğe dönmelidir. Felsefenin hareket noktası öyle bir nokta olmalıdır ki, kişi bu noktadan başka bir noktadan başlayamasın. Başka hiçbir şeyden değil de yalnız ondan başlamaması zorunlu kılan, kendini kayıtsız şartsız üstümüze dayatan nokta, acıdır. Bu acı, ondan yola çıkmamızı gerektiren somut noktadır. Ve acının karşısında aradığımız da mutluluktan başka bir şey değildir. Tüm düşünce, acı ve mutluluğun somut kutupları arasında kuşatılmıştır. ” Rene Le Senne (May, 2013,s.9)

Micheal De Unomuno ' Acı bilincin yoludur ve yaşayanlar onunla kendilerinin bilincine sahip olurlar. Çünkü kendinin bilincine sahip olmak, kişiliği olmak kendini bilmek ve

kendini öteki insanlardan ayrımlı duyumsamaktır. Bu ayrımsama duygusu da bir sarsıntıyla, az çok şiddette acıyla, kendi kendinin sınırını bilmek duygusuyla gelir. Var olduğumuzu nasıl biliriz az ya da çok acı çekmeden? Acı çekmeden başka türlü nasıl kendimize döner, düşsel bilinç ediniriz ? Neşelendiğimizde kendimizi unuturuz var olduğumuzu unuturuz başka bir varlığa dönüşürüz yabancı bir varlığa kendimizin yabancısı oluruz ve ancak acı ile yeniden kendi kendimiz olur kendimize döneriz'. (Aydın, 2019, s.3)

Miguel de Unomuno acı kavramını bir dönüşüm olarak tanımlayan ve acıyı insanın yüzleşmesi, kabul etmesi gereken bir olgu olarak ele almıştır. Böylelikle kendi acısını kucaklayan insan başkalarının acısını da hissedebilecek erdemliliğe sahip olandır. Tıpkı Tolstoy'un *"Acı hissediyorsan canlısın, başkasının acısını hissedebiliyorsan insansın"* (Alay,2015) cümlesindeki gibi.

Arthur Schopenhaur ise acı kavramını insanın yüceliği ile ifade etmiştir. Ona göre bir insanın yaşadığı acı ne kadar fazla ise o kadar yücedir, evren bir düştür ve mutluluklar ise bir yanılsamadan ibarettir. Schopenhaur acıyı tam anlamıyla benimsemiş ve bir nevi çileci yaşam tarzını destekler görüşe sahip olmuştur. Dünyanın ızdırap ve acı ile dolu olduğunu ve bu acıların felsefi düşünce sistemi üzerindeki etkisini *"İnsanın varoluşu bir hata olmalı. İnsan varoluşuyla ilgili şunları söyleyebilir; Bugün kötü yarın daha da kötü olacak ve en kötüsü olana dek de bu böyle sürüp gidecek"* *"Sayfaların arasında gözyaşları, ağlama, dişlerin birbirine çarpması ve karışıklık, katletmenin korkunç gümbürtüsü olmayan felsefe felsefe değildir"* (Özer,2021) cümleleri ile ifade etmiştir.

Friedrich Nietzsche'ye göre mutluluk kısa ömürlü bir duygu olmakla birlikte ideal tembellik olarak tanımlanmıştır. Nietzsche talihsizlik, dışlanma, şiddet, kıskançlık sertlik gibi kavramların büyük gelişmeleri oluşturduğunu ifade etmiştir. Acıyı ise bireyin kül olup sonra tekrar yenilenmesine benzeterek olgunlaşmanın bir unsuru olarak görmüştür. Ve mutluluğu hayata başka bir anlam yükleyemeyen huzurlu yaşam arayışında olan vasat insanlar tarafından arandığını ifade etmiştir.

Michel de Montaigne ise acıya teslimiyeti *" Bir acıdan kaçamıyorsak o acıyı çekmeyi öğrenmeliyiz"* cümlesiyle ifade etmiştir. J.P Sartre ise *"Mademki insan dünyaya atılmış, kendi başına bırakılmıştır. Tasarılarına, seçimlerine, eylemlerine göre varlığına bir öz kazandıracaktır. Edinimleriyle kendini gerçekleştirecektir"* der.(Sartre,1996:8) Bu anlamda öze kavuşma yolu acı ve sanattan geçmektedir. Bir diğer varoluşçu felsefe ve

hümanist psikolojinin önemli isimlerinden Rollo May 'e göre acı kavramı yaratıcılığı besleyen olumlu bir lanettir. Onun düşünce sisteminde acının varlığı var olan yapının aksadığını gösterir ve üzerine gidildiği takdirde yeni bir düzenin yaşamın yaratılmasına giden yolun başlangıcıdır. (Oysal,1998.8)

Tüm bu görüşler ele alındığında çeşitli acıların deneyimlenmesi bireylerin sınırlarının zorlanıp kendi özüne ulaştırmak için faydalı bir deneyim olarak nitelendirilebilir. Söz konusu yeni düzen oluşumu ise sanat yolu ile gerçekleşmektedir. Varoluşun acılı ve sancılı yönünü ele alan sorgulayan bu düşünürler acının dönüştürücü özelliğini ve kaçınılmazlığını çeşitli fikirler ile ele almışlardır. Acıyı insanın varoluş amacına ulaşmada en nihai unsurlardan biri olarak ifade etmişlerdir. Sanat alanında gerçekliğin acıyla ilişkisi, sanatın felsefi düşünce sistemi ile iç içe olması ve gerçeklik vurgusu için acıyı kullanması sanatçıları besleyen unsurlar olmuşlardır.

2.2 Acının Gerçekliği, Tıbbi Açıdan Acı

Tıbbi açıdan acı daha çok fiziksel olarak değerlendirilir. Uluslararası Ağrı Araştırmaları Derneği' nin tanımına göre ağrıların sebebiyet verdiği acı gerçek ve otansiyel doku hasarıyla ilişkili veya ilişkili olana benzeyen, hoş olmayan bir duysal ve duygusal deneyimdir. Tıbbi açıdan hissedilen ağrılar bir hastalığın semptomu sayılmaktadır. Acı bir soruna tepki olarak oluşan duysal bir deneyim olmakla birlikte doku hasarına sebep olabilecek hasar ile ilişkilendirilen duysal, duygusal süreçler olarak tanımlamıştır. Acı veren bir uyarı kişisel bir algı içerir. Her acı manevi bir yara açar, bireyin dünya ile ilişkisine saldırır. Dolayısıyla hissedilen acı basit, duyumsal bir akış ya da yükseliş değil, her şeyden önce bireyin dünyayla ilişkili sorununu ve deneyimini sorgulatan bir deneyimdir. (Le Breton,2019,s 11)

Beyinde var olan nosiseptörler acıyı algılamamızı sağlayan ve acıyı ileten nöronlardır. Bu nöronlar A delta ve C fiber sinirleri yardımıyla acıyı beyine ulaştıran sinirlerdir. Ağrı ve acıları süreç açısından ele aldığımızda oluşan akut ve kronik kavramlar açığa çıkmaktadır. Kronik uzun süreli ve tedavisi olmayan olarak tanımlanabilirken, akut ise kısa süreli ve hızla ilerlemiş olan anlamına gelmektedir. Fiziksel acılar kendi içlerinde bölümlere ayrılmışlardır bunlar ; Visseral acılar: Bedende gerilme ve iltihaplanmalara neden olan acılardır. Derin somatik acılar: Bedenin kemik, damar veya tendon gibi yapılarında meydana gelen acılardır. Yüzeysel acılar:Deri üzerinde meydana gelen kesik

veya yaralanmalar gibi unsurlar tarafından oluşan acılardır. Nöropatik acılar:Uyuşma, yanma gibi hislere sebebiyet veren sinir sistemi acılarıdır. Fantom(sahte acı) olarak tanımlanan ağrı türü ise bedenin kopan ve tam olarak bedenden ayrılan uzvuna karşı duyulan acıdır. Kopmuş olan uzuvların bedenden ayrılmasına rağmen acılarının hissedilmesi durumudur. Sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte psikolojik açıdan da incelenen bir acı türüdür. Tıbbi nörolojinin önde gelen hekimlerinden Silas Weir Mitchell bununla ilgili “ *Beyin ve beden birbirine o kadar bağlıdır ki zihin bedenin eksik parçasını her daim ve kısmen bile olsa insana sahip olmadığı bir şeye sahip bilincini saklar. Beynin hisleri ve kimliği için bedene bağlı olduğuna inanıyorum. Deodlow uzuvlarını kaybedince, ‘Korkarak bazen kendimin, kendi varoluşumun eskisi kadar bilincinde olmadığımı gördüm’ der. Böylece şu sonuca vardım insan yalnızca beyninden ya da diğer herhangi bir parçasından ibaret değildir, insan bir bütündür ve bu parçalardan herhangi birini kaybettiğinde kendi varoluş hissi de azalacaktır.*” (Lehrer,2007,s.31)

İnsan bedeni çözölemeyen sırlarla doludur. Ciddi hastalıkların sebebiyet verdiği acılar hoş olmayan ve bireye zarar veren uyaranların olduğu yıpratıcı duygulardır. Bu tür ağrıları deneyimleyen birey artık aynı kişi olamaz. Sinsi ve çaresiz bir hastalığın yarattığı ağrılar yaşamsal tehlikeye sebebiyet veren acıdır. Birçok hastalığın sebep olduğu acı, bireyi kısmen kendinden ve toplumsal ilişkilerinden uzaklaştırır. Bireyin denetim duygusunu yitirmesine neden olur. Bireyin fiziksel anlamda mimikleri değişir, ağlar, yakınır veya sessiz kalır. Uzun süre kendi çevresi bile onu tanıyamaz. Direnci yavaş yavaş yok eden bir zaman dilimi içinde acının acımasızlığı ve sertliğiyle kimlik duygusunun az ya da çok hissedilir biçimde erozyona uğraması hastaların çoğu zaman insanı içten kemiren yabancı bir kimlik olarak nitelendirdikleri bir imaja çağrı yapar. (Breton,2015,s.21)

Yoğun fiziksel acı çeken insanlar kimi zamanda çektiği acılar sebebiyle kendilerini yalnız hissetmenin hüznünü yaşarlar. Bir hastalık yüzünden ortaya çıkan ağrı bulunduğu organ dışında vücudun diğer kısımlarını da etkisi altına alır. Örneğin kalpteki kan pıhtısı sol kolda uyuşma ve ağrıya şeklinde ortaya çıkar. Bir kanser hastasının memesinde var olan tümör kaburga kemiklerinin ve kol kaslarının ağrımasına sebebiyet verir.

“*Acı hiçbir şeyin ulaşamayacağı bir dünya içine dalmış olduğundan bir mesafe yaratır. Öteki gibi acı çekmek mesafeyi yok etmek ve bir kader birliği yapmak için yeterli değildir çünkü acı insanı yalnızlaştırır ve özelleşmiş kişiliğinin sınırları içinde tutar. Acı çeken insanın çılgınlıklarına kimi zaman yakınları bile dayanamaz*”.(Le breton,2015,s.35)

Acı psikolojiyi, yaşamı ve insan bedenini tamamen etkileyen hayati bir histir. Birçok onkoloji merkezlerinde kanser hastalarına sanat terapisi dersleri verilmektedir. Sanat alanında acı bazen diğerinin, bir yakınının acısı olarak empati ile temsil edilen bazende kendi acıları nedeniyle konu, üretim, yöntem vs. gibi kendini gösterebilir. Sanat fiziksel acı ile mücadele etmenin en etkili yollarından biridir. Sanat tarihi için önemli bir isim olan Pablo Picasso ağır migren ve disleksi (unutkanlık ve öğrenme zorluğu) hastalığına sahipti.

Öğrenmede zorluk çekmesine rağmen sanatında radikal yeniliklere ve etkilere yer vermiştir. Ressam Chuck Close omurgasının kırılması ve vücudunda kan pıhtısının atması sebebiyle felç kalmıştı ve son dönemlerinde asistanlarına komutlar vererek sanatını üretmeye devam ediyordu. Bu acılar sanatçıları kendi sanatına bağlamakla birlikte kendilerine has bir alan oluşturmalarını sağlar.

Birçok sanatçı hastalıkları sonucunda oluşan acılarıyla, sanatı sentezleyerek yeni bir ifade biçimi oluşturur. Francisco Goya'nın da hastalık ile olan ilişkisi ve zorlu süreçleri sanatının en önemli dönemlerinde farklı şekillerde yer almıştır. 1792'de Goya "Susac Sendromu" isimli hastalığa yakalanmıştır. Bu hastalık görme duyusunda bozukluk, kulaklarda sağırılık, baş dönmeleri ve mide bulantılarına sebebiyet vermiştir. Sanatçının psikolojisi tamamen bozulmuş ve acılı süreçlerden geçmiştir. 17 ocak 1793 yılında arkadaşına yazdığı bir mektupta sancılı karın ve baş ağrılarıyla iki aydır yatakta olduğu belirtir. *"O kadar kötüyüm ki kendime başım hala omuzlarımda mı diye soruyorum yemek yemek istemiyorum hiç bir şey istemiyorum, bazı zamanlar öyle bir ruh halindeyim ki kendi kendime tahammül edemiyorum bazen de sakınım"* cümleleriyle acısını ifade etmiştir. Goya geçirdiği rahatsızlık sebebiyle sağır kalarak hem fiziksel hem de psikolojik anlamda acılar içinde kalmış ve hayatının sonuna kadar bu problemler ile savaşmıştır. (Todorov, 2019, s.35) Hastalığı sebebiyle dış dünya ile iletişimi bozulan sanatçı kendi iç dünyasına daha fazla yönelerek kendi eserlerini üretmiştir. Hastalığı sanatçının hayal gücünü geliştirmiş. Hastalıktan uzaklaşmak ve acı gerçeklikten kaçmak adına kendi sanatına yönelmiştir. Tzvetan Todorov'un "Aydınlanmanın Gölgesinde Goya" adlı kitabından arkadaşı ve San Fernando Akademisinin yardımcı hamisi Bernardo De Iriarte'a 4 ocak 1794 yılında göndermiş olduğu tablonun yanında yazmış olduğu mektuptan alıntılanan *"Fenalıklaştırmaktan harap olmuş hayal gücümü meşgul etmek için ve neden oldukları büyük maliyetlerin bir kısmını karşılamak için küçük tablo takımı yapmaya*

karar verdim. ‘’ şeklindeki ifadesi Goya’ nın sanatının hastalıklardan ve düşüncelerden arınma alanı olduğunu görmekteyiz.

Resim 1

Francisco Goya, ‘’ Arrieta ile otoportre’’ (1820), tuval üzerine yağlı boya

1820li yıllarda sanatçı doktoru Arrieta’nın resmini çizmiştir. Bu resim Goya’ nın geçirdiği ağır hastalıklar sonucunda doktoruna duyduğu minneti yansıtmaktadır. Resimde kendini bir hayli yorgun düşmüş bir halde yatağın örtüsünü sıkarak tasvir etmiş. Doktorunu ise ona destek olan bir pozisyonda, şifa olmasıyla amacıyla uzattığı bir bardakla birlikte çizmiştir. Resmin fonunda görülen 2 adet figür ise sanatçının hastalığının ateşli dönemlerinde gördüğü halüsinasyonların ürünleridir. Bu tablo ile ilgili Lejantta şöyle yazar’’ 1819 yılının sonunda 73 yaşında geçirdiği ciddi ve tehlikeli hastalık sırasında, titizlik ve dikkatle hayatını kurtardığı için Goya’dan arkadaşı Arrieta’ya minnetinin ifadesi’’ (Todorov,2019,s.205) Goya’nın hastalıkları ve ruh halindeki değişimler sanatına ‘’Kara Resimler’’ ve ‘’Deliler’’ serileri olarak adlandırılan kendi evinin duvarlarına çizdiği resimlere yansımıştır. Sanatçının ruh hali şahit olduğu İspanya Bağımsızlık Savaşından da bir hayli etkilenmiştir. Bu bağlamda Goya bireysel acıları ve içinde bulunduğu sosyal sorunları tasvir eden güçlü tarafı ile döneminin en önemli sanatçılarından biri olup birçok farklı teknikte eserler üretmiştir. Modern sanatın yolunu açmıştır.Kendisinden sonra gelen sanatçılara özgünlük açısından ilham olmuştur. 1828 yılında felç geçirerek hayatını

kaybetmiştir.

Yaşamı boyunca hastalıkların acısına hem ruhsal açıdan hemde fiziksel olarak katlanmak durumunda kalan bir diğer sanatçı ise Frida Kahlo'dur. *“Sabah olmayan bir sabaha uyandım. Sabah olsaydı bilirdim. Doğan güneşin bana bir faydası yoktu. Çocukluğumun en güzel günlerini alıp gecelerle dolu bir hayatın başlangıcı oldu o gün . Minik parmaklarım gözlerimden adeta fışkıran ruh nehirlerimi durdurmaya yetmiyordu. Defalarca tüm çılgınlıklarına rağmen ayaklandım ve ayaklarımın işe yaramasını istedim. Çılgınlıklarımın nedeni her denemede yere çakıldığıma şahit olmaktı. Bir bacağı beni terketmişti sanki. Oradaydı ama sadece öyle duruyordu”*(Arisoy,2019,s.31)

Henüz 6 yaşında iken çocuk felci geçirmesiyle birlikte fiziksel ve psikolojik acılar başlayan Frida Kahlo'nun yaşamı talihsizlikler ile doluydu. Çocuk felci virüsüne yakalanan Frida'nın sağ bacağının kasları kullanılamaz hale gelmiş, bir bacağı diğer bacağına göre kısa ve ince kalmıştır. Bu sebepten dolayı üzerine yapışan “tahta bacak” lakabı ile anılmıştır. İki bacağı arasındaki farkı kapatmak adına kalın çoraplar ve uzun etekler, kıyafetler giymeyi tercih etmiştir. Geçirdiği çocuk felci sebebiyle doktor olmak isteyen sanatçının hayatı geçirdiği korkunç trafik kazası ile değişime uğramıştır. 17 eylül 1925'te Frida ve erkek arkadaşı Alejandro'nun içinde bulunduğu otobüsün tramvaya çarpıp kaza yapması sonucunda ağır yaralanan Frida'nın bedeninde ve ruhunda derin yaralar açılmıştır. Kazanın şiddeti ile içerisinde bulundukları otobüsün demiri sol kalça kemiğinden leğen kemiğine kadar giren Frida vajinasına kadar ağır yaralanmış ve otobüsün içinden dışarıya metrelerce sürüklenmiştir. Frida kaza sonrasında omurgasında, kaburga kemiklerinde, köprücük kemiklerinde, hasta bacağına , omuzlarında ve vajinasında meydana gelen hasarlar sebebiyle hayatı boyunca 34 kez ameliyata girmek zorunda kalmıştır. Kazanın fiziksel anlamda sanatçıyı etkilemesi sebebiyle erkek arkadaşı tarafından terkedilmiştir.

“ Kırıkları, kesiklerli, çukur ve yırtıkları bol bir ucube gibi yaşamaya başladım. Bütün oyuklarımda derin bir sızlama, bedenimi dik tutma görevinden istifa etmiş kemiklerimde şiddetli ağrılarım ve en çok canımı yakan sensizlik yaram var... Her gece uykularımı bölen kaza cümlelerini duymamak için ne yapmalıyım bilmiyorum. Uykularıma yerleşen otobüsteki insanların bağrıışları her gece kulaklarımda...” (Arisoy,2019,s.75)

Resim 2.

Frida Kahlo, ‘‘Umut Olmadan’’, (1945), Tuval Üzerine Yağlı Boya

Kaza sonrası 9 ay boyunca yatağa bağımlı bir halde yaşayan sanatçı ağrıların vücudundaki alıcılara ve çeşitli tedavi yöntemlerinin acısına katlanabilmek için resim yapmıştır. Özellikle yatağında geçirdiği uzun süreler , geçirmiş olduğu zorlu ameliyatlar Frida’nın iştahının kapanmasına neden olmuştur. Doktoru Eloesser sanatçı için her iki saatte bir zorunlu beslenme diyetini önermiştir. Frida ‘‘Umut Olmadan’’ isimli eserinde yaşadığı çaresizliği gözyaşlarıyla ifade ettiği bir otoportresiyle ele almaktadır. Tablosunda bedenindeki güçsüzlük ve halsizlik sebebiyle yemek zorunda olduğu ve yedikten sonra kustuğu sakatları tasvir etmiştir. Sanatçının seçtiği kurukafa, balık kafası, derisi yüzülmüş tavuk ve et sembolleri aynı zamanda yaşam ve ölüm arasındaki ilişkinin de altını çizmektedir. Tabloda Frida’nın kendisini yatakta gözyaşları içerisinde betimlemesi ve resmin fonunda güneş ve ayın bulunması sanatçının hergün yatakta yatmak zorunda kalmasıyla ilişkilendirilebilmektedir. Tasvir edilen ölü hayvanların Frida’nın ağzına girmesi ve bu sakatların sanatçının yatağına bağlı olan şovale tarzında bir yapının üzerinde olması sanatçının yaşadığı ağır hastalıkların ve bu hastalık süreçlerinin travmatikliğini yansıtırken yatakta üretimine devam ettiğinin göstergesidir.

Frida’nın güncesinden alınan bu cümleleri sanatçının yaşadığı derin acıları kanıtlar niteliktedir. ‘‘ Tanrım beni sürekli parçalara bölüyorsun. Belki de beni bir insan olarak yarattığın için pişman oldun ve sanırım beni insan dışında başka bir yaratığa

dönüştürmeyi istiyorsun . Önceleri bir bacağımı diğerinden kısa yaptın ben bu eksiği tamamladım sonra bedenimi ikiye bölen kaza ile anne olma şansımı elimden aldın ve ben kendime zihin topraklarından bir oğul yarattım. Senin yarattığın papağan ve maymunlarla , hatta eminim benim hayatımı daha da zorlaştırmak için dünyaya gönderdiğin Diego ile yaşamayı öğrendim. O kaza beni ikiye böldüğünde hayatımı da ikiye böldün. Acılara ve ağrılara alışabilmiş olduğum için sana şükrettiğimi hatırlıyor musun? Sana hiç isyan etmedim farkında mısın? Ne kadın olarak yaşadım ne erkek olarak mutlu oldum... Şimdi zaten kusurladığın bacağımı da benden aldın. Alex'i, umutlarımı, hayallerimi çocukluğumu dişiliğimi sadakatimi aşka olan inancımı aldığın gibi bacağımı da aldın benden... Parça parça öldürdüğün Frida'nın kurtuluşu sende'' (Arısoy,2019,s.166-168)

Frida Kahlo ilerleyen yaşlarında kangren sebebiyle bir bacağını kaybetmiştir. Doktorları çoğu zaman sanatçının yataktan çıkmasını yasaklamıştır. Frida kullandığı ağrı kesiciler yerine acısını bastırmak için konyak içmeye başlamıştır. Bütün bu acılara dayanabilmek adına tüm gücüyle resim yapmış yatağa mahkum olduğu dönemlerde ise resim yapmak amacıyla yararlandığı tavanında bulunan aynasını''gecelerinin ve gündüzlerinin celladı'' olarak tanımlamıştır. Picasso'ya bile ''Biz onun gibi portre çizmeyi bilmiyoruz'' derdirtecek yaratıcılıkta eserler üretmiştir. Ve ne yazık ki akciğer embolisi sebebiyle yaşamını yitirmiştir.

Nazan Arısoy'un Frida Kahlo isimli kitabından alıntılanan veda sözleri ''*Acılarımın bittiği gün beni artık yatırmanızı yasaklıyorum. Cenaze törenimde herkesle vedalaşan bedenimi tam bir özgürlüğe kavuşturmanızı istiyorum ... yıllar önce içimde boğmak istediği acılarım malesef yüzmeyi öğrendiler ve bende bir okyanus yarattılar kendilerine. Bir türlü beni terketmediler bende Diego'yu terkedemedim venihayet tanrının bana merhamet etmesine karar vermesi sonucunda ölüyorum hissediyorum . Nihayet tanrı ile barıştık. Sanırım bacağımı benden aldığında kendisi ile konuşmalarım etkili oldu. Şimdi son hamlesini yaptı ve ciğerlerimi o hiç göremediğim kudretli avuçlarının içinde sımsıkı tutuyor. Öylesine sıkıyor ki nefes alamıyorum. Bu büyük bir hamle. Bu yüzden eminim artık özgür olacağım .''*

Bu çalışmada incelenen bir diğer sanatçı ise Bob Flanagan'dır. Flanagan ciddi sağlık sorunları yaratan ''Kistik Fibrozis'' tanıılı hastalığa sahipti. Sanatçı hastalığının kendi üzerinde yarattığı etkileri fiziksel acıyı temel alan çeşitli beden performansları ile kırmaya başarmıştır. Böylelikle Flanagan ''Süper Mazoşist '' olarak tanımlanan bir sanatçı

olmuş beden, acı , hastalık ve haz unsurlarını sentezleyerek üretimler vermiştir. Kistik fibrozis hastalığı sanatçının solunum sistemini etkileyip sağlıklı nefes almasını engelliyor, akciğerinde mukozaların artışına sebebiyet veriyordu. Hastalığın ölümcül olmasının yanı sıra sanatçının solunum ve sindirim sistemi üzerinde ağrı ve eziyetlere sebebiyet veriyordu. Hastalığı sebebiyle yoğun bir şekilde fiziksel ve ruhsal acıyı deneyimleyen Bob Flanagan ergenlik dönemiyle birlikte mazoşizm ile tanışmış olup sevgilisi Sheree Rose ile birlikte çeşitli performans, video çalışmaları ve sergiler düzenlemişlerdir. Tüm sanatsal üretimlerinde kimlik, hastalık, sakatlık, acı, zevk ve cinsiyet rolleri gibi konuları ele almıştır.

Flanagan Kistik Fibrozis'in ölümcül bir hastalık olduğu bilincinde olup yaşam, ölüm, kimlik ve hastalık arasında mazoşist bir ilişki bağı kurmuştur. Yaşamı boyunca hastalığı sebebiyle bedeninde oluşan enfeksiyonlar, ağrı ve acılar sanatçının acı karşısında farklı bir direnç oluşturmaya sebebiyet vermiştir. Tıp literatürüne bu hastalığa sahip olup en uzun yaşayan kişi olarak geçmiştir. Belki de bu durum, sanatçının hastalık ve ilaçlara bağımlı yaşamının acısı ile baş etme durumu olarak mazoşist olmayı tercih etmesiyle ilişkilidir. Sanatçı hastalığının sebebiyet verdiği etkiler yerine sado-mazoşist eylemleri sırasında ölmeyi tercih ettiğini belirtmiştir. (Vale,1993,s.75) Acı ile olan iletişiminde ise acıyı yaşama algılama ve yansıtma açısından “ *Acıyı katlanılıp fethedilebilecek iyi bir şey gibi yerleştiriyorum daha azı yenilgi olurdu*” (Flanagan,2000,s.157) ifadesini kullanmıştır.

Bob Flanagan çoğu zaman hastalığını ve hastaneye mahkum olarak yaşamasını cinsel fantezileri ile birleştirmiştir. Flanagan yoğun mide ağrılarını unutmak için sık sık mastürbasyon yaptığını belirtmiştir. (Vale,1993) Doktor, hemşire ve hastalık iletişimini, tıbbi malzemeleri ve hastane ortamını erotizm ile sentezleyerek tekrar yaratmıştır. Bob Flanagan üretmiş olduğu sansasyonel işlerin etkisiyle ilgi toplamıştır. Erinç Seymen' in “Bob Flanagan Örneği Üzerinden Sanatçının Acısının Gerçekliği” isimli tezinde Juno Vale'dan alıntılanan “Why” isimli şiiri , Flanagan'ın sado-mazoşist üretimlerini açıklamak adına devamlı karşılaştığı sorulara net yanıt vermeyi reddettiğinin göstergesi olmuştur.

“Çünkü iyi hissettiriyor; çünkü erekte olmamı sağlıyor; çünkü boşalmamı sağlıyor; çünkü hastayım; çünkü çok fazla hastalık vardı; çünkü hastalığı siktir et diyorum; çünkü dikkat çekmekten hoşlanıyorum; çünkü çokça tek başıma kaldım; çünkü çocuklar okula

giderken beni döverdi; çünkü rahibeler tarafından aşağılandı; İsa ve çarmıha gerilişi yüzünden; kovboylar ve Kızilderililer yüzünden; annem ve babam yüzünden; doktorlar ve hemşireler yüzünden; çünkü kendime zarar vermemem için beni kundağa bağlıyorlardı; çünkü düşünmek için zamanım vardı; çünkü penisimi tutmak için zamanım vardı; çünkü berbat mide ağrılarım vardı ve penisimi tutmak daha iyi hissetmemi sağlıyordu; çünkü ölecekmişim gibi hissediyordum; çünkü mağlup edilemez hissettiriyordu çünkü muzaffer hissettiriyordu; çünkü Katolik' im ; çünkü Lent' i hala seviyorum ve penisimi hala seviyorum ve herşeye rağmen suçluluk hissetmiyorum; çünkü annem ve babam ne olmak istiyorsan ol dedi ve bu benim olmak istediği şey; çünkü ben koca bir bebekten başka bir şey değilim ve bu yolla sonsuza kadar bir anne istediğimi, hatta acımasız, özellikle acımasız bir anne istediğimi söylemeye çalışıyorum, annelik yüzünden; amazonlar yüzünden; tanrıça yüzünden; ay dede yüzünden; çünkü doğamda var çünkü doğaya aykırı; çünkü bu iğren.; çünkü bu eğlenceli; çünkü bu normal olan her şeyin (artık normal ne ise) yüzüne çarpıyor; çünkü ben normal değilim; çünkü annem ve babam ıstırap çektiğim zaman beni daha çok sevdiler; çünkü ıstırap dolu bir dünyaya doğdum ;çünkü teslimiyet tatlıdır; ; çünkü beyinde ki endorfinler doğal eroin gibidir; çünkü bu cesaret ister; çünkü bununla gurur duyuyorum; çünkü acı yoksa zevk de yok [...]; çünkü her zaman secdiğinizin canını yakarsınız ''(Juno,Vale,1993,64-65)

Bu şiiri sanatçının 1992' de Santa Monica Museum of Art'ta açmış olduğu "Visiting Hour" isimli kişisel sergisinde yer almış olup sanatçının tüm hayatı, bilinçaltı ve duygularının ifadesi niteliğindedir. Sanatçının kendi kaleminden hislerinin duygularının net bir şekilde ifade edilmesi hastalığın yaratmış olduğu acıların yanı sıra psikolojik durumunu da yansıtmaktadır. Bu bağlamda hastalık acısı hem psikolojik hem de fiziksel olarak sanatçının hayatında etkisi göstermiştir. Acı kavramı Flagan'ın hastalığı açısından acı ve üzüntü verici bir süreç olsa da aynı zamanda cinsel yönelimi açısından bir haz kaynağı oluşturmuştur. Sanatçı "Visiting Hour" sergisi boyunca müze alanının bir bölümünü bir hastane odasına dönüştürüp bu alanda hasta yatağında ziyaretçiler ile sohbet etmiştir. Sanatçının yatağı sıradan bir hasta yatağının ötesinde sevgilisi Rose'un komutu ile Flanagan'ın ayak bileklerinden makara yardımıyla tavana asılmasını sağlayan bir sistem içermektedir. Bu bağlamda müze konseptini ve hasta/engelli/acılar içinde olan kişi statüsünü yapı bozuma uğratarak sado-mazoşizm eylemleriyle bütünleştirmiştir. Ziyaretçilere farklı bir deneyim yaratan bu eylem aslında sanatçının kendi varoluşunun

doğası ve hayatının bir özeti niteliğinde olmuştur.

Bob Flanagan ile ilgili ‘‘Bob Flanagan ve Sheree Rose’un çalışmasında BdsM Biotıp ve Hastane Yatağı’’ (BDSM Biomedicine and the Hospital Bed in the Work of Bob Flanagan and Sheree Rose,2016) isimli yazısında Martin O’Brien sanatçının ‘‘Hasta Yatağı’’ ile ilgili kistik fibrolizin sanatçı üzerinde kişisel bir direnç oluşturduğundan ve ayaklarından tavana asılma eyleminin ölümün bir uyarısını çağrıştırdığı ve katoliklerin yükselişe olan inancını hatırlattığını ifade etmiştir. Yatar pozisyonunda olan Flanagan ayaklarından tavana asılmasının zamanını kendi ayarlamadığı ve bunun spontan bir anda gerçekleşen bir durum olması sebebiyle sanatçı mezbahadaki görüntülere benzetilmiştir. Bu durumda sanatçının baş aşağı ,savunmasız bir şekilde asılı kalması ve yaşam belirtisi olarak yalnızca öksürüklerinin duyulması, kendini hasta önlüğünün çıkabilecek konuma gelecek kadar serbest bırakması yaşam ve ölüm karşısındaki teslimiyetinin ifadesi olmuştur.

O’Brien 2016’da yapmış olduğu araştırmada psikanalist Thedor Reik’in mazoşizmi 4 temel fantazi dalında ele aldığını belirtmiştir. Fantazi (hayal edilen), gerilim (bunu beklemek), gösteri (acı,aşağılanma veya utancın sergilenme şekli), kışkırtıcı (hayal edilen yasak olan unsurdan zevk almak adına ceza talep etme) (Reik,1949) Flanagan’ın yataktaki bekleyişi Reik’in gerilim unsuruna işaret ederken Flanagan’ın ayaklarından tavana yükselişi ise fantazi ve gösteri unsurları olarak yakınlık göstermektedir son olarak ise gerilim unsuru sanatçının havada asılma eylemi ile ilişkilendirilmektedir. Bu 4 temel fantazi Flanagan’ın yatağında yatarken birden baş aşağı asılması eylemiyle benzerlik taşımaktadır. Hastalığının yaşattığı acılar ve dayanılmaz ağrılar karşısında süpermazoşist olan Flanagan acı karşısında sanatı ile direnç göstermiştir.

Resim 3.

Bob Flanagan, ‘‘bdsm biotip ve hastane yatağı’’, (1996), performans

1996 yılına doğru hastalığı dayanılmaz bir hal alan ve ölüme yaklaşan sanatçı hastalığının yarattığı acı ile ilgili şunları söylemiştir ‘‘ Komik Acıyı bir başka zihin durumuna geçmek için kullanmaktan bahsedirdim: Acı denen uyuşturucuyla bir uçurtma gibi yüksekteydim. Uçurtma rüzgardan nasibini aldı, hepsi bu. Bir yanım hala mazoşist ama nefes darlığı ile başedemiyorum. Başediyorum ama bunu becerebilmek için çok yavaş hareket etmem gerekiyor, haraketsiz oturmam ve tam anlamıyla hiçbir şey yapmamam gerekiyor.’’(Flanagan,2000,s.122) Bu cümlelerden sanatçının yaşadığı hastalığın çaresizliğini ve acısını anlayabilmemiz mümkündür . ‘‘Death of Bob Flanagan’’ (Bob Flanagan’ın Ölümü) isimli belgesel sanatçının acısının kayıtlarını, Flanagan’ın ölüme yaklaşma anında yaşamış olduğu fiziksel ve ruhsal durumu izlememizi sağlayan bir çalışma olmuştur. Sanatçı kendi ölümünü video kaydına çekerek bir performansa dönüştürmüştür. Ölü bedeninin son fotoğrafını hayat arkadaşı Sheree Rose çekmiştir.

Resim 4.

' Bob Flanagan ve Sheree Rose ile ', 1996

2.3.Yaşamın Acısı Sosyolojik Olarak Acı

Acı varoluştan itibaren toplumları ve toplumları oluşturan bireyleri etkisi altına almıştır. Böylelikle bireylerin yaşamlarında hem olumlu hem de olumsuz anlamda etkiler yaratmıştır. Sosyolojik bir olgu olarak tarih boyunca yaşanan savaşlar, farklı etkenler ile ortaya çıkan travmalar ve kayıplar toplumsal acıların bir parçası olmuştur. Her toplumda farklı şekillerde yer alan acı kültürü toplumların ve bireylerin maruz kaldığı çeşitli olumsuzluklar sonucunda hissettiklerinin dışavurumu haline gelmiştir. Sosyal yapıyı hedef alan her olay sanatı ve sanatçıyı da etkisi altına alan önemli unsurlardır. Bu bölümde toplumsal olaylar ve bu olayların yarattığı acı ve travmalar ve tüm bu unsurların sanata yansımış biçimleri üzerinde durulacaktır.

Sosyolojik açıdan acı toplumlararası çatışmaların sonucu olan savaşın yarattığı acılar ve toplumun kendi içerisindeki iktidar çatışmalarının sonucu oluşan azınlıkların çektiği acılar biçiminde ele alınacaktır. Savaşların yarattığı sonuçların sanat ve sanatçı üzerinde etkisi incelenecektir.

Savaşların yarattıkları yıkımlar ve duygular tüm bu acılara ve şiddet unsurlarına şahit olan sanatçıların ürettikleri eserler üzerinden verdikleri tepkiler ele alınacaktır. Bir diğer önemli sosyolojik durum olarak çoğunluğun ve iktidarların azınlık konumunda gördükleri ve öteki konumunda olan bireylerin psikolojisi ele alınacak ve sanatçıların eserleri üzerinden örneklenecektir. Azınlık olmanın hissettirdiği psikolojik acılar ve bu acılar sonucunda sanat eserleri üzerinden gösterilen protest tepkiler ele alınacaktır. Çalışmada incelenen sanat yapıtları azınlıklara bağlı olarak sınıf, kimlik, cinsiyet, ırkçılık gibi

varoluşsal faktörler üzerinden örneklenecektir.

2.3.1 Savaş Acı ve Sanatçı

Acı kavramını besleyen unsurlardan biri olan şiddet duygulardaki ve bedende ki kaosu kontrol edilememesiyle birlikte ortaya çıkan zarar verme eylemidir. Şiddeti hem psikolojik hem de fiziksel olarak ele almamız mümkündür. Şiddet kavramı bir sanat eseri üretimi için acıyı en derinden deneyimlemiş olan sanatçının bir ifade yöntemi olarak kullanılabilir. Acı kavramını ele alan birçok sanatçı şiddeti, şiddet eylemleriyle birlikte kullanarak insanın vahşi güdülerinin ifadesi olarak ortaya koymuştur. Sanatçının acısı yalnızca kendi içsel durumuyla ilgili olmayıp toplumun ve dünyanın yaralarından da doğrudan etkilenmiştir. Toplumlara ve bireyleri derinden etkileyen en yıkıcı faktörlerden biri olan ve tarihler boyunca süregelen savaşlar bireysel ve toplumsal psikoloji üzerinde travmalar yaratmışlardır. Suzan Sontag “Başkalarının Acısına Bakmak” isimli kitabında savaşın etkilerini “*Savaş, iç deşer; savaş bağırsakları boşaltır. Savaş, teni yakıp kavurur. Savaş, organları bedenden kopartır. Savaş, yıkıp yok eder ve savaş, insan türünün doğasından gelir*” cümleleri ile ifade etmiştir.

Savaşın yıkıcı etkilerine ve yoğun şiddet unsurlarına maruz kalan toplumların psikolojisi sosyal psikoloji adı altında incelenmektedir. Sosyal psikoloji bireyler ve toplum arasındaki etkileşimi ele almaktadır. İçinde bulunduğumuz toplumun siyasal, kültürel ve sosyal durumları hem toplumun hemde sanatçıların psikolojisini ve üretimlerini doğrudan etkisi altına almıştır. Savaşlar, göç problemleri, soykırımlar, salgın hastalıklar gibi sosyal ve siyasal olaylar toplumun her parçasını etkisi altına alan önemli unsur olmuşlardır. Sosyal dokuyu zedeleyen savaşlar her zaman toplumsal krizlere, şiddete, yoksulluğa ve büyük acılara sebebiyet vermiştir. Böylelikle bireylerde “savaş sonrası stres sendromu”, “hayatta kalma sendromu”, “savaş nevrozu” ve “depresyon” gibi psikolojik problemler açığa çıkmıştır. Bu problemleri önlemek adına Dünya Sağlık Örgütü ülkelerin ve milletlerin zihinsel sağlığını korumak amaçlı refah programları üzerinde çeşitli çalışmalar sürdürmektedirler.

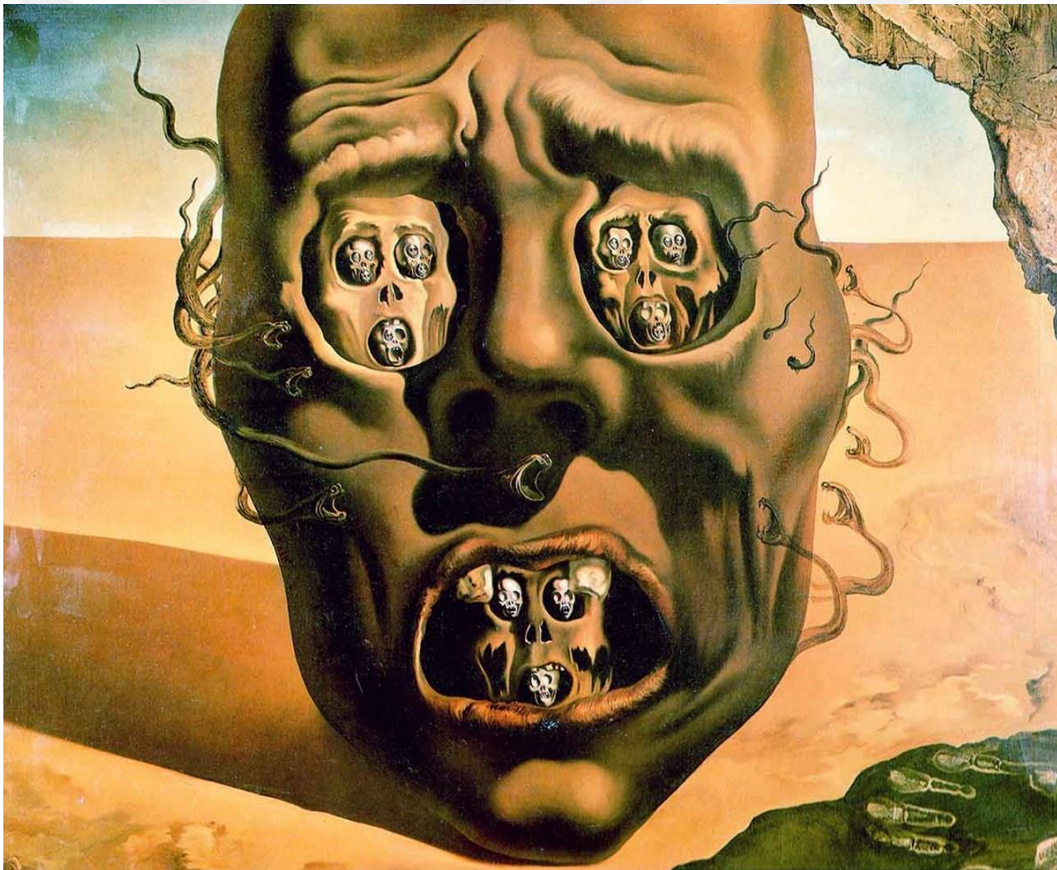
Bir ülkede meydana gelen radikal değişimler o ülkenin sanat anlayışını derinden etkileyebilecek güce sahiptir. Sağlıklı olmayan iktidar ve toplumlar her bireyin psikolojisi üzerinde çeşitli olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu etkiler her sanatçının sanatında farklı biçimlerde yerini almıştır. Sanatçının en temel ihtiyacı olan yaratma isteği dünyayı yansıtmaya arzusuyla açığa çıkmaktadır. Bu noktada acılar, savaşlar, biyografiler, bilinçaltı ve hayata dair her unsur ele alınıp sanat aracılığıyla ifade edilmektedir. Sanatçılar şahit olduğu olayları ve algıladığı ortamları kendi üsluplarına ve disiplinlerine en uygun şekilde ele almaktadırlar.

Resimlerde sanatın temsili üzerinde duran Leonardo da Vinci bir savaş resminin üretim

süreci için ‘‘Fethedilen ve yenilen tarafı solgun tonlarda çizin; kaşlar çatık ve sık, alındaki derin acıyla buruşmuş... Dişler ise yas halinde feryat edip ağlamaktan ayırık olsun... Ölüleri kısmen ya da tamamen toza bulayın....Cesetten, yılankavi bir kıvrım ile akan kanın rengi iyice belirginleşsin. Ölüm azabı çeken diğer insanlar da dişleri birbirine geçmiş, gözleri fıldır fıldır, yumruları göğüslerinde sıkılı, bacakları çarpık olarak çizilsin ‘’ tarifini vermiş ve görüntünün tepeden tırnağa insanı sarması ve bu korkunçluk ile meydan okuyucu bir güzellik oluşturması gerektiğini ifade etmiştir.(Sontag,2004,s.75) Bu kaynak bir sanatçının savaşı temsilen üretilmesi gereken bir eserde öne çıkması gereken duyguların yazılı örneği olmuştur.

Resim 5.

Salvador Dali , ‘‘Savaşın Yüzü’’,(1940), tuval üzerine yağlı boya, 64x79cm

Salvador Dali’ nin İspanya İç Savaşı sonu ve 2.Dünya Savaşı başlangıcında yapmış olduğu ‘‘Savaşın Yüzü’’ (1940) isimli resminde savaşın bilinçaltındaki travma etkisini görebilmekteyiz. Dehşet, hüznün ve korku dolu bir portre resmin merkezinde yer almaktadır. Fon ise durağan çöl görüntüsü ile tamamlanmıştır. Çöl görüntüsü izleyiciye savaş sonrası sessizliği ve boşluğu hissettirmektedir. Gözlerin yuvalarında ve ağız

bölümünde portrenin tekrarlarının bulunması sonsuzluk ve bir döngü içerisinde melankolik bir etki yaratmıştır. Belki de tarih boyunca tekrarlanan savaşların yıkıcılığının aynı dramı yarattığını ifade etmiştir. Savaş acısının insan ruhundaki acıları açığa çıkarmasını yansıtmıştır. Portrenin etrafındaki yılanların ağzının açık olması ve aynı zamanda portrenin ağzının da açık bir şekilde ifade edilmesi savaşın yarattığı dehşet duygusunu güçlendirmiştir. Boyut yayınlarının “Salvador Dali” (2012) isimli kitabında belirttiği üzere Dali beynini sanatsal açıdan harekete geçiren iki önemli unsurdan birinin libido, diğerinin ise ölüm acısı olduğunu ifade etmiştir. Bu tablo İkinci Dünya Savaşı’ndan çok İspanya İç Savaşını anlatmaktadır, çünkü İkinci Dünya Savaşı’nın Dali bu denli etkileyecek imgeleri azdır. ‘*Düşüncelerim ve tarzım üstünde etkili olacak bir katılık dönemine girmekteyim. Ateşler içindeki İspanya estetik rönesansımı başlattı*’ diyerek savaşın, acının ve kendi belirttiği üzere ateşler içerisinde olan İspanya sanatının üzerindeki etkisini belirtmiştir.

Resim 6.

Martha Rosler’’,Savaşı Eve Getirmek’’, (1967),Kolaj

Martha Rosler'in "Savaşı Eve Getirmek" (1967-1972) isimli kolajında sanatçı Vietnam savaşında oluşan yıkımı göstermiştir. Rosler "Life" dergisinden ve aynı zamanda "House Beautiful" isimli dekorasyon dergisinden almış olduğu fotoğrafları birleştirmiştir. Bir tarafta savaşın acısı yaşanırken diğer tarafta günlük hayatına devam eden Amerika için ünlü olan bu dekorasyon yayınlarını eleştirmiştir. Vietnam Savaşının en yoğun günlerinde üretilmiş olan bu eser dönemin savaş karşıtı olan bir çok yayında yer almıştır. Aynı zamanda devamı gelmiş olan bir serinin parçası olan bu eser sanat dünyasına 1990'lı yıllarda girmiştir. Rosler " *Bu eserlerin tarihe kaydedilmesi için şu ya da bu şekilde normalleşmeleri gerektiğini anlamıştım*", " *İnsanlar bugün Vietnam Savaşı montajlarına baktıklarında evrensel mesajlar görüyorlar.*" (Stoops,2018)

Burada önemli olan savaşın imajlar aracılığıyla insanlar tarafından nasıl görüldüğü ve acının kademeli olarak topluma nasıl yayıldığı olsa gerek. Bu kolaj savaşın bir bebeğin de yaşama hakkını elinden aldığını göstermektedir. Ölü bebeği elinde tutan ve şok ifadesiyle etrafına bakan figürün yüz ifadesi savaşlar ve şiddetin gücü karşısında insanların nasıl çaresiz kaldıklarını temsil etmektedir. Kolajın fonunda modern bir şekilde dizayn edilen evin merdivenlerinden elinde ölü bir bebekle çıkan bu figür savaşın acımasızlığını yansıtmaktadır. Fondaki alanın modern ve hoş görünümlü bir ev olarak tercih edilmesi savaşlara ve insanların öldürülmesine karşı tepki vermeyen ve onu görmezden gelen kesimin rahatlığını eleştirmektedir. Bir tarafta savaşlar sebebi ile hayatı ve geleceği elinden alınan insanlar yaşamak ve savaştan kurtulmak adına mücadelelerini devam ettirirken diğer taraftan sıcak, konforlu evlerinde gündelik yaşamına devam eden ve tüm bu acılar karşısında tepki vermeyen kesimler eleştirilmiştir.

Resim 7.

Marina Abromoviç, 'Balkan Baroque', 1997, Performans

Marina Abromoviç ‘Balkan Baroque’ isimli performansı savaşın tüm vahşiliğini izleyiciye yansıtan bir çalışma olmuştur. 1997 yılında Venedik Bienali’nde yaklaşık dört gün boyunca bir bodrum katında hayvan uzuvları ve et parçalarıyla zaman geçirmiştir. Mekandaki sıcaklık derecesi sebebiyle kokudan dayanılmayacak bir atmosfere dönüşen performans alanında sanatçı hayvan kemiklerini etlerinden ayırıp bir fırça yardımı ile kanları temizlemeye çalışmıştır. Poşet poşet alana getirilen ölü hayvan uzuvları , et ve kan kokusu savaşın yarattığı tüm etkileri ölümün, acının gerçekliğini ve dehşetini izleyicilerin önüne sermiştir. Marina Abromoviç’ in bu performansı şahit olduğu Balkan Savaşı ve dünyada var olan tüm savaşlara karşı gerçekleştirilen şok edici bir eleştiri niteliğinde olmuştur.

Yüzyıllardan beri tüm toplumları ve toplumları oluşturan bireylerin yaşamını

etkileyen savaşlar ve savaşların yarattığı büyük acılar birçok sanat yapıtına konu olmuştur. Balkan Baroque isimli bu performans savaş karşısında eti kemiği, kan kokusunu, canı yanan tüm canlıları , ölümü yaşamı ve acıyı yansıtan protest bir performans yapıtı haline gelmiştir.

2.3.2 Öteki Olmanın Acısı

Toplumu oluşturan her bireyin kendine özgü kimlik, kültür, cinsiyet ve inanç algısı vardır. Kùltürleri, kimlikleri ,inançları ve yaşam stilleri gereği azınlık olarak tanımlanan ve çeşitli baskılara maruz bırakılan bireylerin psikolojisi, çoğunluğun psikolojisine göre daha derinliklidir. Özellikle yönetme ve otorite gücünü elinde bulunduran iktidar, toplumlar ve bireylerin psikolojisi üzerinde hayati etkilere sahiptir. Bu konu ile ilgili araştırmalar yapan Michel Foucault Antik Yunan'dan itibaren süregelen özne, iktidar, bütünlük gibi kavramları ele almış olup birçok kitabında iktidar modellerine yer vermiştir. Foucault' nun "Hapishanenin Doğuşu" ve "Cinselliğin Tarihi" isimli kitaplarında yaratmış olduğu "biyoiktidar" kavramının karşılığı olarak iktidarın kendi ideolojilerini ve bütünlüklerini korumak adına savaşa sebebiyet verebilecek güce sahip olduğunu ve zamanla bu gücün dönüşümü bireylerin yaşamı ve bedenleri üzerine hükmettiğini ifade etmiştir. Böylelikle iktidar toplumları inandıkları düşünce yapısına uyumlu hale getirmeyi amaçlayan bir sistem olarak tanımlanmıştır.

"Bio-iktidar kavramı iki ana biçimde gelişmiştir. İnsan bedenine bir makine olarak yaklaşan birinci biçimi, disiplinci bir iktidardır. Amacı bedeni disipline etmek, yeteneklerini geliştirmek, daha yararlı ve uysal kılmak ve ekonomik denetim dizgeleriyle bütünleşmektir. İkinci biçimi ise insan bedenine bir doğal tür olarak yaklaşır ve nüfusu düzenleyici bir denetim üzerinde yoğunlaşır." (Keskin,1996,s:121)

Böylelikle birçok yasa ve oluşturulan sistemler ile birlikte iktidar bireyler, gruplar ve toplumlar üzerinde bilinçli bir yaptırım gücü olan bir güç haline dönüşmüştür. Bu sisteme uyum sağlayamayan cinsiyet, cinsel yönelim, ırk kimlik ve farkı düşünce sistemine sahip gruplar,veya bireyler İktidar ve çoğunluk olan güçler tarafından öteki konumuna getirilmiştir.

Öteki olmanın verdiği acıyı deneyimlemek veya bu acıyı sürekli yaşamak zorunda kalmak bireylerin psikolojisi üzerinde derin etkiler yaratabilir niteliktedir. Bu bağlamda iktidar ve toplum ilişkisi hem sosyolojik yapı adına hem de bu yapıyı oluşturan bireylerin psikolojisi açısından fazlasıyla önemlidir.

Sigmund Freud azınlık psikolojisinin insanın ruhsal durumu üzerinde meydana getirdiği çatışmaları incelemiştir. Bireyler üzerinde empoze edilen baskılar ve yasaklar insan psikolojisini olumsuz yönde etkilemiştir. Freud özellikle 1. Dünya Savaşı sonrası ürettiği eserlerinde baskı altında olan grupların regresyon yaşayacağını ve çocuklaşacağını belirtmiştir. Bu analizini güçlendiren tezi ise iktidar ve toplum ilişkisini baba-çocuk ilişkisi ile ilişkilendirip ele alması olmuştur. Baba ve çocuk arasında oluşan güven duygusunu çoğunluk azınlık arasındaki ait olma ilişkisi ile bağdaştırmıştır. Böylelikle iktidar ve çoğunluğun gücü karşısında, kendini koruma altına alma güdüsüyle yaşayan azınlık baskı altında kalma durumuyla yeni arayışlar içerisinde bulunmuştur.(Ayrıntı Yayınları,2010)

Elias Canetti ise azınlık psikolojisinin hissettirdiği acıların bireyler üzerinde çökkün ruh hali oluşturabileceğini belirtmiştir. Bu hissin bireyin derinliklerinde kaygılı ve acılı bir durum oluşturacağından bahsetmiştir. Sözde öteki olmanın acısını hisseden azınlıklar farklı ruh hali içerisinde bulunabilmektedirler. “Acı” çoğunlukla baş etme stratejisi olarak açığa çıkar. *‘Açlık gibi acının da biyolojik bir kökü vardır onu aynı anda hissetmezlerse, aynı zevki duymazlarsa, aynı şekilde beslenmezlerse, yedikleri şeylere aynı anlamları yükleyerek aynı ritüellerle tatmin olmadıkları gibi aynı şekilde acı çekmezler ve aynı acı aynı yoğunlukta saldırmaz onlara; insanlar acılarına, yaşadıklarına ortama özgü kolektif yönelimlere göre farklı bir anlam ve değer yüklerler’* (Canetti,1998,s.280)

Bu durumda azınlık olmanın hissettireceği acı, bir arada olma durumunu hissettirmedeğinden ötürü bireyin ruhunu da etkiler niteliktedir. Azınlık olarak hissetme ve hissettirilme, bireye bilinçdışında kendini koruma ve gerçekleştirme arzusu oluşturmuştur. Bu noktada bireysel kimlik gelişimi tehlike içerisinde var olmaya çalışmıştır. Bu tehlike bilinçaltı ile çatışma halini yaratıp, düşünceleri özgürce ifade etme isteğini yaratmıştır. İktidar mekanizmalarının ve toplumların kabul görmüş normlarının sebep olduğu acılar ve bu acıların bireyler üzerindeki etkileri sanatçılar aracılığıyla çeşitli disiplinler ile ifade edilmiştir. Burada söz konusu iktidar yalnızca siyasi anlamda olmayıp bir herhangi bir güç/otorite anlamını taşımaktadır. *‘Sanatçılar genellikle kendi iç imgeleri ve hülyalarına dalmış yumuşak huylu insanlardır. Ama tam da bu onları baskıcı bir toplum için korkulu kılar. Çünkü sanatçılar, insanoğlunun süregelen kafa tutma gücünün taşıyıcılarıdır. Kendilerini, Tanrı’nın Yaradılış’ ta kaostan biçimi yaratması gibi, kaosun içine ona biçim vermek için gömmeyi severler. Gündelik duygusuz, alışageldik olanlardan hiçbir zaman hazmedemeyerek devamlı yeni dünyalara doğru ileri atılırlar. Böylece soyun yaratılmamış*

vicdanının yaratıcıları olurlar. '' (May,2013,63)

Kendi benliğini var etme arzusu en yoğun şekilde baskı altında açığa çıkar. Sanat baskıdan ve baskının yarattığı sıkıntılı, acılı süreçleri avantaja ve mücadele alanına çevirmek için en uygun alan olmuştur. 1960-80'li yıllarda birçok sanatçı yoğun olarak toplumsal cinsiyet, ırkçılık, feminizm, aidiyet, kimlik ve insan hakları gibi çeşitli konulara yönelmiş ve sansasyonel işler üretmişlerdir. Bu üretimlerin çoğu beden, acı ve şiddet kavramlarıyla bütünleşmiş olup sanatçıların benlik ve kimlik algılarıyla güçlenmiştir. Bu konulardan biri olan kadın hakları ve feminist sanat , sanat tarihçisi ve eleştirmeni olan Linda Nocklin'nin ''Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok ?'' isimli makalesiyle çarpıcı bir soru olarak ortaya çıkmıştır. Dahî, deha, büyük usta gibi kavramların neden erkek sanatçılar için kullanıldığını sorgulamış, sanat tarihi ve kurumlarının kadınların eserleri konusundaki adaletsizliği ve ötekileştirici tavırları üzerinde durmuştur. Sanat tarihinde kadın sanatçıların yerinin cinsiyet ile ilişkisini irdelemiştir. Kadınlara uygun görülen minör işleri ve tüm bu ölçütleri kimin yarattığını sorgulamıştır. Dönemin ilk kuşak feminist sanatçıları genellikle kadın bedeni algısı üzerinde odaklanmış ve biyolojik özellikler üzerinde yoğunlaşmıştır. Aşağıdaki bölümde belirtilen feminist manifestolar kadınların maruz kaldığı baskıları açıklar niteliktedir.

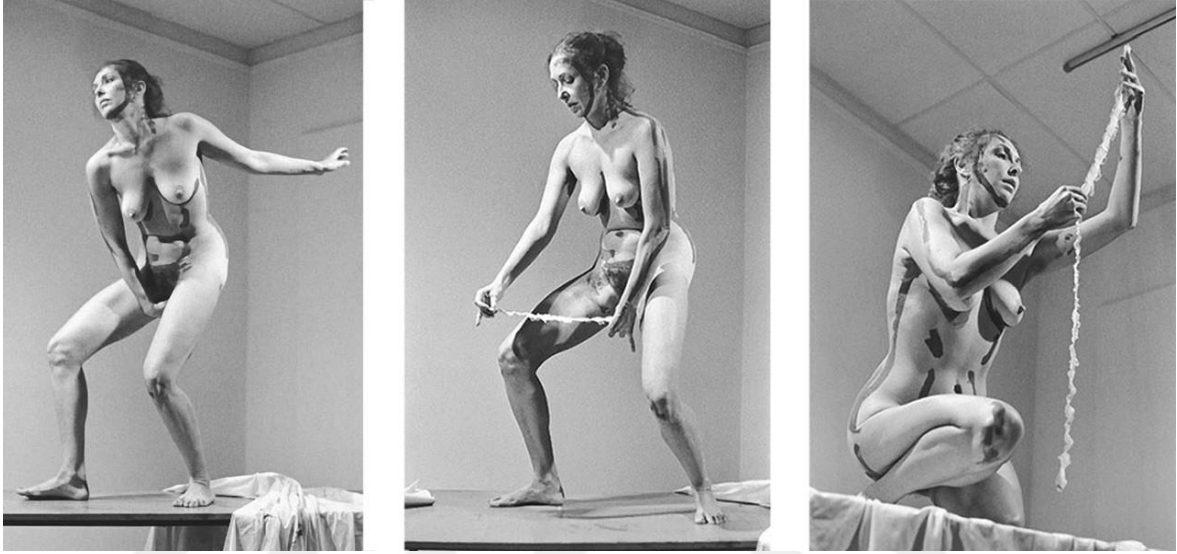
''Mierle Laderman Ukeles Korumacı Sanat Manifestosu(1969) Masayı temizle/bulaşıkları yıki/yerleri sil/çamaşırları yıka/ayaklarını yıki/bebeğin bezini değiştir/raporunu tamamla/yanlışları düzelt/bahçe çitini onar/müşteriyi memnun et/kokmuş çöpü dışarı at/dikkat et burnuna bir şey kaçmasın/ne giysem/hiç çorabım kalmamış/faturaları öde/yere çöp atma/ipleri sakla/saçını yıka/çarşafı değiştir/bakkala git/parfümüm bitmiş/bir daha söyle-anlamıyor ki/ yeniden kapla-yine akıtıyor/işe git/bu sanatın modası geçmiş/masayı temizle/onu yine ara/sifonu çek/genç kal (Antmen,2008,s.245)

Ulrike Rosenbach Açıklama (1975) *''Feminist sanat kadın sanatçının kimliğinin, bedeninin, ruh halinin, duygularının ve toplum içindeki konumunun ortaya konmasıdır. Feminist sanat yapıtları eleştirel ve sorgulayıcıdır; kadının özünü kavramaya yöneliktir ve süregiden bir tartışma zemini. Feminist sanat, kadının tarihsel rolünün, anne, eş ve erkekler tarafından itildiği bir konum olarak fahişe, azize, bakire ve cadı olarak tarihsel rolünün sanatsal anlamda ortaya konmasıdır. Benim bütün video yapıtlarım, özünde birer performanstır. Kamera önünde, kendimle çalışıyorum. Her defasında kendi kendimi*

sunuyorum. Her defasında sosyal yapıların engelleyici gücüne daya olan ruhsal halimi sunuyorum. Kendi benliğimi teşhir ediyorum. Kendi potansiyelimi keşfetmeye çalışıyorum.”(Antmen,2008,s:249)

Resim 8.

Carolee Schneeman "Interior Scroll", (1975), Performans

Feminist sanatçılar kimlik, benlik, özgürlük kavramları üzerinde çalışıp normlara ve baskılara tepkilerini farklı üretim şekilleriyle göstermişlerdir. Bu sanatçılardan biri ise 1968’li yılların en çarpıcı en cesur feminist işlerini üreten Carolee Schneemann’dır. Schneemann çocukluğundan beri bazı geleneksel kavramları sorgulamıştır. Öncelikle ailesinin arzu ettiği gibi bir “kız evlat” olmadığı ve sanatçı olmak istediğini belirttiği için ailesi tarafından destek görmemiştir. Böylelikle gerçek soyadından kimseye bahsetmemiş olup kendi soyadını “ Schneemann” olarak değiştirmiştir. Schneemann eğitimi tamamlamak için gittiği okullarda ve akademide erkek öğretmenlerin kadın sanatçılara davranışlarını gözlemlemiş ve bu durum ile ilgili 1975’te “2000 Yılında Kadın” isimli yazısını yazmıştır. Ahu Antmen’in “20. Yüzyıl Batı Sanatı” isimli kitabında yer alan sanatçının bu cümleleri “2000 yılına gelindiğinde, hiçbir genç kadın sanatçı benim öğrencilik dönemimde olduğu gibi kararlı bir dirençle ve sürekli küçümsenmeyle karşılaşmayacaktır. Atölye ve sanat tarihi dersleri genellikle kadınlar tarafından verilecek; kadın sanatçılar kendilerini asla yaşamın misafir sanatçıları olarak gibi hissetmeyecek; ya da yaratıcılığa olan adanmışlığı ancak bir erkeğin kanatları altında, bir erkeğin gereksinimlerine göre yaşamak durumunda olduğu için öfke küpüne dönüşmeyecektir.

Ayrıca hepsi erkek olan ya da erkeklere ayrıcalık tanıyan sanatçılardan, tarihçilerden, öğretmenlerden, müze direktörlerinden, dergi editörlerinden, galericilerden oluşan bir kulübün şerefli üyesi ya da yüz karası olmak durumunda kalmadan sanat dünyasına girebilecektir... On beş yıl önce sanat tarihi profesörüne M.Ö. 1600 yılında Girit'teki duvar resimlerinde fildişi yontularda gördüğüm boğa güreşçisi çıplak kadınların, kadınlar tarafından yapılmış olma ihtimalini söylemiştim... Pompei'deki Gizemler Villa'sının duvar resimlerinde tümüyle kadınlara özgü eylemlere rastlandığını belirtmiş, dolayısıyla kadınlar tarafından yapılmış olamaz mı diye sormuştum. Şoke olmuş sinirlenmiş ve bu tür fikirleri destekleyecek herhangi bir otorite bulunmadığını söylemişti'' Sanatçının belirttiği üzere toplumda, sanat tarihinde ve akademide bile kadınların ötekileştirilmesinin verdiği acı, özgürlük ve özgünlük savaşının yolunu açmıştır.

Carolee Schneemann birçok önemli ve ses getiren feminist performanslara imza atmıştır. Bu çalışmalardan biri olan "Dahili Tomar" (Interior Scroll) isimli performansını sanatçı 1975 yılında "Kadınlar Burada ve Şimdi" (The Women Here Now) isimli konferansta gerçekleştirmiştir. Performansın başlangıcı Shermann'ın performans alanında bulunan ve çarşafarla çevrelenmiş masanın üzerine çıkmasıyla başlamıştır. Performans sanatçının tüm vücudunun hatlarına çamurlar sürüp , "Cezanne İyi Bir Ressamdı" isimli kendi yazdığı kitabı okumasıyla ilerlemiştir. İzleyicinin beklemediği anda vajinasından yılanı benzer şekilde çıkarttığı perşömen kağıtlarıyla okumaya devam ettiği kitap sanatçının bir kadın olarak kadın bedeninin sanat tarihi boyunca metalaştırılmasını, sömürülmesini ve cinsiyet yüzünden ayrımcılığa maruz kalmasını eleştirmiştir. Sanatçının performansının bir parçası olan vajinasından perşömen kağıdı çıkarması eylemiyle birlikte "Cezanne Büyük Sanatçıydı" isimli kitabını okuması ,Linda Nocklin'in "Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok" isimli makalesinde bahsi geçen deha dahi gibi kavramların erkek sanatçılar adına kullanılması ve sanat tarihinin erkeklerin tekeline bırakılması ile ilişkilendirilebilir niteliktedir. Bir diğer önemli husus ise sanatçının bu performansında bir annenin doğum anıyla benzerlik gösteren nitelikte olan vajinasından perşömen kağıdını çıkarması ve bu kağıtta "sanat tarihinin babası" olarak tanımlanan Cezanne'a gönderme yapılması tesadüf olmamalıdır.

Sanat eleştirmeni Robert C. Morgan' a göre bu performans 1970'lerin bağlamı ve özellikle feminist sanatı bağlamında değerlendirilmelidir. Schreemann sanatsal

yaratıcılığın kökünü cinsel organlarına yerleştirerek önceleri maskülen örnekli sanattan kendi vücudunun feminist bir keşfine kaymıştır. Bu arada bahsedilen beden hem özne hem de hem de obje ve aynı zamanda kendi yaratılışının kaynağı olmuştur.(Basar,2019)

Yüzyıllar boyunca insanlara çeşitli roller biçilmiştir ve bu rollerin toplumsal normlara uygun bir şekilde yerine getirilmesi beklenilmiştir.

Bir diğer önemli husus ise ırk üstünlüğünü savunan, ‘‘ırkçılık’’ sebebiyle birçok insanın hayatını derinden etkileyen olaylara sebebiyet veren bu konunun sanat tarihi içinde önemli bir yeri vardır. Birçok sanatçı özellikle 1960-70 li yıllarda ‘‘Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin’’ farkındalığı ile birlikte kendi etnik kimliklerini ve köklerini ele almışlardır. Böylelikle ırkçılığın politik bir tutum olduğunu ve sonucunda kölelik, soykırım gibi olumsuz olaylara sebebiyet verebileceğini belirtmişlerdir. Chris Ofili’nin kendi sanatını üretirken fil dışkısını kullanması, Kara Walker’ın gölgeleri andıran figürleri , ve Jean Michel Basquat’ın eserlerinde kültür, karşıt kültür, etnitise gibi konulara yer vermesi

sanatçıların yaşadıkları toplumda her türlü ötekileştirici tavır ile sanatları aracılığıyla baş ettikleri ve tepkilerini koyduklarının göstergesi olmuştur. Adrian Piper’de bu protest işler ve performanslar üreten önemli sanatçılar arasında yer almıştır.

Resim 9.

‘‘Kataliz’’, (1970-71), Performans

“Sevgili Arkadaş, Ben zenciyim, O ırkçı sözleri sarf ettiğinde, o sözlere göz yumduğunda, o sözlere güldüğünde bunun farkında olmadığına eminim. Eskiden, beyaz insanlarla tanıştığımda, ırksal kimliğime ilişkin önceden bilgi vermeye yeltenirdim. Fakat ne yazık ki bu davranışım olumsuz karşılanır, beni fazla ısrarcı, çıkarıcı, terbiyesiz bulmalarına neden olurdu. Dolayısıyla artık, beyaz insanların, yanlarında zenci biri olmadığına bile bu tür alçaltıcı sözler fark etmediği varsayımı üzerine hareket ediyorum, böyle bir durumla karşılaştığımda ise bu kartviziti uzatıyorum. Varlığımı sana vermiş olduğu rahatsızlıktan duyduğum üzüntüyü belirtmek isterim. Eminim sen de ırkçı sözlerin nedeniyle benim duyduğum rahatsızlığa üzülmüşsündür. Saygılarımla, Adrian Margaret Smith Piper “(Antmen,2008,298) Sanatçının (1986) ‘Kartvizit Yazısı’ sanatçının kimliği sebebiyle yaşamış olduğu psikolojik ve toplumsal baskının acısını açıklar nitelikte olmuştur.

Adrian Piper Afrikalı-Amerikalı bir sanatçı olarak etnik kökeni sebebiyle yaşadığı sıkıntıları kimlik olgusu üzerine odaklanan çalışmaları ile ifade etmiştir. Her insanın hayatının en önemli dönemlerinden biri olan çocukluk dönemi Piper’in kimlik ve etnik kökeni sebebiyle ötekileştirilmeye maruz kalması sonucunda etki altına girmiştir. Sanatçının çocukluğu Amerikan Sivil hakları Mücadelesinin önem kazandığı dönemlere denk gelmiştir. 1955 yılında siyahi halk ile beyaz halkın aynı toplu taşıma içinde bulunması bile sorun teşkil eder nitelikte olmuştur. Alabama eyaletinde bir toplu taşıma aracına binen ve oturduğu koltuktan sırf siyahi olması sebebiyle zorla kaldırılan ve toplu taşıma aracından atılarak, ceza evine gönderilen Rosa Park’ın maruz kaldığı bu kötü muamele sonrasında tüm siyahilerin ve onlara destek verenlerin başlatmış olduğu eylemler sonrasında devletin bu ötekileştirici ve çirkin uygulamadan vazgeçmesiyle oluşan farkındalık Martin Luther’in de desteği ile Sivil Haklar Hareketinin yayılmasında yardımcı olmuştur. Adrian Piper kimliği yüzünden psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalan Rosa Park gibi birçok siyahi insanın yaşadığı ve yaşamakta olduğu bu korkunç ötekileştirici unsurları eleştirmek amacıyla “Kataliz” (1970-71) performanslarını gerçekleştirmiştir. Seriler halinde devam eden performanslarda toplu taşıma araçlarında ve önemli kamusal binaların önünde ağzında beyaz bir parça bez ile dolaşan sanatçı aynı zamanda kişisel ve kamusal alanın anlamını sorgulamak adına kendi kıyafetlerinin içerisine kötü kokulara sebebiyet veren çeşitli maddeler yerleştirerek protest tavrını ortaya koymuştur. Bu performans serileri Adrian Piper ırkçılık kavramını besleyen duyguyu tiksinti üzerinden ele

almıştır. Bu tiksintiyi ise insanların duyu organlarını ve beynini etkileyen kokular üzerinden gerçekleştirmiştir. Sanatçının bu performansı 1955’li yıllarda yalnızca derisinin renginin farklı olması sebebiyle insanları toplu taşıma taşıtlarında bile yalnızlaştırıp ayrı kapılardan girmek ve ayrı koltuklarda oturmak durumunda bırakan sistemin ve baskının tiksinti verici olduğunu ima eder nitelikte olmuştur.

Resim 10.

Santiago Sierra, ''Ödeme Yapılan Altı Kişinin Üzerindeki 250 cm

Uzunluğunda Çizgi Dövmesi'', 1999, Performans

Santiago Sierra'nın 1999 yılında yapmış olduğu bu yapıt izleyicinin zihninde toplum, iktidar ilişkilerini sorgulatmıştır. Sömürülen insan gücünün temsil eden bu çalışma düşük ücret ile saatlerce çalışan işçilerin yaşadığı psikolojik ve fiziksel anlamda acıyı ele almaktadır. Kolilerin içerisinde belirli ücret karşılığında saatler boyunca durmak zorunda bırakılan altı kişi ve sırtlarındaki yatay çizgilerden oluşmuş dövmeler ile kapitalizm eleştirisi yapılmıştır. Bu bağlamda emeklerinin karşılığını maddi, manevi alamayan işçileri temsil etmiştir.''Bu erkeklere düşük ücretler ödenirken Sierra sanat dünyası içindeki hem gerçek hem de kültürel sermayeyi arttırıyordu...Sierra hem küresel sanat yapma hem de iş gücü kullanma yöntemlerinin özünde varolan eşitsizliklere basit bir şekilde ışık tutuyordu.(Hopkins,2008,s:319)

3. RUHUN BİTMEYEN ACILARI SANAT PSİKOLOJİ VE ACI

Bu başlığa gelene kadar değinilen tıbbi, felsefî, sosyolojik acıların sonuçlarının her zaman psikolojik bir etkiye sahip olması ve bu etkilerin sanat alanında görülmesi bu konunun başlı başına ele alınmasına neden olmuştur. Psikolojik acılar çeşitli kayıplar yaşama, travmatik olaylara, şiddete maruz kalma, temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve hayal kırıklıkları gibi olumsuz yaşanmışlıklarla ortaya çıkan zihinsel acı süreçleridir. Travmalar genellikle beklenmedik anlarda meydana geldikleri için bireylerin psikolojileri üzerinde duygusal acılara sebebiyet verebilecek etkiye sahiptirler. Psikolojik olarak yaşanan bu acı süreçleri aynı zamanda psikosomatik durumlara sebebiyet verip bireyin fiziksel durumunu da etkilemektedir.

Psikolojik acılar bireyin yaşamış olduğu çeşitli travmaların değersizlik hissinin ve ruhsal çöküntünün artışıyla oluşan duygusal durumlarda açığa çıkabilirler. Böylelikle dayanılması güç olan farklı zihinsel durumlara sebebiyet verirler. Bu tür psiko-motor bozuklukların oluşmasıyla birlikte açığa çıkan nevroz ve psikoz gibi ruhsal hastalıklar bireye zihinsel acıyı deneyimleten psikolojik acı süreçleridir.

Dünya Danışmanlık Merkezinin tanımına göre nevroz: Psikolojik, davranışsal ve bilişsel düzeyde kişinin işlevselliğini bozan, kişiye üzerinde aşırı derecede güvensizlik, huzursuzluk, korku ve kaygıya neden olan duygu durum bozukluğudur. Sigmund Freud nevrozu Oedipus ve Elektra Kompleksine bağlı cinsel içgüdülerin bastırılması ve travmalar sonucu bilinçdışında oluşan çatışmalar olarak tanımlamıştır.

Gençlik yıllarında ressam olan ve sanatsal yaratıcılık üzerinde çalışan psikolog Rolla May ‘‘Kendini Arayan İnsan’’ kitabında varoluşçu yaklaşımıyla birlikte kaygı ve yalnızlığı , toplumdaki değer merkezinin , benlik duygusunun ve trajedi duygusunun yitirilişi ile birlikte ele almıştır. Bu problemlerin çözümlerini ise insanın yaratıcı bir süreç içerisinde kendisinin bilincine vararak benliğini tekrar bulması olarak ifade etmiştir. (May,2013,s.13-14) Böylelikle May’ e göre nevroz çekilen acının üzerine gidildiğinde bireylerin yaratıcılık öncesi bekleme ve kendileri için yeni bir yaşam yaratma hususlarında anlamlı bir unsur olmuştur.

Psikozun tanımı ise: Kişinin gerçeklik ile olan ilişkisinde yaşadığı problem ve düşünce bozukluğudur. Sanrı şeklinde açığa çıkarken kişinin gerçeklik ve dış dünya ile çatışmasını oluşturmaktadır. *‘‘Psikoz yaşayan bireyler gerçek olmayan şeylere inanabilir, bunları görebilir ve duyabilir.’’*(Erdem,2020) Varoluşsal boşluğu derinden hissetme temel olarak

kendini can sıkıntı, bunaltı durumuyla dışa vuran boşluk duygusudur.(Frankl,2009,sy:120) Bu boşluk ve sıkıntı hissinin sürekliliğinin olması devam eden üzüntü hali, istek kaybı ve belirsizlik depresyona sebebiyet veren etkenlerdendir. Eugene Minkowski' ye göre, geleceği kavrayamamak ve gelecekte yaşayamamak, psikolojik sağlıksızlığın birçok biçiminin ve depresyonların ana koşuludur.(May,2013,15) Bu psikolojik süreçler her bireyin farklı şekillerde ve farklı dozlarda deneyimlediği acılardır. Bu durumlar bireyin olan biten ve yaşanmışlıklarına verdiği anlam ile ilişkilidir. Sigmund Freud psikolojik acı süreçlerini bireyin sevdiği birinin kaybetmesiyle oluşan özlem ve yıkım gibi duyguların tetiklediğini ifade etmiştir. Travmaların nasıl oluştuğunu ve çeşitli psikolojik hastalıkların bilinçaltında hangi uyarıcılar ile açığa çıktığını araştırmıştır. Birçok travmanın çocukluk dönemleri ile alakalı olduğunu savunmuş, hastalarının tedavilerinde psikanaliz yöntemini kullanmıştır. Freud bir psikoterapi yöntemi olan psikanalizi rahatsızlıkları ve bireylerin bilinçaltılarında yatan unsurları ortaya çıkarmak amacıyla kullanmıştır. Sanatçıların üretimleri içinse sanatçı-bilinçaltı ilişkisini incelemiştir. Bu noktada en çok ele aldığı gerçeküstücü ve dışavurumcu sanatçılar olmuştur.

Nörolog ve psikiyatr Viktor Frankl ise psikolojik acının bireyin kendi hayatına yüklediği anlamı yitirmesiyle açığa çıkan ve hayatın anlamının yeniden bulunmasıyla ortadan kalkabilecek bir duygu olarak açıklamıştır. Böylelikle logoterapi adı verilen varoluşçuluk felsefesine ve hayatın anlamını bulmaya dayanan terapi yöntemini bulmuştur. Logoterapi öncelikle bireyin kendi yaşamının anlamını ve insan olma durumunu, ikinci olarak ise varoluşun anlamını, son olarak ise bu anlamı somut bir veriye dönüştürme çabasını desteklemiştir. Victor Frankl acının kaçınılmaz olması durumunda başka bir yaratıya dönüşmesiyle acı olmaktan çıktığı ve dönüştüğü düşüncesini savunmuştur. Bu noktada sanat dönüştürücü ve yaşama bağlayıcı bir güç olmaktadır. Logoterapinin temel ilkesi insanın temel uğraşının haz almak ya da acıdan kaçınmak değil yaşamında bir anlam bulmak olduğunu göstermektedir. *“İnsanın acısının elbette bir anlamı olması koşuluyla, acı çekmeye hazır olmalıdır.”* (Frankl,2009,s:127)

Birey kendi varoluşunu ve temel değerlerini yitirdiğinde ve sorgulamaya başladığında psikolojik acı süreçleri ortaya çıkmaktadır. Bu süreçler nevroz ve psikoz arasında bulunan Borderline (sınırdaki) kişilik bozukluğu, psikolojik acıyı bastırmak adına fiziksel acıyı tercih etme ve sadizm, mazoşizm, duyusal analjezi ve depresyon gibi etkilerle açığa çıkabilmesi mümkün olan acılardır. Shneidmann (1993) Acıyı Değerlendirme Ölçeği psikolojik acıyı

fiziksel acıdan ayırmış ve derecelendirmiştir. Acıyı bireyin ruhunun yalnızlık, keder, suçluluk, aşk acısı, aşağılanma gibi durumlar karşısında ne kadar yoğun hüznü yaşadığı bir işkence süreci olarak tanımlamıştır. Scneidmann intiharların sebeplerini acıdan kurtulmak isteyen bireyin kaçış yolu olarak tanımlamıştır. Her bireyin yaşadığı psikolojik acı onu algılama ve yaşayış biçimi olarak öznelir. Bu noktada kişiden kişiye değişimler göstermektedir. Psikolojide acı süreçleri genellikle travmaların neden olduğu psikolojik rahatsızlıklarla veya genetik yatkınlık dereceleriyle açığa çıkmaktadırlar.

3.1 Travmalar ve Sanat Üzerinde Psikolojik Sonuçları

Felsefi açıdan acı nasıl acı ile haz arasında bir ilişki zeminine oturuyor ise sanat açısından da birçok sanatçı için sanat üretimi acıları ile yüzleşme ve direnç kaynağı olmuştur. Onlar için acı itici bir güç niteliğinde olmuştur. Çoğu zaman başarılı sanatsal üretimlerin arkasında en acı yıkımlar gizlenmektedir. Bu yüzden sanat tarihine isimlerini yazdırmış olan birçok büyük sanatçı psikolojik acılarından güç almışlardır. Psikolog Richard Farson' da kötü deneyimlerle başarı arasındaki bağı ele almıştır. Farson' un "Calamity Kuramı" toplumun en değerli insanların çok kötü çocukluk şartlarından geldiğini vurgulamıştır. Travmatik çocukluk şartları ile yapılan büyük icraatler arasında ilişki kurmuştur.(May,2013,s.24)

Psikolojide travma oluşumu bireyin beklemediği anda beklemediği bir durum ile karşı karşıya kalması ve sınırlarının zorlanmasıyla açığa çıkmaktadır. Bireyin ruhsal ve zihinsel yapısının dış etkenler sebebiyle zarar görmesi ve acı çekmesi durumudur. J. Sarano "Acı bir işlev değil, bir işlevin zarar görmesidir" demiştir. (Breton,2003,s:11)

Yaşam boyunca karşılaşılan çeşitli acılar birçok sanatçının yaratıcı süreçlerine katkı sağlamıştır. Sanat tarihçisi Caroline Tisdall' ın belirttiği gibi "Travma duygusu ve gerçek bir hastalık, her yaratıcı insanın içinden geçmesi gereken cehennemdeki bir mevsime benzemektedir." (Fineberg, 2014,s.218) Böylelikle tüm bu travmatik süreçler sanatçılar için acıyı ele alış açısından iyileşme, arınma veya dışavurum alanını yaratmıştır. Sanatçılar psikolojik acıyı ve tüm duygu durumlarını diğer insanlara nazaran yoğun ve farklı yaşayan insanlardır. Doktor Musa Albukrek (2018) "Sanat ve Tıp" isimli yazısında 'sanatçı hassas yapısı (değişken nörovegetatif sinir sistemi) dolayısıyla hasta olmaya yatkındır. Yaşantısı ve uğrası bu durumu çoğu kez körükler niteliğindedir, aynı zamanda tedaviye ve iyileşmeye refraktedir. Çoğu zaman maddi sebep ile tıbbi desteğe ulaşamaz' olduğu belirtmiştir.

Resim 11.

Fikret Mualla, ‘‘ Saint anne akıl hastanesinde çizilen desen serisi’’, (1953-57), kağıt üzerine mürekkepli kalem

Fikret mualla yaşamı boyunca ruhsal bunalımlar ve nevroz ile mücadele etmiştir. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde ve Fransa Sainte Anne Akıl Hastanesinde tedavi görmüştür. Abidin Dino Fikret Mualla'nın hastane yaşamını şu sözler ile aktarmıştır'' *Fikret Mualla kendini çizgiler ile tedavi ediyordu. Sıkıntısını acısını korkusunu dışa vurmakla yeniyordu. Bugün çoğu bende bulunan ve Fikret Mualla'nın mora çalan mavi mürekkeple çizdiği resimler, Sainte Anne hastanesinin avlularını, koğuş içlerini, yan yana yataklarını, yataklarda büzülüp kalmış insanlarını, kapanıklığın o müthiş kederini yansıtıyorlardı. ''Sıkıntıdan patlıyorum'' diyordu. Fakat çiziyordu bence bu çizgiler bugüne dek kimsenin çizmediği kadar güçlü tutukluk belgeleri idi, acımasız, kupkuru, kesin çizgiler, şaheserler. Fikret Mualla'nın bakımıyla ilgilenen Madame lauthier'nin Abidin Dino'ya anlattıkları ''Çamaşırları asıyordum iplere beyaz gömlekler, donlar, çarşaf lar mösyö Fikret bunlardan çok korkuyordu bazen ''kaldırın bunları , bunlar kurbanlar, asılmış adamlar' diye bağırdı bana..''' bunları bağırdıktan sonra odasına kapanan Fikret Mualla dışarıda gördüğü hayaletleri değil, bir zamanlar yaptığı, sokakları, portreleri natürmortları çizip boyuyordu. Dışarıda bıraktığı hayaletler ise resminin konusu*

olmadıkları gibi renkleri ve çizgilerini de etkilemiyordu. (Edgü,2008,s.162-170) Psikoz yapısı gereği bireye gerçeklikten kopuşu yaşatırken psikozlu sanatçının ortaya koyduğu sanat eserinde bir bilinç durumu da söz konusudur. Bu durum psikozla sahip olan sanatçı ile bir hasta arasındaki üretme ve üreteceğini tercih etme durumuyla ilişkilidir. Nevroz etkisi ise psikozun etkilerine nazaran daha hafif psikolojik süreçleri içermektedir.

‘‘Krizden önce acıdan ziyade korku hissediyorum. Tıpkı intihar etmeyi düşünen ve suyu soğuk bulup tekrar kıyıya çıkmak isteyen biri gibi tüm gücümle iyileşmeye çalışıyorum’’. (Spence,2011,s.12) Van Gogh babasının erken ölümü ve yaşamış olduğu aşk acısı sebebiyle çeşitli travmalar yaşamıştır. ‘‘Akut parfüria’’ isimli hastalığının etkileriyle ağrıların ve bulantıların yanı sıra depresyon, paranoya gibi ağır psikotik etkiler yaşamıştır. Sanatçının bipolar bozukluğu (iki uçlu duygu durum bozukluğu) tüm hayatını etkisi altına almıştır. Van Gogh *‘‘Üzüntü kahkahalardan daha büyüktür ve bazen iyileşmek istemem. Çünkü bazen insanı hastalık tedavi eder ve üretimime destek olur.’’*(Van Gogh sonsuzluğun kapısında, film,2018) şeklinde hastalığının üretimine katkısını ifade etmiştir.

Resim 12.

Vincent Van Gogh , *‘‘ Buğday Tarlası ve Kargalar’’*,(1890), tuval üzerine yağlı boya

‘‘ Bir kafesteyim bir kafesteyim ve ihtiyacım olan her şey var, aptallar! İsteyebileceğim her şey var! Ah tanrım özgürlük- tıpkı diğer kuşlar gibi kuş olmak.’’ Vincent 1890 kardeşi Theo’nun yanında olmak için Auvers-suroise’ye taşınmıştır ve intihar etmeden önce bu tabloyu yapmıştır.

Sanatçılar psikolojik acılarını sanatıyla ifade ederek onlar ile yüzleşir, yaşama bağlanır veya tam aksine üreterek yaşamdan koparlar. *‘‘Sanat içimizde tahammül*

pencereleri açar olan biteni yeni bir gözle görmemizi, başkalarını da iyi anlayabilmemizi sağlar sanat bize nasıl umut edeceğimizi nasıl hatırlayacağımızı hatta nasıl ızdırap çekeceğimizi öğretir.” (Soyar,2021) Acı sanat ve başarı arasında güçlü bir bağ vardır. Nörolog ve psikiyatr Victor Frankl ‘‘İnsanın Anlam Arayışı’’ isimli kitabında acının başarıya yönelik büyük fırsatlarından bahsetmiştir. Frankl Nazi kampında büyük işkencelere maruz kalan doktorlardan biri olmuştur. Frankl kamp süresince maruz kaldığı hem psikolojik hem de fiziksel şiddetle baş etme gücünü kağıt parçalarına kitap yazma, eşini düşünme, hayal kurma yöntemleriyle bulduğunu belirtmiştir. Logoterapi yöntemini geliştiren Frankl bu tekniği üç farklı şekilde ele almıştır. Bunlardan ilki bir eser yaratmak, ikincisi insanlarla etkileşim halinde olmak ve sonuncusu ise kaçınılmaz acı karşısında kendi tutumlarını geliştirmek olarak belirtilmiştir.

Frankl ‘*Her bireyi ayırt eden ve varoluşuna anlam veren bu eşsizlik ve teklilik durumu, insan sevgisi üzerinde olduğu kadar yaratıcı çalışma üzerinde de etkilidir. Bir insanın zamanı kişinin o insanın varoluşuna yönelik sorumluluğunun bilincine varan kişi, yaşamı kesinlikle bir yana itemeyecektir. Varoluşunun nedeni tüm nasıllara dayanabilecektir*’ cümleleriyle varoluşanlamını sevgi ve üretim ile desteklenebileceğini belirtmiştir. Amacı yaratmak olan bir sanatçı acısına neden olan unsurları yaratıcı gücüyle değiştirmek ve geliştirmektedir.

Sanat ve bilim tarihindeki birçok sanat eleştirmeni ve sanat tarihçileri sanatçı profili ve zihninin nasıl çalıştığı ve üretim süreçlerine hangi yollar aracılığı ile yansıdığı incelenmiştir. Çoğu zaman sanatçılar psikolojik derinlikleri açısından nevrotik psikoloji ile ilişkilendirmiştir. Özellikle sanat, sanatçı, kimlik, benlik ve kişilik kavramları ele alınmıştır. Birçok teorisyen sanatsal süreçleri delilik ve dahilik kavramlarını göz önünde bulundurarak ele almıştır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki her nevrotik ve Psikolojik hastalıklara sahip birey sanatçı kimliğine sahip değildir. Sanatçılar üretimlerinde farkındalık, farklı bir bilinç ve yaratıcılık barındırmaktadır.

‘‘Psikanalitik çevrede yaratıcılığın sık kullanılan tanımı’’egoya hizmet eden gerilemedir (regression)’’ zaten gerileme teriminin kullanılması, indirgemeci yaklaşımın açık bir göstergesidir. Empatik yaklaşmayı anlaşılmasını ya da, özde nevrozun bir dışavurumu olarak alınmasını kabul etmiyorum. Yaratıcılığın kendi özel kültürümüzde ciddi psikolojik sorunlarla bütünleştiği muhakkak- Van Gogh çıldırdı, Gauguin içe- kapanık (şizoid) görünüyor, Poe alkolikti ve Virginia Woolf ciddi bir çöküş içindeydi. Yaratıcılık

ve özgünlüğün, kültürlerine uymayan kişilerde bütünleştiği apaçık. Ama bu, zorunlu olarak, yaratıcılığın nevrozun ürünü olduğu anlamına gelmez.” (May,2013,s.69)

Rollo May yaratıcılığın psikolojik bozukluklarla olan ilişkisini kabul etmektedir. Fakat bu ilişkinin doğrudan ve net çizgilerle olmadığını belirtmiş, sanatçı profilini psikolojisi bozuk olarak psikolojik etiketlememiştir. Sigmund Freud ise sanatçıları nevroza yatkın kişilikler olarak tanımlamış ve bu nevrozu psikanalizlerle iyileştirme yolunda çalışmalar yapmıştır. Psikanalizi hem ruhsal hastalıkların tedavisinde hem de sanatsal üretimlerin çözümlenmesinde kullanmıştır. Freud yaratıcılığı ve yaratıcılık sürecini sanatçının iç dünyasını inceleyerek ele almıştır. Bu noktada sanatçının üretimlerini doğrudan sanatçının hayatı ve bilinçdışı ile ilişkilendirmiştir. Freud, sanatçıların üretimlerini sanatçılar için ruhsal bir çözümleme olduğunu ifade etmiş ve mutlu insanın fantezi oluşturamadığını savunmuştur. Freud’ a göre insan bilince çıkmayan bilinçaltı güdü ve dürtülerin yönlendirmesiyle hareket eder. Her ne kadar o dönemim psikologları bilinçaltının ihtiyaç halinde hatırlamak üzere eski tecrübe ve bilgilerin saklandığı bir alan olarak görseler de Freud bilinçaltını cinsel ve agresif dürtülerin isimsiz korku ve dileklerin ve travmatik çocukluk hatıralarının barındığı dinamik bir yapı olduğuna inanmaktadır. Ona göre söz konusu bilinçaltı dürtüler: Rüyalar, dil sürçmeleri, akıl hastalığı belirtileri , sanat ve edebiyat eserleri olarak bilince çıkar.

Bilinçaltını açığa çıkartmak için Freud ‘‘Psikanaliz Tekniği’’ni geliştirmiştir. Bu tekniğe göre hastalar bir divana uzanır, rüyalarını hatırlar ya da serbest çağrışım denilen o an akıllarına gelen her şeyi sansürsüz olarak söylerler. Psikolojinin bulgularını hekimlik alanında kullanan Psikologlar, akıl hastalıklarını ve bilinçaltını klinik yöntemlerle ve gözleme başvurarak incelemişlerdir. Psikoz ve nevrozların çoğunun kişinin çocukluktan itibaren tatmin edilmemiş olan arzu ve ihtiyaçlarının bilinçaltına atılmasından meydana geldiğini öne sürmüşlerdir. Kurucusu Sigmund Freud ve en bilinen temsilcileri : Carl Gustav Jung, Alfred Adler, Anna Freud, Henry Murray ve Erik Ericson’dur.(Sayar ve Dinç,2020,s:15)

Sanat bilinçaltı, duygu düşünce ve travmaların açığa çıkmasında psikanalitik açıdan değer taşımaktadır. Çoğu zaman bilinçaltında sorunu saptayan sanatçı , ele aldığı duyguyu kendi ifade yönteminde dışa aktarır. Böylelikle iç ve dış dünya arasında bir ilişki kurulurken ortaya çıkan sanat eseri isyan, haz , boşalım veya çözüm niteliğindedir. Sanatçılar ürettikçe doyuma ulaşan ve güçlenen bireylerdir. Bu yüzden sanat eserleri belli

bir birikimden sonra açığa çıkmaktadır .Yoğun duygular ve yaşanmışlıklar iç ,dış faktörler ve acılar üretim süreçleri için hayati önem taşımaktadır.

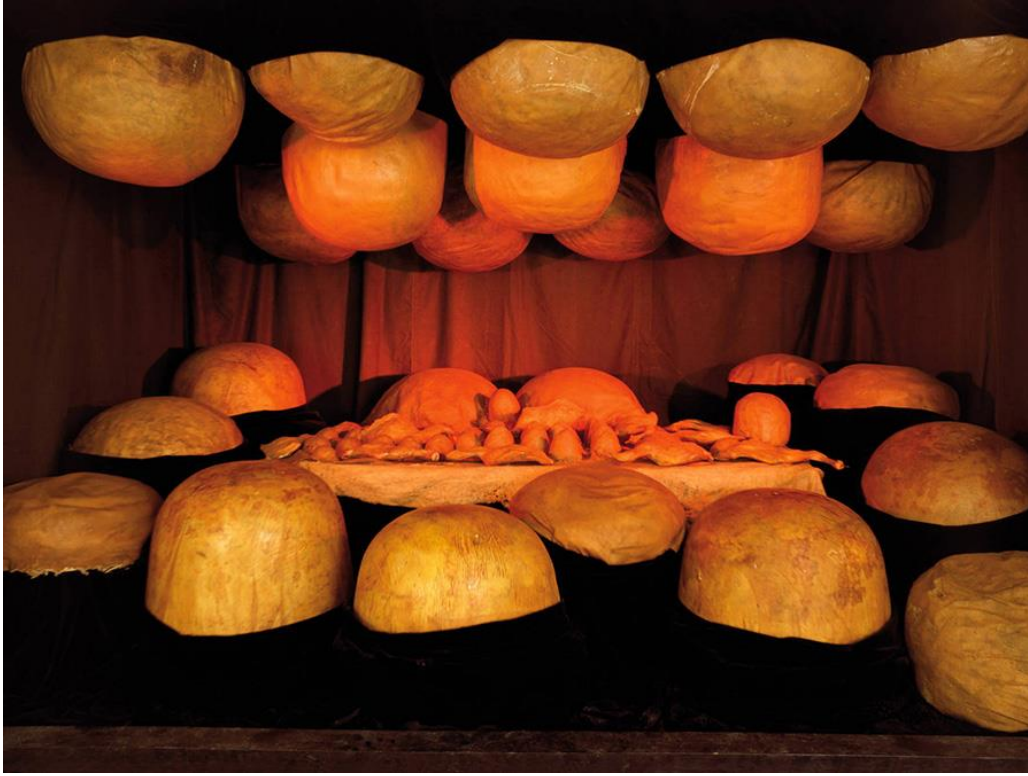
Psikanalitik kuram yaratıcılık doğrultusunda sanatçının niçin yarattığı ve hangi motivasyonların üretimini beslediği ve ihtiyaçlarının ne olduğu konusu üzerinde durmuştur ve ilkel benlik (id), süpereo (üst ben) ve egoyu(ben) incelemiştir. Bu noktada sanatsal yaratıcılığı nevroz ile ilişkilendirmiş, psikanalitik kuramına göre yaratımı içsel çatışmalar ve travmalar sonucunda ortaya çıkan bir unsur olarak nitelendirmiştir. Sanat ve nevroz ilişkisi sanatçının ele aldığı problemin çözümünü yeni hayali yollar ile ele alması ,yaratma becerisini geliştiren unsur olarak tanımlamıştır. Her bireyin ve söz konusu bu çalışma için ele alınan sanatçı profillerinin ruhsal durumunun oluşmasında en önemli faktör çocukluk döneminde yaşadığı travmalar olmuştur. *“Sanat çocukluk tecrübelerinin büyüklüğe aktarılmasıdır”* (Freud,2019,s.27) Freud’a göre bilinçdışı üretim ve yaratıcı unsurlarının ana kaynağı travmalar olmuştur. Çeşitli olumsuz deneyimler ile doyuma ulaşmayan ruh içgüdüsel olarak karşılanmayan ihtiyaçlar sonucunda acıya maruz kalmıştır. Acıya maruz kalan ruh ve beden gerçeklikten uzaklaşarak kendi üretimiyle kendi gerçekliğini ve fantezilerini oluşturmuştur. Böylelikle sanat, psikoloji ve acı arasında güçlü bir ilişki meydana gelmiştir.

Ailesi sebebiyle ağır çocukluk travmaları yaşamış olan Louis Bourgeois bir çocuğun hayatındaki en önemli unsurlardan biri olan babası ve babasının yarattığı yıkımın sanatı üzerinde olan etkisi ile ilgili *“Babam oldukça maçoymuş ve onun için ne yazık ki bir kızı olmuştu. Bunun annemi mutlu ettiğine emindim ancak kardeşim öldüğünden beri bu mutluluk yarım kalmıştı. Onlar ikinci bir çocuk yapmak için aceleci davranmışlardı ve yüce tanrım! Bir kız daha’ Henriette. Ardından bir çocuk daha, adı da Louise. Tahmin edebileceğiniz gibi bu bendim ve büyük hayal kırıklığı üzerine gelmiştim. Ve bir kız çocuğundan başka birşey olamamasının özrünü taşıyordum.”*(Yetener,2020) Louise Bourgeois bir kadın olarak görmüş olduğu baskının yanı sıra babasının annesine karşı sadakatsiz bir insan olmasıyla birlikte çocukluğu boyunca ağır travmalar yaşamıştır. Bourgeois’un eve gelen genç öğretmeninin babasıyla olan ilişkisini öğrenmesi ve annesinin bu durumu kabul etmesiyle birlikte aile travmalarıyla oluşan birçok duygu sanatçının hayatı boyunca sanatını besleyen ana unsurlar olmuştur. Annesinin vefatı ile sanata daha fazla yoğunlaşmıştır ve eserlerinde kullandığı örümcek figürü annesini temsil eden figürlerden biri olmuştur. Sanatçı hayatını *“ Elli yıl boyunca yapmış olduğum tüm*

çalışmalarım ilhamını çocukluğuma borçludur. Benim çocukluğum hiçbir zaman sihrini, gizemini ve dramını kaybetmemiştir'' şeklinde açıklamıştır.(Yetener,2020)

Resim 13.

Louise Bourgeois, ‘‘Babanın Yok Edilmesi’’,(1974), sıva, latesk, ağaç, kumaş,enstalasyon

Sanatçının 1914 yılında üretmiş olduğu alt başlığı ‘‘Akşam Yemeği’’ olan ‘‘Babanın Yok Edilmesi’’ (1974) isimli eserinde sanatçının yeniden çocukluk anılarının acısıyla ve bunun ana kaynağı olan baba figürü ile hesaplaşmasını görebilmemiz mümkündür. Adeta bir mağarayı anımsatan ve etrafında ağır aynı zamanda yumuşak taşlara benzeyen figürler gerçek kuzu parçalarının etrafını çevrelemiştir. Belki de sanatçı kendisini geçmişinin bir kurbanı olarak tanımlamak istemiştir. Sanatçının ‘‘Babanın yok edilmesi’’ isimli eseriyle ilgili Dergipark Ilgım Yerveri Alaca’nın çalışmasından alıntılanan açıklaması: ‘‘ Öncelikle eser bir masadan meydana gelir. Oturduğu yerden nutuk atan bir baba hegemonyasındaki korkunç ve ürkütücü masa... peki ya ötekiler anne ve çocuklar ne yapabilirler? Sessizce dinlerler...’’ ‘‘ Bu çok ölüm saçan bir iş kişinin çok fazla stres altında kaldığında gelen en çok sevdiği kişiye saldırma iç güdüsü (Bernadac,1996,s:94) olarak ifade edilmiştir. Bu eser izleyiciyi bir derinliğe iten ve klostrofobik bir deneyimi yaşattıran aynı zamanda da derin duygulara sürükleyen bir çalışması olmuştur. Louis için tüm eserleri geçmişle bir hesaplaşma ve onu yeniden

yaratma sürecini temsil etmiştir. ‘‘İhtiyacın geçmişi terketmeyi reddetmekse onu yeniden yaratmanız gereken heykeli yapmak zorundasınız sanatçı olmak acı gerektirir bu yüzden sanatçılar kendilerini tekrar ederler çünkü başka tedaviye ulaşamazlar.(Aktaran Greeeri,2010) Sanatçının üretim süreçlerinden, eserlerinden ve röportajları esnasında söylediği cümlelerinden anlayabileceğimiz üzere sanat Bourgeois için gerçekliği yeniden yaratma ve hesaplaşma alanı olmuştur.

Artemisia Gentileschi barok döneminin en önemli sanatçılarındanır. Kadın olduğu için dönemin sanat okullarında uzun süre eğitim alamamış ve babasının yakın arkadaşı olan Agostino Tassi'den resim dersi almaya başlamıştır. Artemisia, Agostino Tassi ve Tassi'nin arkadaşı Cosimo Quaris tarafından tecavüze uğramıştır. Tecavüzcüsünü mahkemeye vermiş ve yaşadığı dönemin ağır ve yorucu mahkeme süreçlerinden geçmiştir. Bu süreçler içerisinde bir kadın olarak kendini ıspat etmek zorunda kalan bir sanatçı olmuştur. Mahkeme Gentileschi'yi tecavüzcü Tassi'yi tahrik etmek suçuyla itham etmiş ve sanatçıya bekaret kontrolü yapılmasını şart koşturmuştur. Genç bir kadın olarak bu durumun ağır travması sanatçının eserleri üzerinde adeta bir intikam ve hesaplaşma alanı yaratmıştır. Kutsal kitaplardan ve mitolojiden almış olduğu kahramanları kendi tablolarında güçlü kadın figürleri olarak tekrar yorumlamıştır

Resim 14.

Artemisia Gentileschi, ‘‘Judith Holofernes’in Başını Keserken’’ (1620- 21), yağlı boya

‘‘Judith Slaying Holofernes’’ Artemisia’nın tecavüze uğradıktan sonra ürettiği eserlerden biridir. Kutsal kitapta halkını kurtaran ‘‘Kahraman Kadın’’ olarak tanımlanan Judith ve hizmetlisi Abra Kan ile Holofernes’in başını keserken tasvir edilmiştir. ‘‘Judith Beheading Holofernes’’ Artemisia’nın travmasının öfkesini en açık şekilde görebileceğimiz eserlerinden biri olmuştur. (Sanatataak,2020)’’ Ortaçağ Meryem ana gibi tasvir edilen Judith, Rönesans’tan sonra Yunan Av Tanrıçası Artemis gibi çizilmeye başlamıştı. Bu resimde de Judith aktif ve savaşçı rolündeydi. Onun Artemis olarak çizildiğinin en büyük kanıtı ise kolundaki bileklikti. Av ve avın bakire tanrıçası, Meryem ana prototipi burada hem Judith’in hem ressamın yansıması oldu.’’ Kendi yaşam hikayesini kutsal ve mitolojik figürleri çevresinde ele alıp yorumlayan Artemisia Gentileschi yaşadığı olayı ve kendi mücadelesini sanatıyla sentezleyerek güçlü bir profil çizmiştir.

3.2 Duygusal Yıkım Olarak Aşk Acısı ve Sanata Yansıması

Sanat güçlü bir olgu aşk ve yarattığı acılar ise insan ruhunu doğrudan etkisi altına alan etkili bir duygudur. Aşk bir şeye veya bir kimseye karşı hissedilen yoğun sevgi ve bağlılık durumu olmakla birlikte derinlikli bir konudur. Freud ‘‘Mutlu Olma İhtimalimiz’’ isimli kitabında aşkı ‘‘Ego dışarıya karşı net ve keskin sınırlar çizer gibi görünür. Alışılmadık gelse de hastalıklı olarak yaftalanamayacak tek bir durumda ise bunu yapamaz. Aşkın zirvesindeyken ego ile nesne arasındaki sınırlar silinme tehlikesi arz eder. Aşık kişi, duyularının tüm tanıklıklarının aksine ‘‘ben’’ ve ‘‘sen’’ in bir olduğunu ve bu bir gerçekmiş gibi davranmaya hazır olduğunu ilan eder’’ , ‘‘acı çekme karşısında hiçbir zaman aşık olduğumuz zamanki kadar savunmasız değildir’’ şeklinde ifade etmiş ve aşkı içinde şefkat barındıran cinsel iç güdünün bir türevi olarak belirtmiştir.

Uludüz’ün (2019) çalışmasında bireylerin aşık olduğunda beyinde dopamin, adrenalin ve nöroepinefrin gibi maddeler salgılandığı ve bu hormonların madde bağımlılığı gibi birçok bağımlılığı yaratan beynin haz bölümünde aynı uyarımı verdiği ve birey için bir coşkunluk hali yarattığını belirtilmiştir. Aşk insan vücudunu ruhundan, hormonlarına kadar bu denli etkilerken yarattığı yıkımın vermiş olduğu acı tıpta ve psikolojide ‘‘Kırık Kalp Sendromu’’ ismiyle yer almaktadır. ‘‘Ayrılık acısıyla ilgili yapılan çeşitli araştırmalar; ayrılığı beynin fiziksel ağrıya yanıt veren bölümünün aydınlattığını ancak dışarıdan ağrı hissi toplayan bölümlerini etkisiz hale getirdiğini söylüyor. Vücut fiziksel olarak yaralanmadığı halde korkunç bir şey olduğunu sanıp, acı çekmeye, ağrı yaratmaya başlıyor. Ayrılık acısının sindirim sistemi,bağışıklık sistemi ve hatta bazen kalp sağlığını olumsuz etkilediği defalarca kanıtlanmıştır. Aşırı durumlarda bir ayrılık yaşamının baskısı kalbi zayıflatıyor ve şişirerek tıptaki kırık kalp sendromu olarak tanımlanan takotsubo kardiyomiyopati ‘ ye sebep oluyor.’’(Milliyet.com.tr) İlişki ve bağ kurulan nesneden kopma bireylerin psikolojik ve fizyolojik durumlarını etkilemektedir. Bu acı duygusal ve fiziksel iletişimin sona ermesiyle birlikte çoğu birey tarafından kesinlikle yaşanılması istenilmeyen bir deneyim haline gelmiştir. Bireylerin psikolojisi üzerinde farklı duygulanımlar yaratan aşk sanata ve felsefeye konu olmuştur.

Tarih boyunca sanatçılar, filozoflar ve bilim insanları aşk kavramı üzerinde düşünmüştür. Aşk kavramını ele alan ilk filozof Empedokles olmuştur. Empedokles aşkı nefret ve sevgi olan iki zıt kavram üzerinden değerlendirmiştir. Sevgi birleştirici nefret ise ayrıştırıcı bir güç olarak var olmuştur. Bu iki zıt duygu ise var olma ve yok olma

döngüsünün temelini oluşturmuştur. Plutarkhos, Sokrates , Platon ve Aristoteles gibi filozoflar ise aşkı en önemli duygu olarak tanımlamışlardır. Platon'un anlayışına göre aşk güzelliğin yansıması olan ve güzellik karşısında oluşan etkileşim sonucunda doğan bir duygu ve bir akıl hastalığıdır . Bu bağlamda gerçek güzelliği düşünce ile kavranan bir olgu olarak nitelendirmiştir. Spinoza ve Decartes ise aşkı dizginlenmesi ve törpülenmesi gereken yoğun bir tutku olarak tanımlamıştır. Goethe ise aşkı bir zaman kaybı olarak tanımlamıştır. Modern felsefede Ludwing Feuerbach'a göre insanların yarattığı tanrılar ideal düzeni kurmaya yeterli olmamıştır. İnsanlığın düzenini kuracak olan insan ilişkilerin birbirleriyle oluşturduğu bağlılıktır. Bu bağlılık ise cinsellikte ve aşkta en yoğun haliyle varoluşunu sürdürmektedir. Bu bakımdan Feuerbach'a göre aşk kutsal sayılması gereken en yüce duygu olarak tanımlanmıştır. Friedrich Nietzsche ve Arthur Schopenhauer ise aşkı ve yarattığı tüm duyguları tehlikeli olarak nitelendirmişlerdir. Aşkı insanlığın soyunu olumsuz etkileyebilecek bir duygulanım olarak tanımlamışlardır. (İşman,2008,s:11,12)

Psikolog Abraham Maslow'un ihtiyaçlar listesi fizyolojik, güvenlik, aidiyet, sevgi ve saygı , öğrenmek, estetik ve kendini geliştirmek olarak sıralanmıştır. Sevmek, sevilmek ve sayılmak Maslow' un ihtiyaçlar listesinde yer alır. *“İnsan hastalanmamak için sevmek zorunda kalır.”*(Freud,2019s:28)

Yaratıcılık aşk ve zeka teorileriyle ünlü Amerikalı psikolog Robert Sternberg ise “Üçgen Aşk” kuramını ortaya koymuştur. Bu kuramda aşkı oluşturan temel duyguların samimiyet, tutku ve bağlılık olduğunu belirtmiştir. Bu duygular varlığı ile aşkı sonsuz kılarken eksiklikleri ve yok oluşu karşısında insan ruhunda derin boşlukların açılmasına sebebiyet verebilen acılardır. Rollo May aşk acısını *“Birey için yaratıcı bir süreç içinde kendi bilincine vararak benliğini tekrar bulması”* olarak tanımlamıştır.(Oysal,1998,s:13) Aynı zamanda duygu ve duygulanım durumlarının derinliğini bireylerin geçmişi ile doğrudan ilişkili olduğunu ve geçmiş (arkaik çocuksu) belirlenimlerin bir sonucu olarak doğduğunu belirtmiştir. Bu anlayış Sigmund Freud'un Oidipus Kompleksi ile aşk ,bebeklik ve çocukluk dönemleri arasında kurduğu ilişki açısından benzerlik göstermektedir. Aşk ve yarattığı travmalar psikoloji ve bireyin bilinçaltındaki mevcut travmalarıyla doğrudan etkilidir. Tüm insanlık tarihini etkilemiş olan aşk felsefeye, psikolojiye, tıbbı ve sanata konu olmuştur. Çoğu zaman aşkın kaçınılmaz bir parçası olan ayrılık sanatçılara derin boşluklar yaşatarak, psikolojileri ve sanatları üzerinde yoğun duygulanımlara sebebiyet vermiştir. Sanat ise bu acıları ifade etmek için en güçlü dışavurum yöntemi olmuştur. Sanat

ve aşk uğruna verdiği emeğin karşılığını alamamış olmanın hissettirdiği yıkım Camille Claudel'in psikolojisini ve tüm yaşamını etkilemiştir.

Resim 15.

Camille Claudel , ‘‘Uçup Giden Tanrı’’, (1864), bronz

Bir çocuğun hayatı için en önemli figürlerden biri olan ‘‘anne’’ figürü ile arasındaki ilişki hiçbir zaman güçlü bağlar ile kurulamamış olan Claudel'in annesi heykeltıraşlığı yalnızca erkeklere uygun bir meslek olarak görmüştür. Claudel annesiyle çekişmeleri sonucunda kendi sanatını üretmek için ayrı eve taşınmıştır. Sanatçının babası annesinin aksine Claudel'in en büyük destekçisi konumunda olmuştur. Dönemin ünlü heykeltıraşlarından biri olan Aguste Rodin'in Camille Claudel'i farkına varması ve atölye ziyaretlerine başlaması üzerine ikisi arasında tutkulu bir aşk başlamıştır. O dönemlerde kadın sanatçıların akademilerde eğitim alması yasaktı. Bu durum zamanla Rodin'in ile Claudel'in iletişiminin kuvvetlenmesine ve Claudel'in Rodin'i atölyesinde çalışmaya başlamasına sebep olmuştur. Camille Claudel ile Rodin arasında oluşan iniş çıkışlı ilişki aynı zamanda Rodin'in Claudel'den yaşça büyük ve evli olması Claudel'in ruh halini ve sanatını bir hayli etkilemiştir. Genç, yetenekli ve güzel olan Camille'nin ürettiği duygu yüklü güçlü heykeller ikilinin arasında hem aşk hem de sanatsal anlamda bir çekişmeye sebep olmuştur. Camille kimi zaman Rodin'in sevgilisi, kimi zaman eserlerine yardımcı olan çalışanı, kimi zaman ise modeli olmuştur. Anna Delbee'in Camille Claudel kitabından alıntılanan Rodin'in söz konusu bu duygusal ilişki ve sanatsal süreçleri hakkında belirttiği ‘‘ Şimdi anladım: benim görüntülerim bunlar, parçalara bölünmüş sensin, yeniden başlanan, kurtarılmış, hüküm giymiş, ama her seferinde davetkar, sonsuza kadar dirilen

tenin , tenin dirilişi, genç kız ve ölüm sensin, işkence, lanetlenme, acı da sensin , fugit amor, dili kedi, eğilen kadın, düşen adam, dünyanın yanılısamarları, ölümsüz ilkbahar. Her şeyi görüyorum artık. Bitimsiz bir aşk gecesi, bitimsiz bir aşk gecesi sen bitimsiz ilahe'' bu cümleler aşk olgusunun iki sanatçının duygularında ve üretimlerinde ne derecede etkili olduğunun göstergesi olmuştur.

Rodin'in evli olması ve eşi ile Claudel arasında bir seçim yapmaması Claudel'in derin acılar yaşamasına sebebiyet vermiştir. Rodin'in eşinin isteği ve yoğun baskısıyla Camille'den ayrılması sonrasında Camille'in ürettiği "Uçup Giden Tanrı" isimli eseri sanatçının aşk üçgeni uğruna yaşamış olduğu çaresizliğin ve acının ifadesi olmuştur. Bu eserde Camille Claudel'i yerde dizlerinin üzerinde Rodin'e yakarırken görmekteyiz. Rodin ise diğer tarafta bulunan dokulu ve daha fazla defolme edilmiş olarak tasvir edilen eşine yakın olmakla birlikte iki kişi arasında konumlandırılmıştır. Rodinin eşini temsi eden figür, ortada bulunan Rodini kendine doğru çekerken tasvir edilmiştir. Camille Claudel yerde ve Rodin'in elini tutmak ister bir hareketle kendin tasvir etmiştir. Claudel yaşamış olduğu aşkı ve acıyı "Uçup giden tanrı isimli heykelinde" somut hale getirmiştir. Rodin ile ilişkisi sonlanınca Claudel'in psikolojisi daha fazla bozulmaya başlamış, halüsinasyonlar görmeye ve sinir krizleri geçirmeye başlamıştır. Böylelikle sanatçı ailesinin onayı ile akıl hastanesine yatırılmıştır.

Akıl hastanesinde kardeşi dışında kimse ziyaretine gelmemiş ve Claudel'in üretmek için istediği resim heykel malzemeleri sanatçıya verilmemiştir. Camille claudel Yaşamının sonuna kadar akıl hastanesinde yatmıştır. Akıl hastanesinden mektuplar ; "Gerçekten çok zor! Birşey istemem için müebbet hapis cezasına çarptırılmam... Bütün bunlar Rodin'in şeytani başının altından çıkıyor kafasında bir tek düşünce vardı o öldükten sonra benim sanatçı olarak atılım yapıp kendisini aşmam yaşarken olduğu gibi öldükten sonra da beni avcunda tutmalıydı. O yaşarken olduğu gibi ölümünden sonra da ben mutsuz olmalıydım. Her bakımdan başarıya ulaştı, gerçekten çok mutsuzum bu esaretten çok sıkılıyorum..."(Delbee,2021,s.317)

"Benim yerim burası değil, benim bu ortamdaki kurtarmam lazım; on dört yıllık böylesi bir yaşamdan sonra, avaz avaz özgürlük istiyorum". (Delbee,2021,s.354) "Bana gelince burada yaşamaya devam etmek zorunda olduğum için öylesine üzgünüm ki, artık...(okunamadı) canlı bir varlık bile değilim. Tanrım Villeneuve'de olmayı ne kadar istersim! Hayatımı böyle bir yerde bitirmek için yapacaklarımın hepsini yapmadım,

bundan başka şeylere layığım...’’ (Delbee,2021,s.271)

‘‘Evim diyebileceğim bir yere sahip olma hakkım bile yok! Onların keyfine kalmış işim! Bu kadının sömürülmesi, sanatçının ölesiye ezilmesi’’ (Delbee,2021,s:307) Kardeşine yazmış olduğu mektuplardan alıntılanan bu ifadeler Camille Claudel’in gerek sağlıklı iken gerek ise akıl sağlığı hasar gördüğü zaman çektiği acıları kanıtlar nitelikte olmuştur.

Resim 16.

Egon Schiele, ‘‘Ölüm ve Bakire’’,(1915-1916)

Egon Schiele’nin ‘‘Ölüm ve Bakire’’ (1915-1916) isimli tablosunda ayrılığın yaşatmış olduğu duyguları gözlemlememiz mümkündür. Birbirine sarılan iki figürden biri ölümü yani Egon Schiele’yi temsil ederken diğeri ise uzun yıllar boyunca birlikte olduğu sevgilisi ve aynı zamanda modeli olan Wally Neuzil’nin kendisidir.İkili arasında hem iş hem de aşk ilişkisi mevcuttu. Neuzil Schiele’ye ve Gustav Klimt’e modellik yapmaktaydı. (2016,Ölüm ve Bakire) Wally Schiele’nin her koşulda yanında olabilecek kadar sevgi doluydu. Öyle ki Egon Schiele çıplak ve reşit olmayan genç kızların resimlerini çizme gerekçesiyle 24 gün boyunca hapis cezasına çarptırılmış, bu süreçte bile Wally onun en büyük destekçisi olarak yanında olmuştur. Fakat Egon Schiele hapisten çıktıktan sonra tekrar Viyana’ya dönmüş ve orada bir stüdyo kiralamıştır. Stüdyosunun karşısında evleri olan Edith ve Adele isimli komşuları ile tanışmış, diyaloglarını ilerletmiş ve bu durum Wally ile ilişkisini sarsmıştır. Shiele Wally Neuzil ile ilişkisi devam ederken, Edith Harms ile evlenmek istemiştir.Aynı zamanda Wally’ede evliyken görüşmeyi sürdürmeyi teklif etmiştir. Teklifi reddeden Wally ise Shiele’yi terketmiştir.(Kurtaran,2019s:70) Bu ayrılığın

sonucunda Wally'nin hastalık ve ölüm haberini alan Egon Shiele ilk ismi "man and girl" olan "Ölüm ve Bakire" olarak ismini düzenlediği eserini üretmiştir. Sanatçı bu eserde kendisini ölüme benzettiği için koyu renkler ile wally'e sarılır pozisyonda çizmiştir. Wally'nin is kolları güçsüz dizlerinin üzerinde tasvir etmiştir.

Resim 17.

Tracey Emin, "I Have Ever Slept With", (1963), enstalasyon

Sanatsal yaşamında sansasyonel işler üreten "Tanrıya ihtiyacım varmış gibi sanata ihtiyacım var" (Vogue,2019) diyen ve sanatının ana besin kaynaklarından biri de yaşadığı aşklar olan Tracey Emin "I Cried Because I Love you" "Ağladım Çünkü Seni Seviyorum" isimli sergisi ile izleyiciye otobiyografik sanatını ve aşk hayatını en samimi şekilde sunmuştur. Çok küçük yaşta tecavüze uğraması, annesini kaybetmesi ve kanser olması sebebiyle tetiklenen duyguları en yoğun şekilde aşk ve sanat hayatına yansıtmıştır. Sanatçı kendisini önemli anlamda etkileyen aşk hakkında "Herkesin birini canı yanacak derecede sevdiğini düşünüyorum. Eğer o kişiyi görmezseniz içten patlayacak gibi hisseder sanki ölecek gibi olursunuz. Aşk işte bu hisse kapılmaktır. Ama harşılıksız değil. Yine de bahsettiğim imkansız aşktır." (Altundaş,2016) belirtmiştir. Aşk ve acıyı hayatının ve

sanatının merkezine koyan, otobiyografik sanatını cesurca izleyiciye sunan Tracey Emin'in ‘‘I Have Ever Slept With’’veya ‘‘The Tent’’ (1963-1995) olarak bilinen enstalasyonu sanatçının bir çadır içerisine yerleştirdiği mahremiyetini temsil etmektedir. Sanatçı bu enstalasyonunda çadırın içerisine doğduğu andan itibaren 1995 yılına kadar olan süreçte yaşadığı aşkları ve cinsel birliktelikte bulunduğu sevgililerinin isimlerini yazmıştır. Çadırın içerisi yalnızca isimlerden ibaret olmamakla birlikte çağrıştırdıkları geçmişin izleri ve sanatçıya farklı acıları, aşkları, tutkuları deneyimleten partnerlerinin isimleri yer almıştır. Enstalasyonun içersinde Tracey Emin hayata getirmek istemediği iki fetüsünün de ismine yer vermiştir. Yaklaşık 102 tane ismi içerisinde barındıran çadır enstalasyonu adeta kapısı olan, kapalı olan ve içeriye ancak giriş yapıldığı zaman gözüken isimleri barındırdığı için sanatçının ruhunu ve bedenini temsil eden bir mahrem alanı etkisine sahiptir. Emin yaşadığı aşkları ve acılarını, kürtaj ile aldırıldığı bebeklerini kapalı ve gizemli bir alan etkisi yaratan bir çadırın içerisine yerleştirmiştir. Bu çalışma sanatçının aşkı, gerçekleri ve yaşamıyla yüzleşmesini sağlamıştır.

3.3. Acı ve Haz Dengesi ; Sadizm ve Mazoşizm

Acının niteliğinin ve haz ile ilişkisinin incelenmesi bu tez çerçevesinde seçilen yapıtların anlaşılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle ele alınmıştır. Haz: aşkın, şiddetin, ölümün, tat alma, istek duyulan bir şeyi elde etmekten doğan hoşnutluk durumu olarak ifade edilmektedir. Psikolojik açıdan bireye doygunluk veren ve sürdürülmesi istenilen coşku durumu olarak tanımlanmaktadır. Felsefede ise tüm eylemlerin haz sağlayıcı şekilde devam etmesi gerektiğini her şeyden fiziki ve manevi anlamda haz duyulması gerektiğini savunan hedonizm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Acı, haz ve şiddet çoğu zaman birbirlerini besleyen geliştiren ve etkileyen unsurlar olarak var olmuştur. Bu düvalite her insanın doğasında farklı dozlarda mevcuttur. Örnek vermek gerekirse seksüel acılar, spor antrenmanları esnasında oluşan acılar, yemekler de kullanılan acı soslar merkezi sinir sisteminde endorfin salgılanmasına neden olmaktadır. Böylelikle acı ve haz arasında biyolojik bir bağlantı ortaya çıkmaktadır. Fakat acı, haz ve şiddetin birbirleriyle had safhada ilişkilendirilmesi mazoşizm ve sadizm gibi psikolojik tanımlarını ortaya çıkarmaktadır.

Sadizm ismini hayatının 13 yılını akıl hastanesinde, 29 yılını ise yapıtlarının dönemin genel ahlak düzeyini bozduğu gerekçesiyle hapisanede geçirmiş olan Fransız erotik

edebiyat ve sadistik öykü yazarı Marquis de Sade'den almıştır. Sadizm, başkalarının çektiği acılardan psikolojik ve cinsel haz alma durumudur. Sadist birey yalnızca acıyı izlemekle haz almayıp sadist eylemlerde bulunma potansiyeline sahiptir. Bu eylemler ciddi yaralamalara ve ölüme sebebiyet verebilme ihtimaline rağmen sadist birey için cinsel haz kaynağı oluşturmaktadır. Sadizmin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan özellikleri vardır. *‘Sadizm ayrıca şiddetle uzun zamandır devam eden bir zihin meşguliyetinin yanı sıra, korkunun taktiksel kullanımı yoluyla kasıtlı olarak insanları çıkarları doğrultusunda yönlendirerek duygusal şiddet kullanımı da içerebilir. Sadist birey psikolojik acıdan incelendiğinde saldırgan eğilimlerinin altında acı çeken ve yaşamını onarmaya çalışan çaresiz bir insan vardır.’* (Yurdakul,2021)

Mazoşizm kavramının kaynağı Sacher Masoch 'ın "Kürekli Venüs" romanından gelmektedir. Masoch eserlerinde içgüdüsel olarak boyun eğme ve kendine acı çektirilmesinden zevk alma arzusunu ele almış ve böylelikle mazoşizm kavramını ortaya çıkartmıştır. Mazoşizm bireyin kendisine uygulanan çeşitli dövülme, bağlanılma, kırbaçlanma gibi fiziksel şiddet eylemleri karşısında haz duymasıyla ilişkilidir. Erich From'a göre mazoşist eğilimlerin ortaya çıktığı en yaygın biçimler aşağılık, güçsüzlük ve bireysel önemsizlik duygularıdır. Bu duygulara kapılmış kişilerin çözümlenmesi, bunların bilinçli olarak bu duygulardan kurtulmak istediklerini; bilinçsiz olaraksa içlerinde bulunan bu gücün onları değersiz hissettirdiğini göstermektedir. Duygular, çoğunlukla ussallaştırma yoluyla zayıflıkların anlatımı olarak kabul edilse de, aslında bunların gerçekleşmesi değildir. Mazoşist kişiler, kendilerini küçültme, zayıflatma ve olaylara egemen olamama eğilimindedirler. Bu kişiler düzenli bir şekilde kendi dışındaki güçlere, tabiata diğer kişi ve kurumlara bağımlı olduklarını belli ederler. Kendi istedikleri şeyi yapmaya değil, bu dış güçlerin buyruklarını yapmaya hazırdırlar. Genellikle "ben varım" duygusunu yaşama yetisinden yoksundurlar. Bunlar için yaşam denetlenemeyecekleri bir şeydir. (Özer,2011;121-22)

Mazoşizm ve sadizmin bir birleşmesi olarak karşımıza çıkan sado- mazoşizm ise bireylerin hem acı çekmekten hem de acı çektirmekten psikolojik ve cinsel haz almalarını temsil etmektedir. Sado mazoşizm ilk kez Richard Von Krafft Ebing'in 1886 yılında yazdığı "Cinsel Psikopati" adlı yazısında yer almıştır. Richard Von Krafft Ebing Marques de Sade'nin eserlerindeki pornografiyi , Sacher Masoch'un eserlerindeki zor kullanma fantezilerini sentezlemiştir. Psikanalist Isidor Sadger'ın "Sado Mazoşist Kompleks" isimli

makalesinde bileşik isim olarak yer almıştır. Bu duyguların kaynağına inildiğinde yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda sado-mazoşist eylemlere meyilli olan bireylerin çocukluk travmalarında anneden ayrılma, istismara uğrama gibi travmaların yattığı gözlemlenmiştir . Böylelikle travmaları bilinçaltındaki şiddet unsurlarının dışavurumuyla açığa çıkmaktadır. Sado mazoşist davranışlar Uluslararası Hastalıklar ve Benzer Sağlık Problemlerinin İstatistiksel Sınıflandırma''(ICD) sisteminde cinsel tercih bozukluğu olarak yer almaktadır.(Özer,2011) Mazoşizm, sadizm ve sado-mazoşizm, Freud(1905) ‘‘Cinsel Teori Kapsamında Üç Deneme’’ isimli eserinde psişik ruhsal hastalık olarak tanımlanmıştır. Mazoşizm ve sadizm Freud’un tanımına göre ; cinsel nesneye acı çektirme eğilimi olarak nitelendirilmektedir. Freud cinselliği ahlak kavramı karşısında bir tür sapkınlık ve psişik ruhsal hastalık olarak nitelendirmiştir. Cinselliği yaşamının bedelinin ödenmesini ise nihai son olan ölüm ile açıklamıştır. Freud’a göre arzu ve aşk bireyin kendisinde olmayan parçaları arama isteğiyle açığa çıkmaktadır. Sadizm can yakıcı eylemler ile cinsel partnerin acı çekmesi ve bu acıya boyun eğmesi ile ifade edilebilen bir tür sapkınlıktır.Amaç cinsel dürtüyü en saldırgan biçimde açığa çıkarma ve şiddet eğilimiyle tatmin olma durumudur. ‘‘ *Acı içsel bir uyarıma yol açar .Cinsel haz uğruna acı katlanılabilir bir olgudur. Cinsel içgüdü mazoşist bir doyuma yönelmişse aynı zamanda sadist bir yönelimle bu acı paylaşılabılır’’*. (Freud,1905)

Tatmin unsurları sadizm ve mazoşizmde ancak cinsel nesne yönünden fiziksel acı ile elde edilir. Libidonun en saldırgan hali her acının içerisinde haz olanağı sakladığı düşüncesinden ortaya çıkar. Cinsel ilişkide acı vermek ve bu acıdan haz almak gücü temsil eder. Freud’a göre bir sadist aynı zamanda bir mazoşist olarak nitelendirilebilir. Sadizm ve mazoşizm acının en saldırgan ve hastalıklı halini barındırır.

Georges Bataille’de cinselliği ölüm ile bağdaştırmıştır. Bataille’e göre ölümde cinsellikte sınırsızdır. Çeşitli ritüellerde ve inanç sistemlerinde kurban edilen hayvanların ölürken ve can çekişirken vücutlarında var olan kasılmalar , küçük ölüm diye nitelendirilen orgazmlara benzer. Bu açıklama sado-mazoşist bir tutumu açığa çıkarır. Bataille’e göre en şiddetli acı kuvvetli bir hazzı yaratır.

George Bataille ‘‘ *Üreme hayvanlar ve insanlar arasında ortaktır ama sadece insanların cinselliği erotiktir. Erotizm basit cinsellikten farklı olarak üreme işlevinden bağımsızdır. Ölüm gibi bir ihlal hadisesidir. Ve her bir ihlal hadisesi şiddet ile ilgilidir. Çünkü taşkın her iki tarafın kendisini kaybetmesidir. Birbirlerini mahvetmesidir. Şehvet ile*

cinsel üremenin ilgisi yoktur. Şehvet şiddet dolu bir duygudur. Bana göre şiddet şehvete dayanır. Üreme organını dürtülerde sorumlu olan şehvete erotizm altında patlamayı hatırlatan şiddet bulunur.'' (Bataille,Artun,2015) Bataille romanlarında her türlü tiksindirici kavramların arzu yüklü duyguları tetiklediğini belirtir. Bataille'e göre ölü bir beden cinsel arzu uyandırabilir. Böylelikle açığa çıkan duygu bir ölümün verdiği acının hazzı tetiklemesidir. Ölü, tiksindirici(object) olan arzuyu uyarır ve artırır. Böylelikle acılar farklı duyguları ve cinsel eğilimler üzerinde etki sahibi olur. Sadizm, mazoşizm ve sado-mazoşizmin ana duygusunu şiddet, haz ve acı eylemleri oluşturmaktadır. Yapılan birçok araştırma sonucunda bu eğilimlerin bilinçaltındaki travmalarla ilişkisi açıklanmıştır. Mazoşist ve sadist dürtülere sahip insanların bilinçaltında yalnız kalma korkusu yatmaktadır. Eric from(1900) bununla ilgili : *''Mazoşist amacı, kendi özgürlüğünü terk etmektir, çünkü özgürlüğün koşulunun yalnızlıktan, onu korkutan şeyden kaynaklandığını düşünür, bu yüzden kendisinin bir kimseyi zincirlemesini isteyen bir şey ister. Bu nedenle mazoşist ve sadist, her birinin kendi kişiliğinin bütünlüğünü yitirmesini, karşılıklı olarak ortak bir amaç ile, yalnız kalmamalarını sağlayarak, kişiliğinin bir diğeriyle birleşmesini yaratır.Sadizm ve mazoşizm bireylerin yaşadığı travmalar sonucu kendini yalnız ve çaresiz hissetme, küçük görme baskın olup acı verdiği kişiyi yanında tutma isteği ile ilişkilidir.*''(From,1993)

Hayatın acı bir gerçeği olan birçok travma bireyleri farklı yönelimlere götürebilmekte olup psikolojik açıdan bakıldığında bilinçaltında acı ile baş edebilmek için daha büyük bir acı yaratma ve onunla mücadele etme durumunu açığa çıkartır. Özellikle sanatta acı ile mücadele konusunda bedenin sınırlarını zorlayıp psikolojik acıdan, fiziksel acılar yaratma durumu performans sanatında doğrudan gözlemleyebileceğimiz bir süreçtir. Bataille'nin şiddeti şehvet ile büyük hazları ise büyük acılar ile ilişkilendirmesi ve şiddet sonucu oluşan tiksiniçliği cinsellik ile bağdaştırması birçok sanatçının ele almış olduğu abject (tikinti) kavramını hatırlatmaktadır. Sanatçı psikolojisi şiddet, haz, acı, iğrençlik, cinsellik, ölüm gibi hayata dair her unsurdan etkilenmektedir. Sanatçıların yaratım ve temsil süreçlerinde dünyayı ve kendi hayatlarını nasıl algıladıkları, hangi unsurlardan beslendikleri ve tüm bunları nasıl yansıttıklarıyla ilgilidir.

Resim 18.

Otto Mühl, Mama and Papa, (1964), Performans

Viyana Aksiyonistleri'nin önde gelen üyelerinden olan Avusturyalı performans sanatçısı Otto Mühl, şiddet ve cinsel içerikli performansların bir sağaltım biçimi olduğuna inanmaktadır. Bu tür performanslar nedeniyle sık sık gözaltına alınmış, ayrıca gençlere taciz uyguladığı gerekçesiyle yedi yıl hapis yatmıştır.(Antmen,2009,s:234) Otto Mühl'ün performansları insan vücudunun, zihninin ve temel içgüdülerinin sınırlarını aşmak adına oluşturulmuştur. Sanatçının bir film olarak kaydettiği ‘Mama and Papa’(1964) isimli

performans insanın farklı ruh hallerini en vahşi yönünü ve erotizmin en şiddetli halini yansıtmaktadır. Bu anlamda izleyici için rahatsız edici nitelikte olabilmektedir. Performans kullanılan malzemeler ve içerik açısından acının tiksindirici halini insan bedeni üzerinde göstermiştir. Mühl tarafından akışkanlığı kana benzeyen boyalar, çeşitli yiyecekler ve püreleri , farklı renklerden oluşan yapışkan modelin vücudunun çeşitli alanlarına farklı eylemler uygulayarak bulaştırmıştır. Sanatçı bu maddeleri modelin bedenine boşaltmış, modelin bedenini tokatlamış, organlarına dokunarak modele katı cinsel eylemlerde bulunmuştur. Mühl ‘‘Mama and Papa’’ performansı kayda alırken modeliyle mental ve fiziksel olarak yakınlık kurmuş olup kesici aletler de kullanarak modelinin bedeni üzerinde fiziksel acıya sebep verebilecek eylemleri gerçekleştirmiştir. Bu durum modelin konumunu performansın nesnesi haline getirmiş olup aynı zamanda savunmasız durumda konumlandırılıp ellerinin tavana doğru bağlanması, cinsel organına dökülen çeşitli malzemeler ve fiziksel acıya sebebiyet verecek uygulamaların yapılması açısından sado mazo eylemleri barındırmaktadır. Otto Mühl’ün performanslarının temelini vahşi içgüdüler, acılar, ve sadomazoşist uygulamalar oluşturmuştur.

Resim 19.

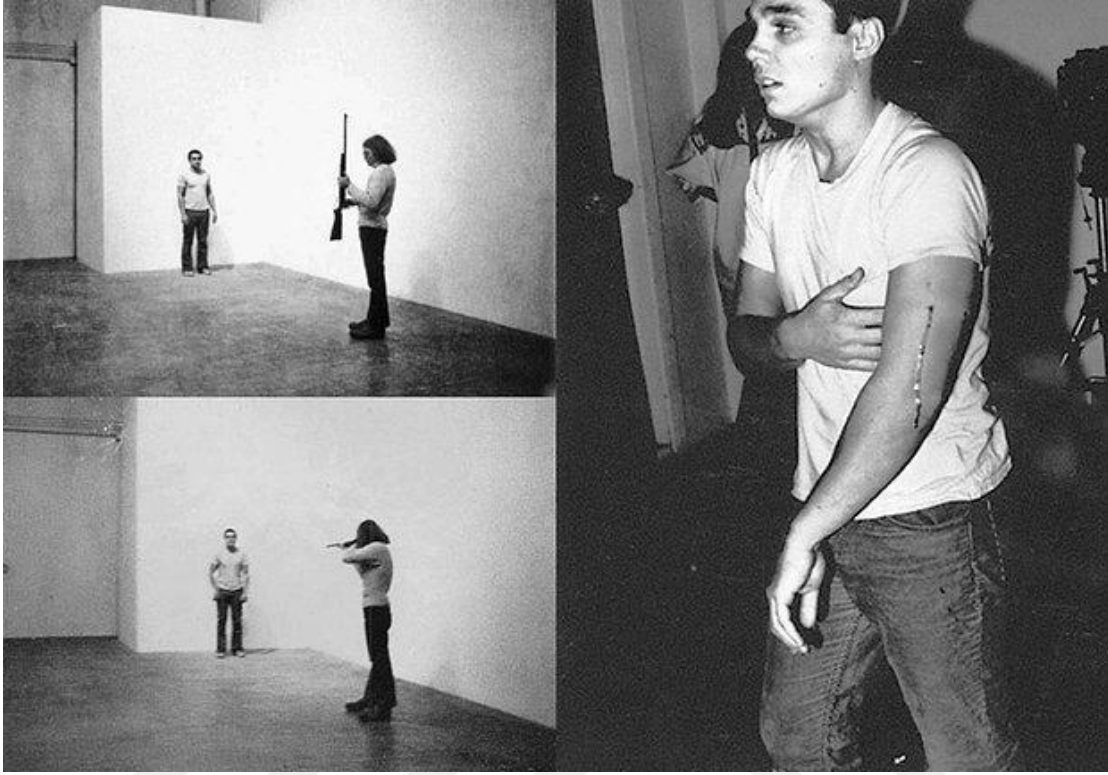
Rudolf Schwartzkoglar, ‘‘3rd Action’’,(1965), performans

Bir diğ er sanatçı Rudolf Schwartzkoglar insan v ucudunu ve özellikle de kendi v ucudunu kavramsal bir nesneye  eviren sanatçılar arasındadır. Viyana aksiyonistleri grubunun bir  yesi olması, grubun sanatçıları ile olan ilişkisi ve özellikle Herman Nitszh ile olan iletişimi Rudolf Schwartzkoglar'ın sanatsal pratiklerini derinden etkilemiştir. Kendi ailevi yaşantısında iki bacağını bir savaşta kaybetmiş olup intihar eden asker bir babanın oğlu olması sanatçının acı, beden ve hastalık gibi konulara ilgisini arttırmış olan unsurlar arasındadır. Bu bağılamda çocukluk travmalarının bir sanatçının kariyerinin gideceğı yolu ve se eceğı disiplinin etkisini görebilmemiz mümkündür. Sanatçı "3rd Action " isimli performans serileri ile ilgi çekmiştir. Rudolf Schwartzkoglar Aktionen Serisi'nde bir masanın üzerine yerle tirdiğı kesici aletler ve akrep ile kendi uzuvlarını yaralamı  ve sargı bezlerine sarmı tır. Sanatçının bu performans serisi klinik vakalar, sakatlanma, ağırı, acı ve hastalık kavramları üzerinde durmuştur. Tıbbi anlamda klinik vakaları bedensel acı ile b t nle tirmi tir. Söz konusu serinin bir parçası da sanatçının bandaj ile sarılı olan ba ının tirbu ona benzeyen bir alet ile delinmesi sonucunda ortaya çıkan kan ile b t nle mi tir. Seriyi takip eden performanslarında penisini kesici bir alet ile yaralaması, duvarın yanında bulunan dar bir alanda sargı bezleri ile sardığı çıplak bedeni ile kendisini bu alana sıkı tırmı  asına dahil etmesi sanatçının beden, acı, hastalık,direnç ve haz kavramları üzerinde yoğunla tığının göstergesi olmuştur.

Resim 20.

Chris Burden, 'shoot', (1971), performans

Chris Burden, 12 yaşında geçirdiği scooter kazası sonucunda anestezişiz bir şekilde ayağından operasyon geçirmiştir. Acı ile fiziksel anlamda karşılaşması bu deneyim ile gerçekleşmiş olan sanatçının tüm çalışmaları kendisine zarar veren mazoşist eylemleri barındıran performanslar olmuştur. Chris Burden'in F- Space isimli bir galeride Vur (Shoot) isimli performansını gerçekleştirmiştir. Performansta sanatçı arkadaşı tarafından bir tüfek ile 4.6 metrelik bir mesafeden vurulması ve yara almasını çerçevesinde gelişmiştir. 1970li yıllarda Amerika'da televizyon programlarında yaygın olan şiddet unsurları ve bu unsurları deneyimlemek, deneyimletmek Chris Burden'in kendini vurdurması ile birlikte izleyici üzerinde travmatik bir etkiye sebep olmuştur. Sanatçı performansını tamamladıktan sonra kolundan ciddi bir şekilde yaralanmıştır. Sanatçının yaralı olmasına rağmen aynı dönem içerisinde birçok mazoşist performans denemesi olmuştur. Chris Burden performanslarının ana fikri ve izleyici ile olan iletişimi hakkında *'Beni epey rahatsız eden bir şey var, o da çoğu kişinin başta 'vur' performansım olmak üzere en şiddetli birkaç performansı hatırlaması, ama bütün bu performansları birbirine bağlayan etkeni, örneğin bunları neden yaptığımı gözardı etmesi.'* Ha işte o kendini vurduran sanatçı!' deyip bırakıyorlar. Bir sonraki aşamaya,yani benim benim böyle bir

performansı neden yaptığıma bakmıyorlar, nedenlerini düşünmüyorlar. Çoğu kişinin beni yanlış anladığını düşünüyorum, çünkü performansları sansasyonel sebeplerden dolayı yaptığım düşünülüyor oysa performanslarımın çoğu özel ortamlarda, genellikle bana yardım etmek için orada bulunan iki üç kişinin tanıklığında yapılmıştır...bu performanslar benim için zihinsel bir deneyimdi. Yaşadıklarımın aklım nasıl başedecek bunun merakıyla yaptığım performanslardı. Örneğin, saat yedi buçukta bir odaya gireceksin ve bir adam seni kolundan vuracak...bunu bilmenin insana yaşattığı zihinsel deneyimden söz ediyorum...’’(Antmen,2008,236) belirtmiştir.

Resim 21.

Stelarc, ‘suspension’, (1980), performans

Tez konusu dahilinde ele alınan bir diğer sanatçı Asıl ismi Stelios Arcadiou insan bedeni ve modern teknolojiyi sentezleyen çalışmalar üretmiştir. Stelarc kendi kalp ritminin, nefesinin ve kan dolaşımının tıbbi makinalar üzerinde ortaya çıkarttığı ses dalgalarını kullanarak bedensel bir müzik yaratmıştır. Genellikle koluna ameliyat ile yerleştirdiği üçüncü kulak performansı ile tanınmaktadır. Stelarc teknoloji ile sanatı bir araya getirip kendisine üçüncü bir kol olarak mekanik bir makina üretip bedenin tüm sınırlarını sonuna kadar zorlayan ve tüm bu deneysel çalışmalar uğruna bedenindeki acıları idealize edebilen bir sanatçı olmuştur. Stelarc ‘‘Suspension’’ isimli performansında kendi bedenini kancalar yardımı ile tavana asmıştır. Sanatçı kollarından , bacaklarına kadar çıplak bedenine demir kancalar geçirmiş olup kendi ağırlığı ve kancalar yardımıyla havada uzun süre asılı kalmıştır. Böylelikle güç, şiddet ve acının beden üzerindeki etkisini dönüştürerek kendi

bedeni üzerinden insan bedeninin sınırlarını sorgulamıştır. *“Hemen hergün maruz kaldığımız, ‘başkalarının acıları’ kanlı canlı karşımızda dikilirse, yine aynı sıradanlıkta mı izleyici oluruz? Tanıklık edilen bir trafik kazasında gördüğümüz acı çeken insan ile medyada gördüğümüz acı çeken insan arasında nasıl bir fark olabilir? Dibimizde gerçekleşmeyen acı acı değil midir? Stelarc, kanlı canlı olarak kendisini galerinin tavanına astırmış ve alışık olduğumuz acı ve şiddet dürtülerini, adeta insanın gözüne sokmuştur.”* (Uludağ,2016,Onedio) Böylelikle sadizmin, mazoşizmin ya da her ikisinde temelini oluşturan performansların yapılma amaçlarının belirli nedenler ve temeller üzerinde kurulu olduğunu görmekteyiz. Ele alınan tüm performanslar sanatçıların hayatlarını, bedenlerini, acılarını, cinselliğini, sınırlarını ve üretmenin yarattığı hazları temsil etmektedir.

3.4 Acının Bir Sonucu Olarak Sanatçının İntiharı

Sanat tarihinde duygu derinliği açısından hassas olan ve psikolojik acıyı yaşayan birçok sanatçı intihara teşebbüs etmiş ve intihar etmiştir. Bu sanatçılar için ölüm seçeneği dayanılmaz acılar karşısında özgürlüğün kapısını açan bir çözüm yolu olarak görülmüştür. Psikolojik acının en yoğun yaşandığı ve dayanılmaz hala geldiği nokta olan intihar bireyin kendi acısına dayanamayarak yaşamına son vermesidir. Baumeister (1990) *“İntihar konusunda benlikten kaç şeklindeki teorisiyle dolaylı olarak zihinsel acıdan bahsetmiştir. Olumsuz sonuçlar kişiyi standartlarının altına düşürdüğünde ve sonuçlar benlik ile ilişkilendirildiğinde o kişi psikolojik acı yaşar”* ifadeleriyle intiharı özvarlık ile ilişkilendirmiştir. (Demirkol,2019,s:2)

Sigmund Freud intiharın benlik ve nevroz ile olan ilişkisini *“ Diğer insanlar karşı beslediği cinayet dürtüsünü kendi üzerine yöneltip intihar düşüncesine kapılmayan nevrotik kimse yoktur”* şeklinde açıklamıştır. (Freud,2019,s:35) Uluslararası Ruh Sağlığı Enstitüsü intiharı üç başlıkta ele almaktadır. Bunlar: tamamlanmış intihar; birey içindeki saldırganlık içgüdülerinin etkisi ile ölümü aramaktadır. Bu tür intiharda daha çok mazoşistik bir taraf vardır. İntihar ölümle sonuçlanmaktadır. İntihar girişimi: yaşamı tehdit edici olan ve bireyin kendisine yönelen her hareketi kapsayan intihar girişimleri ölümle sonuçlanmamaktadır. İntihar fikri; bireyin yaşamına son vermek için çeşitli girişimlerde bulunacağına dair ipuçları vermektedir. İntihar konusunda yapılan tanımlamalarda bazı

farklılıklar olmasına rağmen hemen hemen hepsinde “ kişinin kendisine yönelttiği saldırganlıktan” söz edilmektedir. Tıbbi görüşlere göre bir hastalık değil bir semptom olan intihar birçok hastalıkta ortaya çıkabilir. İntihar karşılanmamış ihtiyaçlarla, umutsuzluk ve çaresizlik duygularıyla, yaşam ve dayanılmaz stres arasındaki çatışma veya ambivalansla kişinin kendine çıkış yollarını tükenmiş olarak algılamasıyla ve kaçış isteğiyle ilgili görülmektedir. (Cumhuriyet Tıp dergisi, 2012 s:129,120)

İntihar ile ilgili yapılan tüm araştırmaların ortak bulgusu intihar eden bireyin yaşamının anlamını yitirmesi ve ölüm ile daha iyi bir evreye geçeceğini hissetmesi olarak saptanmıştır. İnsanın varoluşuna anlam katan ve hayata bağlayan bazı unsurlar vardır. Bireylerin kendi benliklerini bulmalarının en önemli yolu onları hayata bağlayacak bazı amaçlara sahip olmalarıdır. Victor Frankl ‘ın bakış açısıyla yaşama dair anlamı ve hedefi olmayan birey acı ile baş edemez ve yaşamı sonlandırmayı tercih eder.

İntihar uzmanı, tanatolog ve aynı zamanda klinik psikolog olan Edwin S. Shneidman’ın biriktirmiş olduğu intihar notlarının ortak noktası psikolojik acıdır. Psikolojik acılar yaşanmadan intihar eylemleri gerçekleşmemektedir. Shneidman hastalarının intihar eğiliminin yatkınlık derecesini ölçmek için “Psikolojik Acıyı Değerlendirme ölçeği “ oluşturmuştur. Bu ölçek farklı resimler içermekle birlikte resimlerin yorumlanması ve bireyin çektiği acının sınıflandırılması açısından önem arz etmiştir. Ölçeklerin analizi ile birlikte intihar arzusu acının yoğunluğu ve sıklığına bağlı olarak belirlenmiştir. ‘İntihar sonrası bırakılan bir çok mektupta bireyler “Acıma daha fazla katlanamıyorum “ şeklindeki ifadelerle yaşamlarına son vermişlerdir. Burada kastedilen acı genellikle psikolojik acı türleri olmuştur. (Gold Smith ve ark. 2002, Mee ve ark.2006) ‘Buchwald ; intihar davranışını karşı konulamaz acıdan kaynaklanan bir probleme kalıcı bir çözüm olarak yorumlamıştır. (Verrocchio ve ark. 2016) İntihara yönlendiren durumlar genetik yatkınlık, psikolojik problemler ve hastalıklar , kullanılan çeşitli maddeler ve temel ihtiyaçların karşılanmaması gibi unsurlar olarak belirtilmiştir.

İntihar fizyolojik açıdan ele alındığında işlevsel beyin görüntüleme çalışmalarında ölüm sonrası yapılan araştırmalarda bireyin beyindeki kimyasal ileticilerden biri olan serotoninin düşüşü gözlemlenilmektedir. İntihar eden bireyin omurilik sıvılarında serotonin yıkımı gözlemlenilmiştir.(Mann ve Ark.1999) İntiharların hem kimyasal, hem fiziksel hem psikolojik hem de kalıtsal özellikleri bulunmaktadır. İntihar olgusu yalnızca bireysel problemlerin getirmiş olduğu travmalara bağlı olarak

oluşmamaktadır. Aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır. Psikolojide öğrenilmiş davranış şekilleri arasında yer almakla birlikte Fransız sosyolog Emile Durkheim' in intiharı toplumsal bir sorun olarak nitelendirmiştir. Böylelikle intiharı topluma adapte olmakta zorluk çekenler, ötekileştirilenler, günlük yaşam stresi (aşk, ayrılık,iş) gibi konularda çözüm yeteneğine sahip olmama ve kırılganlık ve son olarakta başkaları için kendi hayatını feda etme olarak sınıflandırmıştır.

İntihar sebepleri kişiden kişiye değişiklik gösterse de ortak noktaları aynı duyguda bütünleşmiştir. İntiharı tercih eden kişiler ölümü yaşamdan daha anlamlı bulmuşlardır. İntiharın sebepleri "psikolojik otopsi" denilen uygulama ile açığa çıkması mümkündür. Bu uygulama intihar eden kişinin ailesinin, yakınlarının, psikiyatrik ve tıbbi geçmişinin incelenmesiyle mümkündür. (Soygür,2018)

Resim 22.

Richard Gerstl, "Otoportre", (1908), tuval üzerine yağlı boya

Richard Gerstl' de intihar eden sanatçılar arasında olmuştur.Gerstl 14 eylül 1883 yılında Avusturalya'da doğmuştur. Sanatçı henüz on beş yaşında iken Viyana Güzel Sanatlar Okulu'nu kazanmıştır. Fakat okulun disiplinine uyum sağlayamadığından dolayı okuldan

ayrılmış ve özel hocalar ile eğitimine devam etmiştir. Richard Gerstl'in babası hiçbir zaman oğlunun ressam olmasını istememiştir fakat Gerstl özgün tarzı ile ekspresyonizm akımının öncülerinden biri olmuştur. Sanatçının içe dönük bir yapısı ve yaşamı boyunca beğeni eksikliği içerisinde olmasına rağmen ünlü besteci Arnold Schoenberg ve Schoenberg'in karısı Mathilde ile bir dostluğu oluşmuştur. Mathilde ile birlikte kurduğu iletişim zamanla kuvvetlenmiş ve bir yasak aşka dönüşmüştür. Sanatçının Mathilde ile ilişkisi bir süre devam etmiştir fakat Mathilde eşi Schoenberg'ten gizli olarak yaşadığı bu ilişkiye son verme ve Gerstl'i terketme kararı almıştır. Ayrılık sonucunda kendini iyi hissetmeyen ve toparlanamayan Gerstl, 1908 yılında kendini bıçakla yaralamış fakat ölmemiştir. Bu olaylardan sonra ikinci kez intiharı denemiş ve kendini atölyesinde asarak yaşamına son vermiştir . İntiharından yalnızca dört gün önce çizdiği söylenen otoportresinin hissettirdiği duygular sanatçının ruh hali ve hissettiği acıyı açıklar nitelikte olmuştur.

Resim 23.

Nicolas de Steal, "Konser", (1955), yağlıboya

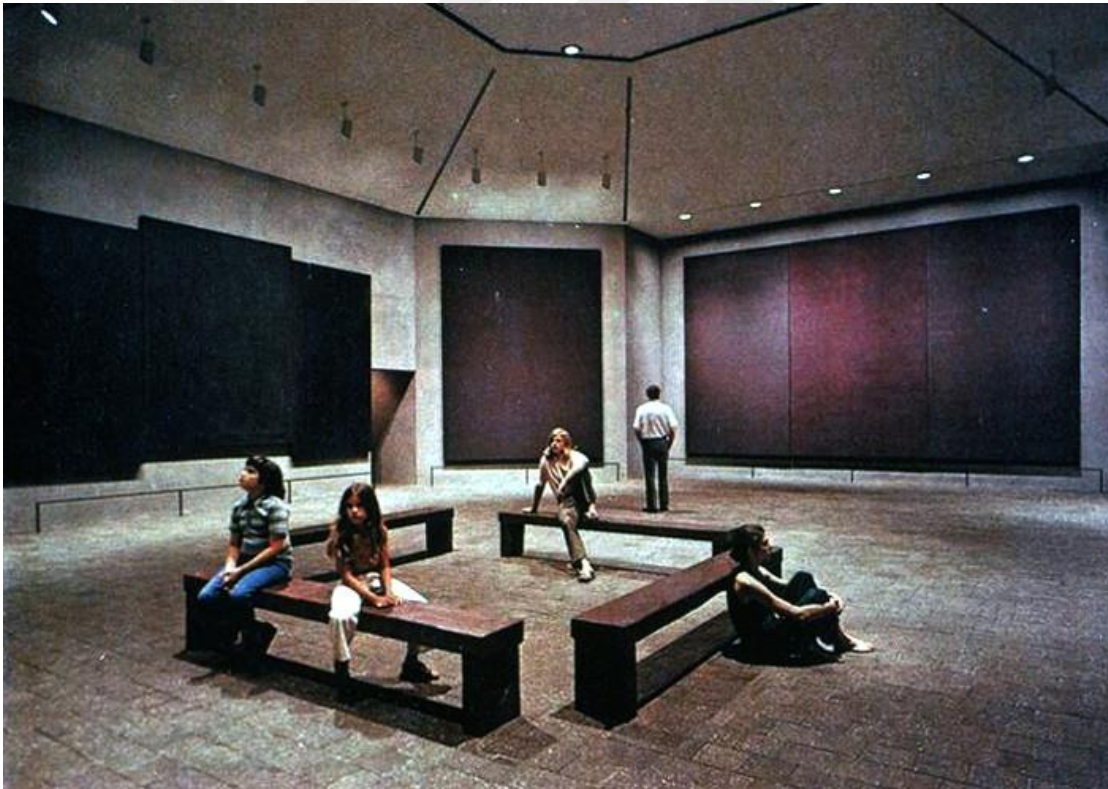

Tarih boyunca birçok sanatçı kendini yeterli bulamayıp eserlerini sergileme cesareti bulamamış ve bu yetersizlik hissi sanatçının iç çatışmasına sebebiyet vermiştir. Bu sanatçılardan biri olan Nicolas de Stael 5 ocak 1914 yılında Rusya'da doğmuştur. Rus Devrimi esnasında ailesiyle birlikte Polonya'ya sığınmak durumunda kalmıştır. Polonya'da ailesinin vefatı ile birlikte sanatçı Rus bir ailenin yanında uzun süre evlatlık olarak yaşamıştır. Kendi özgürlüğünü kazandıktan sonra 1941 yılında Nice'e taşınmış ve ilk soyut kompozisyonlarını üretmeye başlamıştır. Jean Arp, Robert Delaunay ve Sonia Delaunay ile tanışmış ve bu sanatçıların eserleri Nicolas de Stael'e ilham kaynağı olmuştur. Fransa'nın

Naziler tarafından işgal edilmesiyle birlikte eşi ve çocuğu ile birlikte birçok zorluk yaşamasına rağmen sayısız grup sergilerine katılmıştır. İlk kişisel sergisini Fransa’da açmış ve kısa süre içerisinde üne sahip olmuştur. Fakat maddi açıdan sıkıntıları giderilmemiş eşi ise yetersiz beslenme sebebi ile hastalanıp vefat etmiştir. 1953 yıllarında sanatçı mental hastalıkları yüzünden dinlenmek istemiştir. Tükenmişlik sendromu ve depresyon ile başa çıkamayan sanatçı eserleri hakkında yapılan ağır eleştiriler sonucunda fazlasıyla etki altında kalmaya devam etmiştir. Yaşamının son beş ayında 147 eser üretmiş ve son tablosu ‘‘ Konser’’ isimli eseri olmuştur. Katıldığı bir konser sonrası ürettiği eserini henüz tamamlayamadan ‘‘Resimlerimi tamamlayacak güce sahip değilim’’ notu ile birlikte kendisini bulunduğu binadan aşağı atarak hayatına son vermiştir.

Resim 24.

‘‘ Torment’’ , (1964), tuval üzerine yağlı boya

İntihar etmeyi tercih eden bir diğer sanatçı Mark Rothko’dur. Asıl ismi Markus Yakovlevich Rothkowitz olan Mark Rothko 1903 yılında Daugaypils’ da doğmuştur. 1914’te babasının ölümü ile sarsılmıştır. Babasının ölümü ile birlikte ailesinin sorumluluğunu üstlenmiştir. Ailesi Rothko’nun sanata olan ilgisini anlamsız bulmuş ve

ekonomik getiri olmadığı için desteklememiştir. Sanatçı hayatına ressam olarak devam etmek istediği için kısa sürede bir sanat okuluna yazılmıştır . Hocası Arshile Gorky'den sanatsal anlamda fazlasıyla etkilenmiştir . Mark Rothko, Friedrich Nietzsche hayranı olmakla birlikte, Nietzsche'nin "Trajedinin Doğuşu" isimli kitabında yazan " Gerçekte tüm konuların içinde her zaman en çok dikkat çekenler trajik olanlardır. Sınırsız trajik deneyim bence sanatın beslendiği ana kaynaktır. Trajediler ve büyük acılar olmasaydı bugün taptığınız pek çok sanatçı bildiğimiz eserlerle var olmayacaktı" cümlelerinden etkilenmiştir ve kendini kitap okumalarına vermiştir. Farklı sanat akımlarından etkilenmiş ve devamlı çeşitli arayışlar içerisinde olmuştur. Kariyerinin ilerleyen zamanlarında ise tuvallerini daha minimalist boyamaya başlamış ve kısa süre içerisinde üne sahip olmuştur. Sahip olduğu ün ve başarı ruhsal boşluğunu doldurmamıştır. Uzun yıllar boyunca alkol ve sigaraya bağımlı olarak yaşayan sanatçının sağlık problemleri ortaya çıkmıştır. Yaptığı evlilikler başarısız olan sanatçı olumsuz yönde etkilenmiş ve tüm duygu durumları tuvallerine yansımıştır. 1940'tan sonra daha mistik ve meditatif konulara odaklanan sanatçı tuvalde form ve renk arayışından çok duyular üzerine çalışmıştır.

1965 yılında John ve Dominic Menil inşa etmek istedikleri kilise için Mark Rothko' dan duvar resmi üretmesini istemişlerdir. Bu resim tam 6 yıl boyunca sürmüş olup Rothko'nun en önemli eserlerinden biri olmuştur. Sanatçı tuvallerine " Torment" " İzdırap" adını vermiştir. Kilise açılışına bir yıl kala Rothko'nun asistanı sanatçıyı mutfak lavabosunun yanında sağ arteri kesilmiş ve ölü bir halde bulmuştur. Mark Rothko kendi bileklerini keserek intihar etmiştir. Rothko'nun oğlu Christopher babasının hayatının son iki yılı hakkında moralinin bozuk olduğunu ve sağlığının kötüleştiğini ve o yıllarda daha fazla resim ürettiğini belirtmiştir Rothko Şapeli olarak tanınan ve son işi olan kilise ise günümüzde ibadet alanı olarak kullanılmasının yanı sıra gösteri amaçlı ve müze olarak ta kullanılmaktadır. Budistler Museviler katoligler paganlar ve birçok farklı inanca sahip olan topluluklar Mark Rothko'nun eserleri arasında ibadetlerini gerçekleştirebilmektedirler.

İntihar eden sanatçı örnekleri çoğaltılabilir zor bir yaşama sahip olan Arshile Gorky ise kanser hastalığına yakalanmasının vermiş olduğu tetikleyici etkiyle ruhsal bunalıma girmiştir. Üzerine atölyesinde çıkan yangın ve geçirdiği bir kaza sonucu kolunun felç kalmasıyla resim yapamayan sanatçı kendisini stüdyosunda öldürmüştür. Jean Michel Basquat yüksek uyuşturucu dozu alması sebebiyle yaşamını yitirmiştir. Bir diğer sanatçı John Minton ise yetersizlik hissive popülaritesini kaybetmesi sebebiyle depresyona girmiş

ve kendi yaşamına son vermiştir. Minton arkadaşlarına intihar öncesinde yapmış olduğu ‘‘James Dean’in Ölümü’’ isimli tablosunun kendi ölümüne dönüşmesinden korktuğunu ifade etmiştir ve nitekim de korktuğu başına gelmiş ve kendi hayatına son vermiştir.

Tüm bu örnekler sanatçıların bireysel ve toplumsal acılar karşısında yaşadığı psikolojik tükenmişliğin bir ifadesidir. Ruhun ve bedenin çektiği acılara dayanamayan birçok büyük sanatçı kendi yaşamına son vermiştir.

Rolla May ‘‘Yaratma Cesareti’’ isimli kitabında sanatçıların genellikle yarattığı eserler üzerinde bitmemişlik hissi yaşadığını ve birçok sanatçının yaratılarının doruğundayken intihar ettiğinden bahsetmiştir. Bu his bilinçaltında yeterli olamama düşüncesinin yaratmış olduğu acı ile ilintilidir. Hayatın sunduğu çeşitli acı deneyimler ve duygular sonucundan İntihar eden sanatçılar var olmanın dayanılmaz acısı karşısında kendi yaşamlarını bitirme özgürlüğünü elde etmişlerdir . Acının her türlü deneyimini bu denli derinden hisseden sanatçılar geride bıraktıkları eserleri ile sonsuz olmayı başarmışlardır.

3.5 Ölüm Acısı ,Matem Biçiminde Sanat

Sanatın en eski biçimleri cenaze törenleri ve ağıtlar olsa gerek. Bir kaybın yaşanmasına bağlı olarak meydana gelen ölüm travmasının yarattığı acı psikolojik açıdan zor bir deneyimdir. Travmalar aniden ve beklenilmedik zamanda oluştukları için bireylerin psikolojisi üzerinde yıkıcılığa sahiptirler. Dr. Claudia Herbert ‘‘Travma Sonrası Psikolojik Tepkileri Anlamak’’ isimli kitabında travmalara verilen tepkiler bölümünde, bireylerin aniden yaşanan ölüm karşısında şok etkisi yaşadığından ve psikolojik olarak hazırlıksız yakalanmanın zorluğundan bahsetmiştir. Özellikle de çocuğunu kaybeden birinin ölüm travmasını zor iyileştireceğine değinmiştir. Bir yakının kaybı insan psikolojisini alt üst edebilecek potansiyele sahiptir. Bu acının dışa vurum şekli ise farklı kültürlerde benzer niteliklerde çeşitli ağıtlar ve matemler ile ifade bulur . Kayıplar sonucunda tutulan matemler, yakılan ağıtlar hissedilen acının bir göstergesi niteliğinde olmuştur. Sanat tarihinde de yaşamın bir yansıması olarak yerini bulan ölümün acısı ve matemler İsa’ya ağıt tablolarından dini, toplumsal, bireysel kayıplara, günümüz çağdaş sanatına kadar çeşitli sanat disiplinleriyle yansıtılmıştır.

‘‘Yas tutma çok acılı bir süreç olduğu için ne olursa olsun ondan kaçınmak istiyor olabilirsiniz. Ancak kaybınızla yüzleşmekten uzun bir süre kaçınmanın size yararı olmayacaktır. Hatta kaçınmak hayatınızda başka sıkıntılara neden olabilir.

Çözümlememiş yas, kaygı ve panik sorunları, depresyon, beslenme sorunları ve kalp krizi, enfeksiyonlara direncin azalması, alerji gibi fiziksel sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, kendinize yasla yüzleşmeye izin vermeyi öğrenmek çok önemlidir.’’ (Herbert,2007;38) Modern psikoloji matemi ölümü kabullenme, acıyı yaşama ve alışma durumunu normalleşme süreci olarak ele almıştır. Bu bağlamda matemler insan psikolojisi için dışa vurulması gereken bir süreç olarak değerlendirilmiştir.

Farklı kültürler matem süreçlerini benzer özelliklere sahip şekilde yaşamaktadırlar. Birçok toplumda yaşanan acıyla birlikte eğlence ve mutluluk verici faaliyetlere ara verilir, sessizliğe ve acıya odaklanılır yalnızca siyah kıyafetler giyilmesi uygun görülür. Bazı kültürlerde ise yemeden içmeden ve kişisel bakımdan uzak durulur ve birey acıyı derinden hissedebilmek için birçok temel ihtiyacına ve sosyal hayat rutinine arar verir. Bu durumlar ölümün acısının karşısında yeni bedensel acılar yaratır.

Eski Mısır’da tanrı Sisiris’in hikayelerinde her yıl temmuz ayında Aphrodite’in sevgilisi Adonis için özel olarak tuttuğu yas törenlerinde kurban kesme ve ağlama törenleri düzenlenir. Eski Yunan ve Roma’da Homeros’un İlyada’sında ise Akhilleus’un arkadaşı Patroklos’un ölümüyle tutulan yastan bahsedilir. Kendini yere atan Akhilleus ağlar ve kendini parçalar.

Anadolu toplumunda ise matemler bir gelenek haline getirilmiştir. Bu durum deyimlere de yansımıştır. Yaka yırtmak, yüreği dağlanmak, başını taştan taşla vurmak, başını gözünü yarmak, yüzüne kara yakmak gibi Türk Edebiyatında yer etmiş olan deyimlerin kökeni mesnevilerde yer alan ağıtlardan gelmektedir.

Eski Türklerde matem süresince saç ve sakal tıraşı olmak, renkli giyinmek yasak iken ruhun acısını temsilen bağırıp çağırma , feryat etme ve üzerindeki kıyafetleri yırtma eylemleri görünmektedir. Hunların, Göktürklerin ve Oğuzların kültüründe ise bağırıp çağırma kendi yüzünü kesici alet ile kesme gibi mazoşist tutumlar yer almaktadır. Dede Korkut hikayelerinde yer alan bir yakınının kaybı sonrası kadınların kendi tırnakları ile kendi yüzüne ve bedenlerine verdiği zararlardan bahsedilmektedir. Hz Eyüp’ün ailesini kaybetmesi üzerine kendi kaftanını yırtması ve saçlarını kesmesi üzerine üç gün boyunca dostlarıyla birlikte bağırması ve ağlaması duygusal acısını ifade ettiği bir eylemdir. Matem sahibi bireylerin acılarını ifade etmeleri amacıyla kendi elbiselerini yırtma geleneği Roma , Asur , Pers ve Grek uygarlıklarında yaygın olan bir eylemdir. Yahudilerin kutsal olarak nitelendirdikleri Kudüs’ü kaybetmelerinden sonra tuttıkları oruç, kendi acı kayıplarının ve

matemlerinin bir parçasıdır. Ayrıca yedi gün boyunca yerlerde yatma tıraş olmama yıkanmama ve temiz kıyafet giymeme gibi katı kuralları da barındırmaktadır.

İlkel kabilelerden günümüze kadar her kültürde ve toplumda farklı şekillerde yeri olan acı kültürü toplumların ve bireylerin çektiği ızdırapları farklı şekilde dışa yansıtmasını sağlamıştır. Çeşitli toplumların matem duygusuna sanat tarihi çerçevesinden bakıldığında bedeninin ruhunun ve insan psikolojisinin bu süreçlerde geçirmiş olduğu acıyı yansıtan eserleri gözlemleyebilmemiz mümkündür.

Resim 25.

Andrea Mantegna, "Ölü İsa'ya Anıt" 1470, tempera

İtalyan Rönesans ressamı olan Andrea Mantegna "Ölü İsa'ya Ağıt" isimli tablosunda Hz.İsa'nın arkasından duyulan hüznü ve ağıtı ifade etmiştir. Kompozisyon açısından Rönesans dönemi boyunca İsa'nın arkasından yakılan ağıtlar ve tasvir edilen eserlerin çoğu üçgen kompozisyona uygun ve figürlerin aynı tarzda pentür alanını yerleştirildiği gözlemlenirken Mantegna bu eserinde ilk kez İsa'yı farklı bir açıdan tasvir edip bu açıdan rakursiyi kullanmış İsa'nın bedenini ve yas havasını izleyiciye bu açıdan yansıtmıştır. Çarmıhtan indirilmiş olan Hz.İsa'nın yanında ve resmin köşesinde göz yaşını beyaz bir mendile silen Hz. Meryem'in İsa'nın ölümünün ardından yaşadığı hüznü göz yaşları ve yüzündeki acı ifade ile resmetmiştir. Diğer figür ise Hz. İsa'nın en sevdiği havarilerinden biri olan Evanjelist Yahya'dır. Evanjelist Yahya'da Hz. Meryem ile birlikte İsa'nın ardından duyduğu hüznü ve yas duygusunu izleyiciye hissettirir. Yas ve ölümün yaşattığı derin duygular Rönesans'ta da kayıpların vermiş olduğu ruhsal yıkımı temsil ederken günümüz çağdaş sanatında da aynı acıyı temsil etmektedir. Bu bağlamda yüzyıllar

geçse de insanlar aynı ortak duygularda ve aynı acılarda buluşup benzer hisleri hissedebilmektedirler.

“Ölü İsaya Ağıt” ikonik bir imgeyi temsil ederken tez konusu dahilinde incelenen bir diğer sanatçı Edward Munch kendi özel hayat deneyimi ile üretim süreçlerinden geçmiştir. Edvard Munch hayata geldiği andan itibaren bazı hastalıklarla ve kayıplar ile sınanmıştır. Bu sebepten dolayı hasta olmaktan fazlası ile korkmuştur. Munch 5 yaşında annesini, 14 yaşında kız kardeşini ve sonrasında ise erkek kardeşinin kayıplarını acı bir şekilde deneyimlemiştir. Ayrıca sanatçı annesinin ve kız kardeşinin ölümü sebebiyle çeşitli psikolojik acılar yaşamış ve takıntılı derecede dindar olmuştur. Munch anılarında yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir *“Hastalık, ölüm ve delilik beşiğimi bekleyen kara melekler gibiydiler.”*(İşman,2008,s.48)Yaşadığı dönemde İskandinavya’da tüberküloz hastalığı sebebiyle sayısız insan yaşamını yitirmişti. Tüm bunlara şahit olmak Munch’ ın psikolojisi ve eserleri üzerinde etkiler yaratmıştır. “Hasta odasında ölüm(death in the sick room), hasta çocuk(the sick child) gibi eserleri psikoloji bilimine konu olmuştur. Yaşamı boyunca ölüm ve hastalıklarla mücadele eden ailesinin acılarına şahit olması sanatçının antrofofi (insanlardan ve toplumdan korkma), şiddetli anksiyete , halüsinasyon görme, hiper paranoya, panik bozukluk gibi ağır hastalıklarla yaşamasına ve hastaneye yatırılmasına sebep olmuştur.

Resim 26.

Edward munch *“Hasta Odasındaki Ölüm”*,(1893), tuval üzerine yağlı boya

Edward Munch'ın yaşamış olduğu tüm bu ağır psikolojik sorunların temelinde yatan hastalık ve kayıp travmaları Munch'ın sanat hayatını tam anlamıyla etkilemiştir. "Hasta odasındaki ölüm" isimli tablosunda Munch kardeşi Sophie'nin öldüğü günü yansıtmıştır. Ölümü gerçekleşmiş olan Sophie'nin kefeni benzeyen beyaz çarşafı yatağı dikkat çekmektedir. Aile bireylerinin hemen hemen hepsinin kadrajda olması fakat birbirleriyle bedensel olarak ilişkilerinin uzak olması dikkat çekicidir. Edward Munch hayatının en acı günlerinden biri olan kardeşinin kaybını "Hasta Odasında Ölüm" isimli eseri ve ondan sonra gelen hastalık ve ölüm temalı serileriyle yansıtmıştır.

Resim 27.

Kathe Kollwitz, "Ölü Çocuklu Kadın" (1903), kağıt üzerine

Kathe Kollwitz genellikle yoksulluk, savaş, acı, sınıf mücadelesi ve kadınları eserlerinde konu almıştır. Yaşadığı dönemde iktidara hizmet vermemek amacıyla avukatlık mesleğinden ayrılmıştır. Sanatçı evlendikten sonra işçi sınıfı ile iç içe olabileceği ve gözlemleyebileceği bir yer olarak Berlin Kuzey Doğu tarafına yerleşmiş ve proterya ile ilgili işler üretmiştir. "19. Yüzyılda içinde bulunduğu olumsuz koşullardan, toplumsal adaletsizliklerden çok etkilenmiş, yapıtlarında gerçek yaşamda tanık olduğu insanlara ve olaylara yer vermiştir. Büyükbabasının "Yetenekli olmak insana sorumluluk yükler" sözlerini aklından çıkartmayan ve sanatçıyı çağının yarattığını düşünen Kollwitz daha sonraki çalışmalarında hep açlık çekenlerin ezilmişlerin ve horlananların yanında

olmuştur.''(Narı,2021)

Sanatçının hayatı ''30 Ekim 1914 Cuma günü oğlunuz şehit düşmüştür'' haberi ile alt üst olmuştur.(Yılmaz,2014)iki çocuğundan birini kaybeden ve toplumsal anlamda duyarlılık temelleri kuvvetli olan sanatçı ''savaşta kimse ölmesin'' diyerek tepkisini belli etmiştir. Sanatçı bu kayıp sonrasında yaşadığı ölümün acısını yaptığı heykellerinden, desenlerinden ve gravürlerinden gözlemlememiz mümkündür. Oğlunu kaybettikten sonra yasta olan anne figürlerine daha fazla ağırlık vermiştir. ''Ölü çocuklu kadın'' isimli gravürü ise sanatçının yaşamını, acısını ve duyarlılığını hissedebileceğimiz çalışmalarından biri olmuştur. Resmin tam merkezinde ölü çocuğuna sımsıkı sarılan bir annenin kendi acısı ve çocuğunun cansız bedeniyle bu çalışmada bütünleşmiştir.

3.6. Sosyoloji Psikoloji İlişkisinde Şiddet ve Ritüeller

Bazı topluluklar çeşitli inançları, kültürel yapıları, farklı estetik anlayışları ve iktidarın beden üzerinde etkisine uyum sağlamak adına bedenler üzerinde çeşitli uygulamalar yapmışlardır. Bu eylemler bazı ilkel kabilelerde topluluğun bir parçası haline gelebilmek adına uygulanan ritüeller olmuştur. Tüm bu sistemler şiddeti ve acıyı temel alan eylemler varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Birçok geleneksel toplumda devam etmekte olan inisiyasyon törenleri sünnet, dövme, diş çekme, parmağı tanrı için feda etme, sopayla dövme gibi çeşitli şiddet eylemlerini barındırır. ''*Bu işkencelerin bedene verdiği izler ise topluluğa ve inanca aidiyeti gösterir, acıyı somut bir statü değişikliğini hafızalara kazıyarak maddileştirir.*''(Breton,2003,197-198)

Birçok farklı kabile çeşitli uygulamaları ritüeller haline getirmişlerdir. Bariba kültüründe acıyı göstermek güçsüzlüğü temsil etmektedir. Bu kültürde kadın ve erkek doğadan daha güçlü olmak zorunda bırakılmış ve bu güç sünnet kültürü ile beraber süregelmiştir. Birey acısını belli etmemeyi sünnet uygulamalarında öğrenmiştir.

Bir diğer örnek olarak Mursi Kabilesi'nin inanç sisteminde ve estetik anlayışında yer alan kadınların ağızlarına, dudaklarını genişletmeleri için farklı aparatların takılma işlemi ve göğüs derilerine bitkilerin dikenlerinin geçirilmesi kadınlara kabilenin en güzel kadını olma şansı tanınması anlamına gelmektedir. Tüm bu eylemler bir performans sanatçısı olan Gina Pane'in ''Duyusal Eylem'' isimli performansını hatırlatmaktadır. Pane'in 1974 yılında gerçekleştirdiği ''Duyusal Eylem'' isimli performansı sanatçının beyaz güllerden oluşan bukete sarılması ve sonrasında güllerin dikenlerini teker teker koluna batırmasıyla devam eder. Sanatçının koluna batırdığı dikenler kolundan kanlar

akmasına neden olurken, beyaz güllerin sanatçının kanı ile birlikte kırmızıya dönmesine sebep olur. Performansın ilerleyen süreçlerinde elinde bulunan jilet ile vücudun çeşitli alanlarını jiletleyen Pane ” O andaki acısını elinden geldiğince yüzüne yansıtmamaya çalışmıştır... Sanatçının canını tehlikeye atması bir çeşit kendini adama olarak nitelendirilebilmektedir.(Yılmaz,2012,s.275)

Resim 28.

Gina Pane ‘‘Duyusal Eylem’’, (1974), performans

Çin’de ise onuncu yüzyıldan , yirminci yüzyıla kadar süregelen ‘‘Lotus Ayak’’ ritüeli yaygındır. Kadınların çok küçük yaşta ayak kemiklerinin kırılması ve kalın sargı bezleri ile sarılması statüsel güzellik ve fetiş anlayışının göstergesi olan acı verici bir gelenek ve sembol haline gelmiştir.

Kuzey Afrika’da ve Ortadoğu gibi ülkelerde yaygın olan kadın sünneti uygulamalarıyla kadınların klitorislerinin acımasızca kesilmesi, kadınların cinsel haz almasını ve günahkar olmasını engellediği gerekçesiyle çeşitli kültürlerde de yer alan bir işkence türüdür. Kadın sünneti ritüelleri yüzünden sayısız kadın hayatını kaybetmiştir. Özellikle Bariba kültüründe bir kadının klitorisinin alınması ve bu acıya dayanıklılık göstermesi bu dünyada ki mevcut tüm acılar ile baş edebileceğinin göstergesi olarak tanımlanmıştır. Kadınların topluma uygun davranışlarda bulunması beklenilir ve acıya karşı güçlü olunması da istenilir. Bariba kültürünün ünlü cümlelerinden biri olan ‘‘Utancın

karşısında ölüm çok daha güçlü bir güzelliğe sahiptir. '' (Le Breton,2003,s.198) dayatmacı kültürü tanımlar niteliktedir.

Antropolog ve etnograf olan Pierre Clastres'in ilkel kabileler üzerinde yaptığı araştırmalar için '' İnisiyasyon töreni gruptan bireye, kabileden gençlere uzanan bir pedagojidir. Diyalogsuzluk ve kabullenme pedagojisi: dolayısıyla inisiyeler işkenceler karşısında susmak zorundadırlar. Hiçbir şey söyleyemeyen kabullenir. (Breton,2012)

P. Clastres'in ilkel kabileleri araştırma ve gözlemleme sürecinde Ache Kültürüne ait olan bir inisiyasyon törenine şahit olmuştur. Bu törende yapılan uygulamalarda kabilenin en deneyimli kişisi ergenlik döneminde olan gençlerin sırtlarını taşlar ile yararak derilerinin parçalanmasına neden olan bir dövme yapar bu işlem bireyin omuzundan beline kadar büyük yarıkların açılmasına sebebiyet verir. Tüm bu uygulamalar esnasında gencin ağlaması, bağırması, farklı tepkiler vermesi adam olma ve yiğitlik anlayışına ters düştüğü için kabul edilemez bir durum olarak nitelendirilmiştir. Çekilen fiziksel acıların etkisi hayatın acısının yanında bir panzehir görevi olarak tanımlanmıştır. Üzerinde bu tür bir uygulama yapılan kişi '' *Acı çekiyordum kesinlikle ama adam olmak istiyordum ve adam sınıfına girebilmem için hiçbir şey zor gözükmüyordu''* şeklinde kendi düşüncesini ifade etmiştir. (Le breton,2003,s.199)

Bir inanç sistemi doğrultusunda, bir kültüre bağlı olarak yapılan ritüellerin acı verici uygulamaları bir amaç doğrultusunda fiziksel acıya katlanma durumu performans sanatı ile ortak özellik barındırmaktadır.

Resim 29.

Hermann Nitsch, "96.Action series", 1996, performans

Herman Nitsch'in performansları şiddet, kan ve acıyı barındıran ritüellerden oluşmuştur. Sanatçı kanlı ritüeller serilerini, insanın saldırgan içgüdülerini, şiddeti, ölümü ve acıyı hedef alan eylemler üzerinden oluşturmuştur. Sanatçının 1996 yılında 96. Action Serisi'nde Napoli'de Giardini San Martino'da bahçede gerçekleştirmiş olduğu performansında ölü ve içi boşaltılmış hayvan cesetinin içine giren modelleri kullanan Nitsch performansında ayin havası etkisi yaratmıştır. Çarmıha gerilen bir hayvan cesetinin içine

gözü kapalı şekilde yerleştirilen model sanatın katarsisini sağlamış olup kanı ve organları ile arınmasını gerçekleştirmiştir. Sanatçının tüm performansları aynı çerçevede gerçekleşmiştir. Hayvan cesetleri içerisine yerleştirilen canlı modellerin bedenleri sanatçının asistanları tarafından kovalarca kan dökülerek yıkanmıştır. Nitsch tüm vahşi içgüdülerini şiddetin, acının, dürtülerin kan ile arınmasını istemiştir. Nitsch'e göre bütün sanat disiplinleri , tıpkı insanın duyguları gibi, mümkün olduğunca birbiriyle iç içe olmalıdır. Sanat duyularımıza bir bütün olarak seslenmelidir. Sanat ve yaşam arasındaki eşik, aşılması gereken çok çetin sorundur. Kutsallaştırılan tabuları yıkacak olan acı ve iğrenme eşiğidir bu. Yaralar belki iyileşebilir, ancak özgün buluşların hakikatini her an anımsatan izler kalıcıdır (Yılmaz,2013,s:364)

Resim 30.

Hermann Nitsch, '96.Action series'',1996, performans

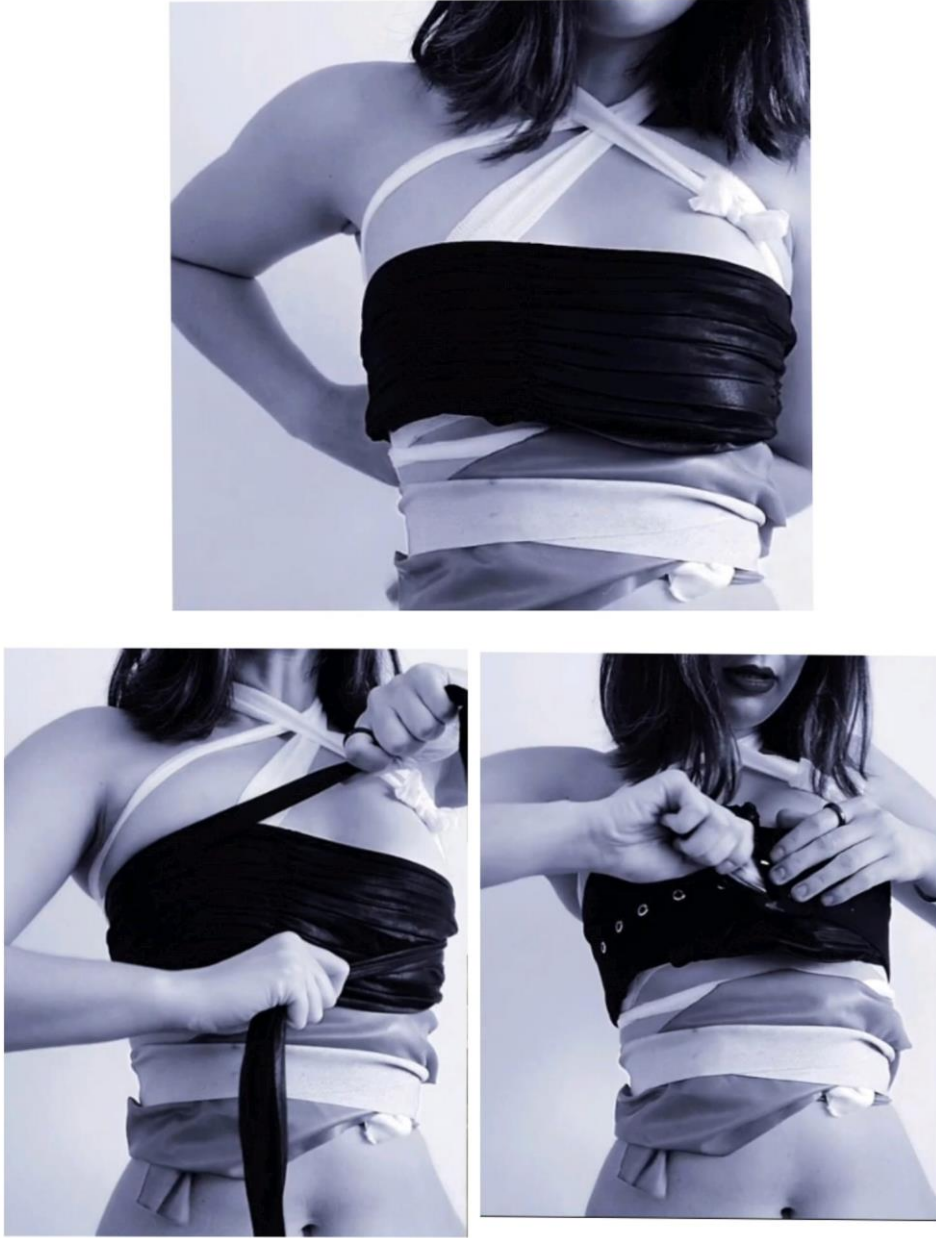
Kamerun'da ise gelişme çağında olan her üç kız çocuğundan birinin maruz kaldığı meme ütöleme ritüelleri yapılmaktadır. Bu uygulamalar kız çocuklarının erkeklerin dikkatini çekmemeleri, tecavüze uğramamaları ve hamile kalmamaları için geliştirilmiştir. Çocukların fizyolojik ve ruhsal yapısını tam anlamıyla bozan bu ritüeller memelerin sert

cisimler ile ezilmesiyle uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddet temelli ritüellerdir. Bu inancın bir parçası olan ve henüz 16 yaşında olan Ngodibe kendi üzerinde uygulanmadan önce bu uygulamayı çok fazla duyduğunu ve neden yapıldığı hakkında bilgi sahibi olmadığını, kimsenin bir açıklama yapmadığını belirtmiştir. *“Bunu bana neden yaptıklarını hep merak ettim, farkına vardığımda bunu asla unutmayacağımı biliyordum, çok acı veriyor o günü düşündükçe ailemin bunu bana neden yaptığını düşündüm ”* ifadelerini kullanmıştır.(Hürriyet,2015)

Özellikle kadın bedeni üzerinde uygulanan bu acımasız ritüellerin araştırılması sonucunda bu uygulamalara maruz kalan ve bu uygulamalar sonucunda fiziksel, ruhsal acı ile başbaşa kalan bireyler ile empati yapılmıştır.Bu bağlamda üretmiş olduğum performanslardan biri olan “Baskı” isimli video giriş cümlesinde “no, no, no”, “hayır, hayır,hayır” diyen bir çocuk sesini barındırmaktadır. Bu sestten sonra gelen ‘Warning’ (uyarı sesi) kadınların bedenleri üzerinde müdahale hakkına sahip olan tek kişinin yine kendileri olduğunu temsil etmektedir. Performans göğüslerimin sargı bezi, sert sporcu lastikleri ve kemerler ile sıkılabileceği son noktaya kadar sıkılması ve düğümlenmesi ile ilerler. Sıkılmaktan daralan göğüs kafesinin solunumu olumsuz etkilemesi sonucu sonlandırılır.

Resim 31.

Şevval Başalan , ‘‘ baskı’’ ,(2021), video performans

Nepal’de ise kadınlar regl kanının kötülüğü ve kirliliği temsil ettiği gerekçesiyle regl dönemlerini mağaralarda geçirmek zorunda bırakılmışlardır. Regl dönemlerinde birçok kadın şifacılar tarafından kötü ruhlardan arındırılma bahanesiyle cinsel istismara uğramıştır. Bu şiddet ritüelleri toplumun kadınları kirli olarak etiketlemeleri üzerine kurulu uygulamalardır. Bu tarz ritüeller ile acıyı deneyimleme toplumun bireye uyguladığı psikolojik ve fiziksel şiddet unsurlarıyla var olmuştur. Sosyal tabular tüm kültür ve inanç

sistemlerinde yerlerini almışlardır. Bireyin ve özellikle de kadınların cinsel kimliği üzerinde yürütülen tüm sosyal, siyasi, dini sistemler her kültürde baskısını hissettirmiştir. Bireyin ruhu bedeni ve istekleri hiçe sayılarak maruz bırakıldığı acı ve şiddet geçmişten günümüze kadar gelen en büyük problemlerdendir. Farklı toplumların ritüelleri beden ve acı kavramı üzerinden inanç sistemlerini geliştirmişlerdir. Bir etnolog ressam olan Georges Catlin Mandan kabilesinin bin yıllık törenlerinden etkilenmiştir. Bu törenlerin katı kuralları barındırmaktadır. Ritüelin uygulanacağı kişi birkaç gün boyunca aç bırakılıp sonrasında ise bedenleri şişlenerek, derileri kesilip acıyı daha yoğun hissetmeleri adına tuza yatırılmaktadırlar. Tüm bu acılı süreçlerin sonrasında ise küçük parmaklarını inandıkları büyük ruh için feda edilip keseceklerdir. Tüm bu ritüellerin amacı inandıkları büyük ruha hizmet ve daha güçlü bir birey olma inancı yatmaktadır. Tüm bu süreçlere şahit olan ressam Catlin “ *Bu insanların acılarına katlanırken gösterdikleri sükunet hatta soğuk kanlılık işkence olgusundan daha olağan üstüydü. Hiçbir delikanlı vücuduna bıçak girerken yüzünü buruşturmadı. Hatta benim o sırada resimlerini yaptığımı fark edenler gözlerimin içine bakıp gülümsediler ve bunlar o sırada, aynı zamanda bedenlerinde gıcırdayan bıçağı hissediyorlardı. Gözyaşlarımı tutamıyordum.*” demiştir. (Breton,2003,s.202)

Tüm bu şiddet içerikli ritüeller belki de istemsiz olarak performans sanatının oluşmasına katkı sağlamıştır. Acıyı farklı yönlerden ele alan performans sanatı sanatçıların kendi amaçları doğrultusunda fiziksel acıya katlanmaları ve kendi bedenlerinin sınırlarını aşmaları açısından sanatçıya öz direnç sağlayan bir sanat disiplini olarak var olmuştur.

4. TEZ YAZARI TARAFINDAN ARAŞTIRMA ÇERÇEVESİNDE

Konunun araştırılmasında literatür taraması, eser incelemesi gibi yöntemlerin yanı sıra sanatçı pratiğini, üretim sürecini de araştırmanın parçası haline getirme anlamında eserler üretilmiştir. Bu eserlerin üretilmesinde tezin 2. ve 3. Bölümünde yer alan Acının gerçekliği, Tıbbi Açıdan Acı, Fiziksel Acılar, Toplumsal Acılar, Felsefî açıdan acı (ve haz), gibi konular göz önünde bulundurulmuştur ancak daha temelde ve önceden belirtildiği gibi daha çok acı ve travmaların sanatçı psikolojisi ve dolayısıyla sanat eseri üzerine etkileri üzerinde durulmuş yazarın kendi acı, travma ve psikolojik durumları ile yapıtlar arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır.

- a) Örneğin sistematik ya da bilimsel bir araştırma yöntemi olduğu iddiası taşımasa da sanat üretim süreçleri konusundaki yeni alan, gözlem, deneyimler yaşamak merdiven altı bir boks klübüne gidip dövüş izleyip alt kategoride maça çıkmak gibi bir deneyim gerçekleştirilmiştir.
- b) Acı ve iğrenmeye karşılık geldiği düşünülebilecek böcek ve beden parçaları vs. görsel, temsili elemanların seçimine gidilmiştir.
- c) Yazarın aile içerisinde demans, astım, ve kanser türleri gibi farklı tümörlerin yayılma sürecine şahitlik etmesi tüm bu hastalıklar üzerinde ve bu hastalıkların yarattığı acılar gözlemlenir.
- d) Acı, hastalık, varoluşsal sorgulamalar ve üretim süreçleri alanına yönlendirmiş olup çocukluk travmaları ve bugünkü yaşantımız ve benliğimizi etkileme durumu elektra ve Oedipus kompleksi ile birlikte incelenmiştir.

Resim 32.

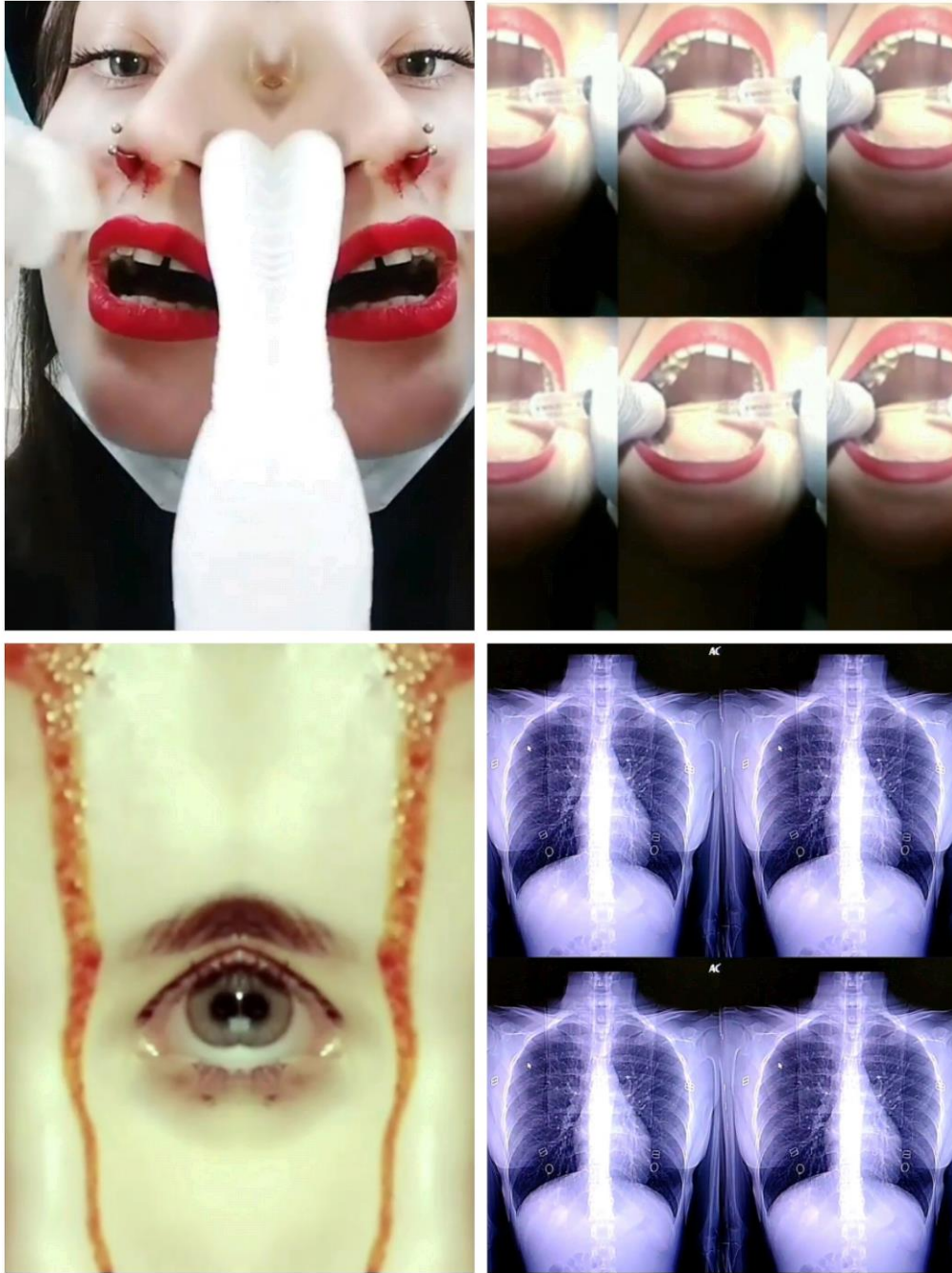
Şevval başalan ‘‘Bana Son Hediye’’ 2020, seramik kili üzerine akrilik

Üretim süreçlerimde insanı yaşamı boyunca değiştiren, dönüştüren ve belirli bir olgunluğa erdiren acı kavramı ele alınmıştır. Acı kavramı fiziksel , psikolojik ve ruhsal olarak deneyimlenmiş çeşitli araştırma süreçlerinden geçilmiştir. Fiziksel acılarda mazoşizm konusu araştırılırken merdivenaltı bir spor klübünde aktif üye olarak katılıp kickboks maçlarına girilmesi, burada ‘‘ bedenimin çektiği acıyı ruhumda çeksin’’ anlayışı adı altında kollarını façalayan ve ağır yumruklar sonucunda burnu kırılan ve kırık burnu, çıkan parmakları ile birlikte raunda devam eden insanların duygusunu anlayabilmek adına sarı kuşak olarak antremanlara girilmiş ve kaza sonucu ayak tarak kemikleri çatlaması ile fiziksel acı deneyimlenmiştir. Astım hastalığı sonucunda oluşan çeşitli ataklar ses kayıtlarına alınmıştır. Böylelikle ‘‘astım’’ ve ‘‘basedov graves’’ isimli hastalıklar böcek simgeleri ile temsil edilmiştir. Hastalıkların ve ilaçların yarattığı çeşitli yan etkiler üretilen eserlerde yuvalarından fırlamış gözler,ağızlar, nefes almaya çalışan akciğerler olarak tasvir edilmiştir. Tüm olumsuz unsurlara rağmen birçok eserde kahkaha atan kendi ses kaydım bulunmakla birlikte gülümseyen ve dil çıkaran ağız imgeleri yer almıştır. Üretim süresi boyunca hastalıkların yarattığı acı ile yüzleşme sağlanılmıştır. Bu yüzleşme psikoloji alanında en önemli unsurlardan biri olan iyileşme sürecine katkı sağlamıştır.

Resim 33.

Şevval Başalan, ‘‘Performans Serisi’’, (2020-2021), video performans

Psikoloji alanında ağır travmalar olarak incelenen bir yakının kaybı ve ağır hastalıkların (kanser, demans) aile içinde yaşanması, sanat üretimlerimi etkilemiştir. Hastalığın acısından bağırın yakınımın çığlıklarına dayanabilme gücünü çığlıkları acının yarattığı bir eser olarak görüp video performansına dönüştürme yönteminde bulmuştum. Tüm bu acılar ile başa çıkma yöntemi olarak sanat bir güç olmuştur. Resim 5.2’de yer alan

kickbox antrenmanı sonrasında yara alan alın bölgesinden akan kanın video sanatına dönüştürülmesinden bir kesit görmektesiniz. Aynı zamanda diğer tarafta astımı tetikleyen bir pnömoni görülmektedir. Bu pnömoni videodan alıntılanan fotoğraf kesitidir. Videoda nefes nefese kalan ve atak geçiren, kahkaha atan ve koşan koşup hastalığın ve negatif tüm unsurların etkisinden kurtulmak amacıyla çıkarılan sesler duyulmaktadır. Gerek bireysel olarak deneyimlenen gerekse aile bireylerinin yaşadığı çaresiz acıları onlarla birlikte yaşama durumu sonucunda oluşan yeni acılar ile mücadele süreçleri üretim alanına farklı bir perspektif kazandırmıştır. Şahit olunan hastalıkların, tedavi süreçlerinin ve yaşanan kayıpların sonucunda beden ile ruh direnç kazanmaktadır. Bu bağlamda ruhsal acı karşısında sergilenen güçlü tutum bedenimi de etkisi altına almış olup normal bir bireye yapılan anesteziyi en basit diş tedavisinde bile geçersiz kılmıştır. Normalde en fazla 3 anestezi ile uyuşma gösteren ağız 6 anesteziye zor uyuşma göstermiştir. Böylelikle uygulanan işlem acıya karşı direnci ölçmek amacıyla anestesiz, az anestezi ve maksimum anestezi ile ölçülmüştür. Küçük çaplı acılara karşı oluşan direnç sayesinde bir hastanede enjektör ile burun delme aşamalar video performansa dönüştürülmüştür (görsel:32.). Hastalık ve yarattığı acılar ile mücadele etme durumu, hastanede geçirilen vakitler insan anatomisi, hastalıklar, ilaçlar, doktorlar konusunda farklı bir perspektif kazandırmış olsa da psikolojik olarak bir yıkıma da sebebiyet vermiştir. Bu anlamda ‘‘Plesebo Etkisi’’ isimli eser ele alınmaktadır. Plesebo etkisi Farmakolojik olarak herhangi bir etkisi olmasa da psikolojik olarak hastayı iyi hissettiren enjeksiyon veya sıradan bir ilaç gibi alınabilen etkisiz bir ilaçtır. Bu çalışmada ağız açık dişleri ve dili dışarıda olan bir kalp ile rahatlatıcı, bitkisel ve pekte etkisi olmayan şuruplardan alınan sıvı ile kalbin rahatlatma beklentisini görmekteyiz. Kalbi bir insan portresi olarak düşünürsek kafatasında beyin bölgesine uygulanan bir plesebo etkisinin oluşmasını bekleyen durumu ele almaktadır. Tüm bu içsel çatışmalar oluşurken dili çıkmış ağzın içine giren başka dokulu dil ise yaşamın tadını almayı temsil etmektedir. Ya tüm acılara rağmen yaşamın tadını alırsın ya o senden birşeyler alır düşüncesi ile felsefik bir sembol olarak kullanılmıştır.

Resim 34.

Şevval Başalan.Plesebo Etkisi

Resim 35.

Şevval Başalan, "Büyük Acılar Büyük Zevkler ve Koca Dünya", 2021,seramik kili üzerine karışık teknik

"Büyük Acılar Büyük Zevkler ve Koca Dünya " isimli çalışma da ise parçalanmış bir insan bedeninin gövdesini görmekteyiz. Bu gövdenin etlerini parçalayıp bir öğün gibi

lokmalarına ayıran çatallar kadın bedeni üzerinden yürütülen her türlü kötü algıyı ve şiddeti temsil etmektedir. Bu lokmaların üzerinde kıpırdayan gözlerin olması herşeye rağmen yaşama gücünü temsil etmektedir. Ana hedef olan unsurlar toplumun katı, baskıcı normları, taciz , şiddet, tecavüz, zoraki evlilik ve hayal kırıklıkları olarak çoğaltılabilmektedir. Yukarıdan sarkan parçanın bir kalp değilde penis olması bazı duygulardan yoksun olup yalnızca sömürmek üzere varolan insanları temsil etmektedir. Pelvis kemiğine yapışmış bir böcek ise kadınlara yapıştırılmış ve yakıştırılmış olan zoraki rolleri temsil etmektedir. Gövdenin tam ortasında bulunan göbek bağına bağlı olan karga figürü özgürlüğü, gücü ve parçalara ayrıldıktan sonra bir insanın kendini ne kadar sürede nasıl tekrar doğurup, yaratabileceğini ifade etmektedir. Kadın vajinasının altında bulunan dil ise insanların birbirine söylediği yalanları ve bu yalanların çoğu zaman önce hoş ve inandırıcı gözüküp daha sonra bir kaosa dönüşmesini temsil etmektedir. Gövdenin üst bölümünde gövdeden ayrılmış olan ve yapımında gerçek insan dişi kullanılan kalp organı ve kalbin yanında bulunan hem yumuşak hem de sert dokular ile yapılmış olan dilimlenmiş etler bir ironi yaratmaktadır.

Resim 36.

Şevval Başalan, ‘‘Özür Dilerim Benim Böceğim, Tüm Aşkılarım Birer Böcekti’’,(2020), ayakkabı,seramik kili ve akrilik

‘‘Özür Dilerim Benim Böceğim, Tüm Aşkılarım Birer Böcekti’’ isimli çalışmada ise topuklu ayakkabım ile ezilmiş olan birçok farklı böceğin sentezi sonucunda oluşturulmuş bir böcek figürü görmekteyiz. Bu çalışma suiistimallerin ve kalp kırıklıklarının acısının güçlenip intikama dönüşmesini temsil etmektedir. Çalışmanın fonunda bulunan ses kaydı bir duygu düalitesi esnasında çekilmiş olup hem gülme hem de ağlama sesimi içermektedir. Bu ses kaydı aşk ve nefretin, ağlamak ve gülmek kadar zıt fakat bir o kadarda aynı olduğunun göstergesidir.

Resim 37

Şevval başalan ‘‘Elektra Kompleksi’’, 2021, tuval üzerine akrilik

‘‘Elektra Kompleksi’’ Sigmund Freud’un ‘‘Oedipeus Kompleksi’nin’’ kız versiyonu olmakla birlikte 3-6 yaş arası olan süreci kapsamaktadır. Bu yaş aralığında çocuğun davranışlarında babaya düşkünlük ve bazı durumlarda da anneyi rakip olarak görme durumu gerçekleşebilmektedir. Bu eser ismini Oedipeus Kompleksinden almıştır. Psikoloji alanında çocuğun ailesi ile olan ilişkisi gelecekteki ilişkilerinin oturması sağlıklı ve mutlu olması açısından önem arzetmektedir. Bu çalışmada Camille Claudel’in ‘‘Yakarış’’ isimli heykeline gönderme yapan dizlerinin üzerinde olan bir kadın figürü görmekteyiz. Dizlerinin altında bulunan ölü böcekler, ezdiği ve mücadele ettiği kişileri temsil etmektedir. Dizlerinin üzerinde dua eder, yalvarır gibi gözüktüğü tek unsur olarak vicdanı, sevgiyi ve gerçek duyguları temsil eden bir kalp figürü vardır. Yalnızca gerçek bir kalbin önünde dizlerinin üzerine çökmüştür. Ve gözler kendi iç hesaplaşması, bir dış göz olarak içeriye bakmasını temsil etmektedir. Spermier ve resmin sağ üst köşesindeki anne

karnının içinde bulunan fetus ise bebeklik, çocukluk travmalarına gönderme yaparken yaşamın döngüsünü temsil eder ve izleyiciye varoluşun anlamını sorgulatır niteliktedir.

Resim 38

Şevval Başalan, ‘‘Aşk Değil Aktarım’’, (2021), sanatçının saçı, diş kalıpları,seramik kili ve akrilik

‘‘Aşk Değil Aktarım’’ Psikolojide aktarım geçmiş yaşantının, ilişkilerin terapi odasında açığa çıkması ve yeniden anlamlandırılması olarak tanımlanmaktadır. Bazı aktarımlar vardır ki çocukluk döneminizde şahit olunan unsurların büyüdüğünüz zamanda yakanızı bırakmaması ile ilgilidir. Bununla ilgili Louise Hay’in ‘‘Düşünce Gücü ile Tedavi’’ isimli kitabından alıntılanan cümleler durumu özetler niteliktedir. ‘‘Büyüdüğümüzde, çocukluğumuzdaki yaşamımızın duygusal ortamını yeniden yaratma eğilimi gösteririz . Kişisel ilişkilerimiz annemiz veya babamız kurmuş olduğumuz ilişkileri ya da onların kendi aralarındaki ilişkileri yeniden yaratma eğilimi gösteririz. Tıpkı annenize veya babanıza benzeyen sevgililerinizi düşünün.’’ Bu bağlamda yaşadığınız birçok duygu geçmiş yaşantınızın bir aktarımı olabilme ihtimaline sahiptir.

Resim 39

Şevval Başalan, ‘‘Zehri Akıt’’ 2020, rende, seramik kili ve akrilik

‘‘Zehri akıt’’ (2020) İnsanı zehirleyen unsurların yalnızca biyolojik değildir. İnsanın bedenini ruhunu zehirleyen sosyolojik, psikolojik birçok etken vardır. Bunlardan biri de toplum baskısıdır. Bu çalışmadaki beden parçaları bağlı olduğu organdan, alandan koparılmış olup rendelenen ve rendelenmek üzere olan parmaklar ve dillerdir. Bu organlar hazin sonunu beklemek üzere sırada olmakla birlikte toplumun dilini ve bireyin özel hayatına sokulan parmağı temsil etmektedirler.

Resim 40.

Şevval Başalan, ‘‘Herkeste Alkışladı Mı ? ‘‘ (2020), seramik kili üzerine Akrilik

‘‘Herkeste alkışladı mı ?’’ Heykelin fonunda bulunan alkış ve ıslık sesleri vajinayı çevreleyen böcekleri destekler niteliktedir. Vajinanın bir gözü olması sadece bir et parçasından ibaret olmadığını, yaşayan, nefes alan ve varoluş zincirinin bir parçası olduğunu temsil etmektedir. Vajinanın açık ve defolme edilmiş hali kendisine yaklamakta olan böcekleri öldürme ve içine hapsedme gücünü taşımaktadır. Herkeste alkışladı mı? isimli eserde hergün yaşadığımız, gözlemlediğimiz, duyduğumuz şiddet unsurlarının normalleştirilmeye çalışılması, şahit olduğumuz korkunç şiddet haberleri ve tüm bunlara karşı sessiz kalan herkes böcekleştirilmiştir. Temsil edilen böcekler birkaç böcek türünün karışımı olup yeni bir organizma olarak sunulmuştur. ‘‘ Başalan’ın çalışmalarında evrim serüveninden geçip gelmiş insanoğlunun organik kimliği var. Nefes almaya çalışan bir kalp, bağırsaklarınız, beyninizin kıvrımları, acı çeken belki hasta olan akciğerleriniz, dünyaya açılan pencereniz olan gözünüz, tersine vücudunuzun içine açılan bir başka pencere olan ağzınız, yutucu, tat almaya hazır diliniz ne olduğu belli belirsiz, sizi çelişkiye düşüren diğer delikleriniz, etiniz, kanınız, iç dokularınız var...Burada ruh vücudumuzun maddeleri ile ilişki halinde. Eseri üretenin halet-i ruhiyesi, esere bakanın halet-i ruhiyesi. Başalan’ın çalışmalarında, bizden bağımsız bir koşu içinde olan bizim hayat mücadelemiz ve koşumuzdan farklı olarak kendi saat gibi intizamını doğaya ve bize dayatan esas patronumuz, olmazsa olmazımız, ana taşıyıcımız, yani vücudumuzun binbir hali var’’ (Baykam,2020,Katarsis)

5. SONUÇ

Bu tez insanın en temel duygularından biri olan acının sanatçı ve üretimleri üzerindeki etkilerini sanat teorisi ve eserleri üzerinden ele almayı amaçlamıştır. Sanatçının acı ile ruhsal, bedensel, bireysel ve toplumsal ilişkileri farklı disiplin dalları çerçevesinde araştırılmıştır. Felsefe, antropoloji, tıp ve sosyoloji gibi akademik alanların ve tüm bu dallarla ilişkili olarak insan psikolojisinin acı ve sanat ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu alanlar geniş ve kapsamlı konuları barındırdıkları için çeşitli başlıklar ve alt başlıklar ile sınırlı tutulmaya çalışılmıştır. Araştırma süreci sanatın acı kavramı ile ilişkili olduğu alanların yanı sıra sanatçıların otobiyografisi, toplumsal ve bireysel olayların sanatçı psikolojisi üzerindeki etkileri ile ele alınıp tüm bu unsurlar göz önünde bulundurularak yazılmıştır. Bu bağlamda performatik yöntemlere ve sanat üretim yöntemlerine yer verilmekle birlikte Ruhun bitmeyen acıları, sanat ve psikoloji başlığına odaklanmıştır.

İnsan doğası gereği varoluşuna anlam aramıştır. Varoluşun temelinde yatan acı yaşamın amacını ve gerçek anlamını araştıran felsefecilerin en önemli sorgulama alanlarından biri olmuştur. Varoluş ve acı kavramı arasında bulunan güçlü ilişki felsefecileri kimi zaman salt acıya kimi zaman ise acının bir karşıt kavramı olarak hazza yöneltmiştir. Bazı düşünürler mutluluğu elde etmek için acının kaçınılması gereken bir olgu olduğunu savunurken diğer taraftan acıyı yaşanması gereken bir deneyim olarak gören düşünürler de vardır ve bunlar acıyı insan ruhunu olgunluk seviyesine getiren geliştiren ve dönüştüren bir unsur olarak ele almışlardır.

Acının düşünsel olarak ele alınması bireyin kendi düşünce ve duyguları üzerinde odaklanması psikoloji alanına katkı sağlamıştır. Bireysel ve toplumsal her olay insan psikolojisini etkisi altına alan unsurlar arasında yer almıştır. Psikoloji alanı için en önemli nokta olan bilinçaltı içerisinde yaşam boyu şahit olduğumuz olayları, travmaları ve deneyimleri barındıran bir yer olarak görülmüştür.

Sigmund Freud'un yaklaşımı doğrultusunda psikolojik acıların genellikle bilinçaltının daha derinliklerinde yer aldığı varsayılmıştır. Bu acılar bireylerin yaşamış olduğu çeşitli travmalar sonucunda açığa çıkan unsurlar olmuştur. Tüm bu yaşanan acılar ruhsal çöküntülere sebebiyet verebilecek güce sahip olmuştur. Bu çöküntüler kendilerini nevroz ve psikoz gibi çeşitli ruhsal sorunlar ile gösteren psikolojik acı süreçleri olmuşlardır. Bu süreçler ile mücadele etme ve iyileşme yöntemleri her insana göre farklılık göstermektedir.

Bu tezde yer alan psikolojik acıyı yansıtmaya, mücadele etme ve iyileşme süreçleri sanat aracılığı ile gerçekleşen örneklerden seçilmiştir. Ele alınan tüm sanatçılar acıyı farklı şekillerde deneyimlemiş olan sanatçılar arasından seçilmiş olup otobiyografik unsurlara da yer verilmiştir.

İnsan ruhu, bedeni yapısı ve derinlikleri açısından günümüzde hala araştırılan ve tam olarak çözilemeyen sırlarla doludur. Bu sırlardan biri de psikoloji ile doğrudan ilişkili olan bedensel hastalıklardır. Bu hastalıklar ve yarattığı acılar bireylerin psikolojisini etkileyen unsurlar olmuşlardır. Bu acılar tıp alanı ile ilişkilidir ve yüzyıllar boyunca temsilleri yapılmıştır. Çeşitli hastalıklar yaşayan bireyler bu hastalıklara dayanma gücünü farklı yollar aracılığı ile sağlamıştır. Bu yollardan biri ise sanattır. Bu tezde ele alınan, Francisco Goya, Frida Kahlo, Bob Flanagan gibi ağır hastalıklara sahip olan sanatçılar bu hastalıkların yarattıkları acılar ile mücadele etme yolunu kendi sanatlarında bulmuşlardır. Böylelikle sanat onlar için acıdan kaçış ve kendi gerçekliklerine varış noktası olmuştur. Bu bağlamda çalışmanın bir diğer önemli başlığı acının gerçekliği ve tıbbi açıdan acı olarak belirlenmiş ve sanatçıların kendi hastalıklarının acılarına odaklandıkları örnekleri ele almıştır. Bu acıların yarattığı yıkımlar çeşitli fonksiyonel rezonans inceleme(MRI) ve potrizon emisyon tomografisi olan (PET) görüntülerinde psikolojik acı ve fiziksel acının kimyasal tepkimelerinin benzerliği kanıtlanmıştır. Böylelikle fiziksel hastalıkların psikoloji üzerinde etkisi ele alınmıştır. Heeringen ve arkadaşlarının(2010) psikolojik acılar üzerinde yaptıkları çalışmalar depresif bozukluklara sahip bireylerin acıya ve intihara yatkınlık derecelerini ölçen ‘‘ Orbach-Mikulincet Mental Ağrı Ölçeği’’ ve Hamilton’un Depresyon Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği , ‘‘Spect Tomografi Ölçeği’’ ile ele alınmıştır. Heeringen ve arkadaşlarının araştırmaları sonucunda psikolojik acılar, depresyon ve intihar etme olasılıkları incelenmiş olup beyinde acıyı ileten nosiseptörlerin etkilendiği saptanmıştır. Bu durum insan bedeninin fiziksel acıyı hissederken aynı zamanda psikolojik acıyı da deneyimlediğini göstermiştir. Bu çalışma acıyı hem fiziksel hem de psikolojik olarak deneyimleyen sanatçıların acı ile başa çıkma yöntemi olarak ürettiği yapıtları incelemiş olup farklı acı türlerinin sanatçının bedeni, algısı ve üretim süreci üzerindeki etkisini açığa çıkartmıştır.

Tez yazım sürecinde ele alınan alt başlıklardan biri olan ‘‘Yaşamın Acısı ve Sosyolojik Olarak Acı’’ başlığı ise toplumsal acılar ve bunların birey üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Toplumlara, bireyleri ve sanatçıları derinden etkileyen en önemli

unsurlardan biri olan savaşlar ve meydana getirdikleri acılar, sanatçıların psikolojisini ve bu durumu nasıl algıladıklarını ifade eden eserler üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda savaşın yarattığı bilinçaltı Salvador Dali'nin "Savaşın Yüzü" isimli eseri ile ele alınırken, Martha Rosler'in "Savaşı Eve Getirmek" isimli kolajı ve Marina Abramović'in "Balkan Baroque" isimli performansı ile incelenmiştir. Bu çalışmada ele alınan sanatçıların üretimleri, farklı bakış açısı, hassasiyeti ve protest tutumları sebebiyle toplumun genel normlarına uymayan ve sınıf, kimlik, cinsiyet, ırk, inanç sistemi ,kültür gibi önemli unsurları sebebiyle toplum ve iktidar tarafından azınlık ve öteki konumunda bulunan sanatçıların arasından seçilmiştir. Bu bağlamda azınlık psikolojisi Sigmund Freud, Elias Canetti ve Micheal Foucault'un toplum azınlık ve iktidar üzerine açıklamaları sanatçıların içinde bulunduğu toplumun acıları, kendi acıları ve onları kendi psikolojik durumları ile sanatsal süreçlerine yansıtma biçimleri ile ele alınmıştır.

Linda Nocklin'in "Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok" isimli makalesinin tüm sanat tarihine sormuş olduğu bu soru doğrultusunda Mierle Laderman Ukeles, Ulrike Rosenbach gibi sanatçıların manifestolarına yer verilmiştir. Carolee Schneeman'ın çocukluğundan beri maruz kaldığı gerek eğitim hayatında gerekse sanat tarihinde ve sanat çevresinde gözlemlediği her türlü cinsiyetçi ve ötekileştirici tavırlara yanıt niteliğinde olan "Interior Scroll" isimli performansı incelenmiştir. Yüzyıllar boyunca devam eden ırkçılık probleminin içerisinde bulunan sayısız sanatçıdan biri olan Adrian Piper'in etnik kimliği sebebi ile yaşadığı sıkıntıları bir protestoya dönüştürdüğü "Kataliz" isimli performansı ele alınmıştır. Bu çalışmada ötekileştirilen ve gücü sömürülen sınıfsal mücadele içerisinde varlığını sürdürmeye çalışan işçi sınıfına ithafen Santiago Sierra'nın "ödeme yapılan altı kişinin üzerindeki 250 cm uzunluğunda çizgi dövmesi" isimli performansına yer verilmiştir.

Acının yaşanması ve acıya yüklenen anlamlar farklı toplumlarda farklı ifade yöntemleri ile ele alındığı görülmüştür. Bu ifade yöntemlerinden biri olan ritüellerin insan bedeni üzerinde uygulanması ve performans sanatı ile olan beden acı şiddet ve direnç ilişkisi incelenmiştir. Ele alınan performans örneklerinde Gina Pane "Duyusal Eylem", Herman Nitsch "96. Action series", Şevval Başalan "Baskı" gibi çeşitli toplumların ritüelleri ile benzerlik gösteren performanslara yer verilmiştir. Sanatçıların içinde bulunduğu toplumun acıları ve bireysel acıları ele alınırken sanatçıların psikolojik durumları ve hangi motivasyonla ürettikleri incelenmiştir. Sanatçıların çocukluk

travmaları, psikolojik ve fizyolojik hastalıkları, özel hayatlarında meydana gelen aşkları, ayrılıkları ve ölüm ile yüzleşip yaşadıkları acıları ve tüm bu yıkımların sanata dönüştürülmesi ‘‘Ruhun Bitmeyen Acıları, Sanat, Psikoloji ve Acı’’ başlığının alt başlıklarında yer almıştır. Fikret Mualla ve Van Gogh’ un ruhsal bunalımları psikoloji açısından ele alınmış, eserleri ve üretim süreçleri incelenmiştir. Sanatçının geçmişten ve travmaları yaratan kişilerden intikam alma özelliği olarak sanatını kullanması Artemisia Gentileschi’nin ‘‘Judith Holfenes’in başını keserken’’ isimli eseri ve Louise Bourgeois’nın ‘‘babanın yok edilmesi’’ isimli eserlerinde ele alınmıştır. Böylelikle sanat ve travmaların sanat üzerindeki psikolojik sonuçları incelenmiştir.

KAYNAKÇA

- 1-)Abramoviç, Marina. (1995). *Cleaning the House*, Academy Editions, Art and Design Monographs. *John Wiley & Sons*.
- 2-)Ağıt.(n.d.). Edebiyat Öğretmeni. <https://www.edebiyatogretmeni.org/agit/> adresinden erişildi.
- 3-)Albukrek, M. (07 Mart 2018). Sanat ve tıp. ŞALOM. https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-106088-tip-ve-sanat_.html adresinden erişildi.
- 4-)Andrea Mantegna. (n.d.). Sanata Başla. <https://www.sanatabasla.com/tag/mantegna/> adresinden erişildi.
- 5-)Antmen, A. (2014). *Kimlikli Bedenler- Sanat, Kimlik, Cinsiyet*. Sel Yayıncılık.
- 6-)Antmen, A. (2014). *20. Yüzyıl batı sanatında akımlar*. Sel Yayıncılık.
- 7-)Arısoy, N. (2019). *Frida Kahlo*. Dokuz Yayınları.
- 8-)Artemisia Gentileschi bu resimde neyi anlatıyor? (2020). *Sanatatak*. <http://www.sanatatak.com/view/gentileschi-bu-resimde-aslinda-neyi-anlatiyor> adresinden erişildi.
- 9-)Artun, Ali. (2015). Sanat ve Ölüm, Georges Bataille'da Erotizmle Ölümün Birliği ve Sanat. <https://www.e-skop.com/skopbulten/sanat-ve-olum-georges-batailleda-erotizmle-olumun-birligi-ve-sanat/2304> adresinden erişildi
- 10-)Aydın, O. N. (2002). Ağrı ve ağrı mekanizmalarına güncel bakış. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 3(2) 37 – 48.
- 11-)Aydın, T. (2017). Psikolojik hastalıklar nelerdir? Psikolojik rahatsızlıklar ve belirtileri. <https://tuba-aydin.com/psikolojik-hastaliklar/> adresinden erişildi.
- 12-)Babin, P. (2015). *Sigmund Freud Bilim çağında bir trajedi yazarı*. Yapı Kredi Yayınları.
- 13-)Bostancı, Pınar. (2020). İntihar Ederek Hayata Veda Eden Ressamların Geride Bıraktıkları Son Eserleri. *Onedio*. <https://onedio.com/haber/intihar-ederek-hayata-veda-eden-10-ressamin-geride-biraktigi-son-eserler-908889> adresinden erişildi.
- 14-)Bernadac, M. L. (1996). *Louise Bourgeois*, Flammarion, Paris.

- 15-)Breton, D. L. (2019). *Acının Antropolojisi*, Sel Yayıncılık.
- 16-)Bulaç, A. (2006). Sanatta Çıplaklık. <https://www.frmtr.com/genel/473080-sanatta-ciplaklik.html> adresinden erişildi.
- 17-)Bulut, E. R., Küçüker, H. & Bulut, N. S. (2012). İntiharın kısa tarihçesinden sebep ve yöntemlerine genel bir bakış. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 34: 128-137.
- 18-)Can, H. (2006). Aristoteles'de Katharsis Kavramı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. www.flfsdergisi.com/sayi2/63-70.pdf. adresinden erişildi.
- 19-)Canetti, E. (1998). *Kitle ve iktidar*. Ayrıntı Yayınları.
- 20-)Cantekin, Y. & Atalay, R. (2020). Travmanın yaratıcı etkinliğe yansımaları. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*. 5(9): 217-230. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tykhe/issue/58402/810940> adresinden erişildi.
- 21-)Cebraioğlu, O. (2012) Yaratıcılığın dualistik sınırlarında Fikret Mualla gerçeği. *İdil Sanat Dergisi*. 1(5). Özel sayı. DOI: [10.7816/idil-01-05-04](https://doi.org/10.7816/idil-01-05-04).
- 22-)Ceylan, A. (2020). Anın patikasında yaşayan bir zaman gezgini: Marina Abramovic. *Sanatatak*. <http://www.sanatatak.com/view/anin-patikasinda-yasayan-bir-zaman-gezgini-marina-abramovic> adresinden erişildi.
- 23-)Chris Burden. (22 Şubat 2022). *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Chris_Burden adresinden erişildi.
- 24-)Çiftçi, D. B. (2014) Manik Çoğunluk Depresif Azınlık: Azınlık Olma Hali Üzerine Psikolojik Bir Çözümleme Denemesi. *Ayrıntı Dergi*. <https://ayrintidergi.com.tr/manik-cogunluk-depresif-azinlik-azinlik-olma-hali-uzerine-psikolojik-bir-cozumleme-denemesi/> adresinden erişildi.
- 25-)Clair, J. (2010). Crime & châtiment / sous la direction de Jean Clair, *Exhibits*. <https://exhibits.library.utoronto.ca/items/show/1917> adresinden erişildi.
- 26-)Delbee, A. (2021). *Bir kadın/Camille Claudel*. Everest Yayınları.
- 27-)Demirkol, M.E., Güleç, H., Çakmak, S., Namli, Z., Güleç, M., Güçlü, N. & Tamam, L. (2018). *Psikolojik Acı Ölçeği Türkçe formunun güvenilirliği ve geçerliliği*. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*.19, 14-20.
- 28-)Demirkol, M.E., Namli, Z. & Tamam, L.(2019). Psikolojik Acı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. *Current approaches in psychiatry*.11 (2). 205-213.

- 29-)Dilaver, B. (2017). Sanatta Bireyin Doğuşu, Sanatın Bireysellikte Ölümü. https://www.researchgate.net/publication/313024332_Sanatta_Bireyin_Dogusu_Sanatin_Bireysellikte_Olumu adresinden erişildi.
- 30-)Dökeroğlu, Ö.T. (2019). Acının resmini yapmak: Kathe kollwitz resimleri üzerinden bakış. *Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*. 4 (7), Haziran-Temmuz/Yaz.164.
- 31-)Eco, U. (2020). *Felsefe tarihi 1 – Antik Yunan*. Alfa Yayınları.
- 32-)Edgü, F. (2008). *Şimdi saat kaç?* Sel Yayıncılık.
- 33-)Erdoğan, F. C. (2019). *Sanatın büyük ustaları 12: Egon Schiele*. Hayalperest Yayınevi.
- 34-)Erez, E. (2014). Nietzsche: İnsan belleğinin dinmeyen acısı ve mutsuzluğu. *Edebiyat Haber*. <https://www.edebiyathaber.net/nietzsche-insan-belleginin-dinmeyen-acisi-ve-mutsuzlugu-emek-erez/> adresinden erişildi.
- 35-)Erinç, S. M. (1998). *Sanat Psikolojisi'ne Giriş*. Ütopya Yayınevi.
- 36-)Erkaya, M. Ö., Yüzbaşıoğlu, N. & Ünlü, B. (2008). Büyük Ressamlar-Salvador Dali serisi. *Boyut Yayın Grubu*.
- 37-)Eroğlu, Ö. (2015) *Modern sanat: 20. Yüzyılda*. Tekhne Yayınları.
- 38-)Eser, E. (2017). Çıplaklığın cesareti. <https://wannart.com/icerik/8174-cioplakligin-cesareti> adresinden erişildi.
- 39-)Etik ve estetik bağlamda resimde çıplak figür- sayfa 125. (n.d.) <https://www.ulusaltezmerkezi.net/etik-ve-estetik-baglamda-resimde-cioplak-figur/125/> adresinden erişildi.
- 40-)Fineberg, J. (2014). *1940'tan günümüze sanat: Varlık stratejileri*. Karakalem Kitabevi Yayınları.
- 41-)Flanagan, Bob. (2000). *The Pain Journal*, MIT Press.
- 42-)Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. Ayrıntı Yayınları.
- 43-)Francisco Goya'nın Eserleri ve Hayatı. (25 Mar 2017). Leblebitozu. <http://www.leblebitozu.com/francisco-goyanin-eserleri-ve-hayati/> adresinden erişildi.
- 44-)Freud, S. (2019). *Mutlu olmak ihtimalimiz*. Zeplin Kitap.
- 45-)Freud, S. (2016). *Sanat ve sanatçılar üzerine*. Yapı Kredi Yayınları.

- 46-)Freud, S. (2021). *Cinsiyet üzerine*. Say Yayınları.
- 47-)Freud, S. (2017). *Bilinçaltı: Cinsellik üzerine üç deneme*. Gece Kitaplığı.
- 48-)Freud, S. (2016). *Kitle psikolojisi ve ego analizi*. Oda Yayınları.
- 49-)Freud, S. (2020). *Kültürdeki huzursuzluk*. Oda Yayınları.
- 50-)Gorvett, Z. (9 Ekim 2015). DERGİ-Acı neden zevk verir? https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151009_vert_fut_aci_zevk adresinden erişildi.
- 51-)Güçlücan, Z. (2003). Savaş Psikolojisi. *E-psikiyatri*. <https://www.e-psikiyatri.com/savas-psikolojisi> adresinden erişildi.
- 52-)Güleç, C. (1999). *Psikiyatrinin ABC'si; Ruhsal Bozukluklar, Tanısı ve Tedavisi*. Gendaş Kültür Yayınları.
- 53-)Halıcı, N. D. (28 Mart 2021). Ayrılık acısı nasıl atlatılır, *Sözcü*, <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/ayrilik-acisi-nasil-atlatilir/> adresinden erişildi.
- 54-)Harmancı, M. E. (2005). Klasik Türk şiirinde matem şekilleri. *Dergipark akademik*. 26(26), 329 – 350. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/10952/130913> adresinden erişildi.
- 55-)Hay, L. (1984). *Düşünce gücüyle tedavi*. Altın Kitaplar.
- 56-)Hayatın acıları üzerine-Schopenhauer ve Schopenhauer üzerine söylenenler. (8 Mart 2018). <https://www.cafrande.org/hayatin-acilari-uzerine-arthur-schopenhauer-ve-arthur-schopenhauer-uzerine-soylenenler/> adresinden erişildi.
- 57-)Herbert, C. (2016). *Travma sonrası psikolojik tepkileri anlamak*. Psikonet Yayınları.
- 58-)Hopkins, D. (2008). *Modern sanattan sonra (1945-2017)*. Hayalperest Kitap.
- 59-)Judkins, R. (2017). *Yaratıcı düşünme sanatı*. Pegasus Yayınları.
- 60-)Juno, A., Vale, V. (1993) *Bob Flanagan: Supermasochist*, RE/Search Publications.
- 61-)Kahlo, F. (2018). *Aşk ve acı*. Everest yayınları.
- 62-)Kandinsky, V. (2020). *Sanatta ruhsallık üzerine*. Altıkkırkbeş Yayınları
- 63-)Kaplan, S. (12 Kasım 2009). Fantom uzuv sendromu için aynalı çözüm. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/fantom-uzuv-sendromu-icin-aynali-cozum-12924366> adresinden erişildi.

- 64-)Kaya, U. (2021). Sanat ve sanat psikolojisi. *Antalyaözeleğitim.com*. <http://www.antalyaözeleğitim.com/blog/psikolojik-değerlendirme-ve-danisma/sanat-ve-sanat-psikolojisi.html> adresinden erişildi.
- 65-)Kılınç, E. (2019). *Özne ve nesne ilişkisi bağlamında psikodinamik yaklaşımların imgelem yoluyla gerçeküstü resimsel anlamlandırmaları*. Yayımlanmış Tez (Yüksek Lisans). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 66-)Kolk, B.V.D. (2014). *Beden kayıt tutar*. Nobel Yaşam Yayınevi.
- 67-)Kris, E. & Kurz, O. (2016). *Sanatçı imgesinin oluşumu: Efsane, mit ve büyü*. İthaki Yayınları.
- 68-)Lehrer, J. (2020). *Proust bir sinir bilimciydi*. Ayrıntı Yayınları.
- 69-)Mark Rothko (14 Ocak 2022). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Mark_Rothko adresinden erişildi.
- 70-)Matem. (n.d.). İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/matem> adresinden erişildi.
- 71-)May, R. (2013). *Kendini arayan insan*. Okuyan Us Yayınları.
- 72-)May, R. (2019). *Yaratma cesareti*. Metis Yayıncılık.
- 73-)Mee, S., Bunney, B. G., Reist, C., Potkin, S. G. & Bunney, W. E. (2006) Psychological pain: A review of evidence. *Journal of Psychiatric Research*. 40 (8), 680-690.
- 74-)Modiano, A. (n.d.). Çıplaklığın Sanatsal ve Toplumsal Evrimi Üzerine. *Fotoğrafya*. <http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-3/ciplak.html> adresinden erişildi.
- 75-)Nake, F. (2002). *Spectacular bodies the art and science of the human body from Leonardo to now*. The MIT Press. Cilt 35 (4), 455.
- 76-)Neret, G. (1997). *Öncü ressamlar: Salvador Dali*. Taschen, ABC Kitapevi Yayınları.
- 77-)O'brien, M. (2016). Lie Back and Take It: BDSM, Biomedicine and the Hospital Bed in the work of Bob Flanagan and Sheree Rose. *Body, Space & Technology*. DOI:[10.16995/bst.18](https://doi.org/10.16995/bst.18).
- 78-)Özderin S. (2020). Sanat ve sanatçı örneğinde nevrotik psikoloji ve Fikret Mualla. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (54), 1500-1517.
- 79-)Özgür, G. M., (2018) Toplumun temel direkleri ve savaşa psikolojik acıdan bakış.

<https://gulsahmeralozgur.dr.tr/toplumun-temel-direkleri-ve-savasa-psikolojik-acidan-bakis/> adresinden erişildi.

80-)Özüaydın, B. C. Felsefenin trajik iyimserliği, *Dergipark*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/906510> adresinden erişildi.

81-)Peterson, T.G., Mathews, P. (2008). *Sanat/Cinsiyet*. İletişim Yayınları.

82-)Psikolojik Rahatsızlıklar Yaşayan 10 Ressamın Ünlü Eserleri. (2016). *Leblebitozu*. <http://www.leblebitozu.com/psikolojik-rahatsizliklar-yasayan-10-ressamin-unlu-eserleri/> adresinden erişildi.

83-)Russel, B. (1945). *Batı felsefesi tarihi*. Bilgi Yayınevi.

84-)Sacher-Masoch L. V. (2016). *Kürkklü Venüs*. Ayrıntı Yayınları.

85-)Sadger, I.I. (1913). *Sado-mazoşist kompleks*. Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschungen. Cilt 5, 157–232.

86-)Sadomazoşizm. (03 Kasım 2021). *Wikipedia*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sadomazo%C5%9Fizm> adresinden erişildi.

87-)Sadomazoşizm nedir? Sadomazoşizm hakkında bilgi. (11 Kasım 2020). *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/sadomazosizm-nedir-sadomazosizm-hakkinda-bilgi-41659600> adresinden erişildi.

88-)Salvador Dali Savaşın Yüzü tablosu. (2021). *İstanbul Sanat Evi*. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-d/dali-salvador/salvador-dali-savas-in-yuzu-8235/> adresinden erişildi.

89-)Sartre, J. P. (1998). *Denemeler*. Say Yayınları.

90-)Sayar, K. & Dinç, M. (2013) *Psikolojiye giriş*. Dem Yayınları.

91-)Schnabel, J. (2018). Van Gogh: Sonsuzluğun kapısında. (Film). *CBS Film*.

92-)Seymen, E. (2010). *Bob Flanagan örneği üzerinden sanatçının acısının gerçekliği*. Yayımlanmış Tez (Yüksek Lisans): Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

93-)Sinirbilim ve Beyin-15: Acı ve Beyin İlişkisi. (21 Eylül 2013). *Evrin Ağacı Akademi*. <https://evrimagaci.org/sinirbilim-ve-beyin-15-aci-ve-beyin-iliskisi-377> adresinden erişildi.

94-)Sontag, S. (2003). *Başkasının acısına bakmak*. Agora Kitaplığı.

- 95-)Sosyal Psikoloji. (15 Kasım 2011). *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_psikoloji adresinden erişildi.
- 96-)Soyut dışavurumculuğun uç noktası Rothko Şapeli 50 yaşında. (12 Mart 2021). *Argonotlar*. <https://argonotlar.com/soyut-disavurumculugun-uc-noktasi-rothko-sapeli-50-yasinda/> adresinden erişildi.
- 97-)Spence, D. (2011). *Van Gogh*. Koleksiyon Yayıncılık.
- 98-)Şahin, Y. (2007). *Biyolojide yolculuk*. Palme Yayıncılık.
- 99-)Taşkan, M. B. (2021). Freud, Oidipus Kompleksi. *Psikoofis*. <https://psikoofis.com/icerik/freudun-oidipus-kompleksi> adresinden ulaşıldı.
- 100-)Todorov, T. (2020). *Aydınlanmanın gölgesinde-* GOYA. Othello Yayınevi.
- 101-)Tolstoy,L. (23 Ekim 2015). Acı duyabiliyorsan, canlısın. Başkalarının acısını duyabiliyorsan, insansın. *Özdeyiş.Net*. <https://www.ozdeyis.net/aci-duyabiliyorsan-canlisin-baskalarinin-acisini-duyabiliyorsan-insansin-tolstoy/> adresinden erişildi.
- 102-)Ulu, Ş. (25 May 2020). Bu Akıl Almaz Sanatı Duydunuz Mu? *Onedio*. <https://onedio.com/haber/bu-akil-almaz-sanati-duydunuz-mu-901083> adresinden erişildi.
- 103-)Van Gogh, V. (2010). *Theoya mektuplar*. Yapı Kredi Yayınları.
- 104-)Vincent Van Gogh'un Sağlığı (2021). *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Vincent_van_Gogh%27un_sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1#:~:text=1890%20y%C4%B1%C4%B1nda%20%C3%B6l%C3%BCm%C3%BC%20genel%20olarak,ve%20M%C3%A9ni%C3%A8re%20hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20da%20bulunma ktad%C4%B1r adresinden erişildi.
- 105-)Yetener, M. (2020). Özgürlüğünü sanat yolu ile elde eden sanatçı Louise Bourgeois. *Çatlakzemin*. <https://catlakzemin.com/25-aralik-1911-ozgurlugunu-sanat-yoluyla-kazanan-sanatci-louise-bourgeois/> adresinden erişildi.
- 106-)Yıldırım, Ö. (19 Ekim 2018). Soyut Ekspresyonizm (Soyut Dışavurumculuk) Nedir, Ne Demektir? *Sanatsal*. <https://www.sanatsal.gen.tr/soyut-ekspresyonizm-soyut-disavurumculuk-nedir-ne-demektir/> adresinden erişildi.
- 104-)Yoruc, D. (2019). Oedipus Kompleksi – Mitoloji ve Psikoloji. *Tarihli Sanat*. <https://www.tarhli-sanat.com/oedipus-kompleksi/> adresinden erişildi.
- 105-)Whitham, G. & Pooke, G. (2018). *Çağdaş sanatı anlamak*. İnkılap Kitabevi.

106-)Wood, P. & Harrison, C. (2011). *Sanat ve Kuram*. Küre Yayınları.

107-)Worringer, W. (2017). *Soyutlama ve özdeşleyim*. Hayalperest Kitapevi.

